

EPA

2004–2014

A MAGYAR GRAFIKA DIGITÁLIS VÁLTOZATA
A MIEK EGYESÜLET MEGBÍZÁSÁBÓL
AZ INTERNET SZOLGÁLTATÓK TANÁCSÁNAK
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT
AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
E-SZOLGÁLTATÁSI IGAZGATÓSÁGÁN,
AZ E-KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK OSZTÁLYON,
2014-BEN,
AZ ELEKTRONIKUS PERIODIKA ARCHÍVUM
ÉS ADATBÁZIS FENNÁLLÁSÁNAK
10. ÉVFORDULÓJÁN.

MAGYAR GRAFIKA

A
KÖNYVTÁR

A.M.W. MÜLLER
KÖNYVTÁRABÓL

LABOR

IMPROBUS

OMNIA

VINCIT

(A LEVÉLPAPIR)
SZERKESZTI
ÉS KIADJA
BIRÓ MIKLÓS

A GRAFIKAI
IPARÁGAK
FEJLESZTÉSÉT
SZOLGÁLÓ HAVI
FOLYÓIRAT

SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VII
RÓZSA UCCA 25

HANS WUNDER

NYOMDAFESTÉKGYÁR

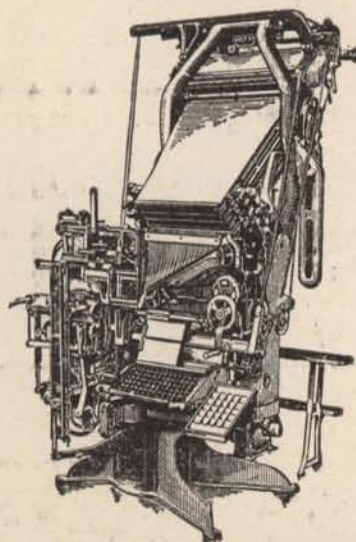
BERLIN-WILHELMSBERG

világhírű nyomdai, litográfiai, offset-
és mélynyomófestékeinek magyar-
országi vezérképviselte és lerakata

KLEIN KÁROLY GRAFIKAI SZAKÜZLET

BUDAPEST VI, GRÓF ZICHY JENŐ UCCA 44

TELEFÓN: TERÉZ 283-85

Főképviselet:

GUTENBERG-HÁZ GEELTESTVÉREK

Budapest II, Hunyadi János út 12
Wien VII, Lerchenfelderstrasse 37

A Linotype

UTÁNZATAI

amelyek lejárt, vagy a Linotype továbbfejlesztése szempontjából értéktelenné vált szabadalmak alapján gyártottak, utánozhatják ugyan a megfoghatót, a formát, de sohasem a megfoghatatlant, a tudást, a szakismeretet és a gazdag tapasztalatokat, amelyek a Linotype-nak elsőséget biztosítanak.

Több, mint 50 év óta működik a

LINOTYPE

kettős és hármas munkaszakaszban kifogástalanul, ami bizonyára a legjobb bizonyítéka e precíziós gép tökéletességének és megbízhatóságának.

A Linotype mellett a Ludlow betűsoröntőgép az elismert legtokéletesebb kiegészítője a Linotype-nak

HA BŐVÍTENI AKARJA SZAKMABELI ISMERETEIT, FIZESSEN ELŐ A „DEUTSCHER DRUCKER“ C. LEGJOBB NÉMET SZAKLAPRA

WOLLEN SIE SICH UNTERRICHTEN

über alles, was in der ganzen Welt und namentlich in Deutschland auf allen Gebieten der graphischen Berufe und Techniken geleistet und geboten wird,
WOLLEN SIE WISSEN, was an neuen Maschinen und Hilfsmitteln auf den Markt kommt, was an neuen Verfahren und Methoden von Spezialisten ersonnen und ausgearbeitet wurde,
WÜNSCHEN SIE ANREGUNG und Belehrung, suchen Sie künstlerische Vorlagen für geschmackvolle Ausstattung von Familien-, Vereins-, Geschäfts- und Werbedrucksachen,

DANN ABONNIEREN SIE

die weltbekannte, im 33. Jahrgang erscheinende illustrierte graphische Monatsschrift

DEUTSCHER DRUCKER

(DEUTSCHER BUCH- UND STEINDRUCKER) BERLIN SW 61. HAGELBERGERSTR. 49

Probenummer kostenlos. Jahresbezugspreise RM 28.20, für Ungarn, Rumänien, Tschechoslovakei, Jugoslawien, übr. Ausland RM 33. Das Abonnement kann jederzeit beginnen. Zahlungen halb- oder vierteljährlich. Postscheckkonten: Budapest 54967, Wien 105095, Ljubljana 20449, Prag 79607

HA BŐVÍTENI AKARJA

EVENKINT 12 VASKOS SZÁM

**B
W**

Első magyar nyomdai festék- és hengeranyaggyár

BERGER ÉS WIRTH

Elismerten legjobb minőségben szállít kő- és könyvnyomdai, offset- és könyvkötészeti festéket. Elsőrendű hengeranyagokat gyárt, hengerek átöntését vállalja.

BUDAPEST IX, MÁRTON UCCA 19. TELEFÓN: JÓZSEF 306-35

Fiókok: Berlin, Barmen, Hamburg, Amsterdam, Leningrad, Prag, Rio de Janeiro

GRAFIKAI MŰVÉSZETEK KÖNYVTÁRA

Megjelent a Grafikai Művészetek Könyvtára 10. kötete:

NOVÁK LÁSZLÓ:

A NYOMDÁSZAT TÖRTÉNETE

IV. KÖNYV: A XVIII. SZÁZAD

Egy kötet ára a tizenhét kötetre tervezett sorozat előfizetése esetén 3.90 pengő, egyenként 4.— pengő. Bolti ára 5.— pengő. Megrendelések Novák László szerkesztőhöz intézendők, VIII, Conti u. 4. (Világosság-nyomda.) A könyvtár eddig megjelent hat kötetéből vannak még példányok. Bolti ára e köteteknek 5.— pengő.

BESZERZÉSI FORRÁSOK**BETŰ ÉS LÉNYA**

Első Magyar Betűöntőde Rt. Budapest, VI., Dessewffy ucca 32. Divatos szöveg- és cím-betűk minden nyelvhez. Síma és mintázott rézléniák. Elvállalja egész nyomdai berendezések szállítását. Telefon: 223-70.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII., Rákóczi tér 2. Telefon: József 348-12.

Plakát- és könyvkötőbetűk, Ferrotypes, Dornemann & Co. Magdeburg. Képviselet Pusztafi Zsigmond Budapest V., Tátra ucca 6. és Cluj-Kolozsvár, Str. M. Filipescu 10.

Schriftguss AG. vorm. Brüder Butter betűöntőde, Dresden. Magyarországi vezérképviselete: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

SZEDŐGÉPEK

Mergenthaler Setzmaschinenfabrik G. m. b. H., Berlin. Linotype sorszedő és öntőgépeinek képviselete: Gutenberghaus Gebrüder Geel, Wien VII., Lerchenfelderstrasse 37. Budapest II., Hunyadi János út 12. Telefon: T. 237-74.

Typograph G. m. b. H. Setzmaschinenfabrik Berlin NW. 87. Képviselet: Krammer Lipót Budapest VI., Bajnok ucca 26 és Tanzer Miksa Budapest VII., Akácfa ucca 50. Telefon: József 406-31.

Intertype, a legtekélyesebb és legmegbízhatóbb szedőgép. Magyarországi vezérképviselet: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

PAPIRNEMŰEK

Vasadi és Vértési levélboríték- és papírneműgyár Budapest VI., Vörösmarty ucca 50. Készít mappákat, diszlelvpapírokat és mindenfajta levélborítékokat. Telefon: T. 221-14. és T. 130-86.

OFFSETGÉPEK

„Offset” téglanyomógépek mindenfajta papírra, durva kartonra, bádogra, üvegre, fára, vászon vagy szövetre való nyomásra s ezenkívül rendes könyvnyomdai nyomtatásra lehető átalálításra. „Universelle” Maschinenfabrik I. C. Müller & Co., Dresden-A. 24. Képviselet: Offenberger Miksa grafikai szaküzlet, Budapest, VII., Kazinczy ucca 32.

A világ legtekélyesebb offsetsajtóinak gyára a George Mann & Co., Ltd. cég, London W. C. I. Magyarországon képviselet: Pusztafi Zsigmond grafikai szaküzlet, Budapest V., Tátra ucca 6. Telefon: 231-43.

A Frankenthali offsetsajtók felülmúlhatatlanok. A Schnellpressenfabrik Frankenthal, Albert & Cie AG. Frankenthal cég magyarországi vezérképviselete: Első Magyar Betűöntőde Rt. Budapest VI., Dessewffy ucca 32. Telefon: 223-70.

A legújabb Faber & Schleicher offsetsajtók vezérképviselete: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

FESTÉKEK

Lorilleux Ch. és Társa nyomdafesték- és hengeranyaggyár. Iroda: Budapest IX., Ferenc József rakpart 27. Gyár: Budafokon. Telefon: József 448-43 és József 448-44.

Berger és Wirth kő- és könyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde Budapest IX., Márton ucca 19. Telefon: József 306-35.

Michael Huber festékgyár, München. Állandó nagy raktárt tart magyarországi vezérképviseleténél: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. cégnél, Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII., Rákóczi tér 2. Telefon: József 348-12.

KLISÉK

König és Bayer fotokémigráfiai műintézet kliségyára Budapest VII., Wesselényi ucca 54. Telefon: József 359-91.

SZAKÜZLETEK

Nagy raktárt tart mindenféle, a grafikai iparokban használatos gépekből és felszerelésekből a „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

Universal grafikai szaküzlet Rt. Budapest VIII., Rákóczi tér 2. Telefon: József 348-12. Új, használt és javított kő- és könyvnyomdai, könyvkötészeti gépekből és egyéb felszerelésekből, anyagból nagy raktárt tart.

NYOMDAGÉPEK

Schnellpressenfabrik Frankenthal, Albert & Cie AG. Frankenthal, Pfalz. Gyorsajátói és offsetsajtói világhírűek. Vezérképviselet: Első Magyar Betűöntőde Rt. Budapest VI., Dessewffy ucca 32. Telefon: 223-70.

Reform-téglanyomógép automatikus kikapcsolással, 25 x 35 cm. kirakó nélkül 36 x 56 mm nyomófelülettel. „Universelle” Maschinenfabrik, J. C. Müller & Co., Dresden-A. 24. Képviselet: Offenberger Miksa grafikai szaküzlet, Budapest, VII., Kazinczy ucca 32.

Universal Grafikai Szaküzlet Rt. Budapest VIII., Rákóczi tér 2. Telefon: József 348-12.

Winkler, Fallert & Co. AG. Bern, magyarországi vezérképviselete: „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

HENGERANYAG

Berger és Wirth kő- és könyvnyomdai festékgyár, hengeröntőde Budapest IX., Márton ucca 19. Hengeröntést vállal a legjobb anyagból. Jobb és olcsóbb a házi öntésnél. Telefon: József 306-35.

Gödinger Béla hengeranyag-gyára és hengeröntője, Budapest VIII., Tancsics ucca 7, telefon: József 424-23, szállítja a legjobb hengeranyagot, s végzi a legkitűnőbb hengeröntést.

GÉPJAVÍTÁS

Gépszerezést, gépjavítást bárhol vállal a pontosan teljesít Klein Ernő, grafikai gépek és szerelvények gyára, Budapest VIII., József ucca 72. Telefon: József 372-39.

Mindenféle gépjavítást elsőrangú szakszerezők által vezetett a „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V., Csáky ucca 49. Telefon: Lipót 904-57.

BENJAMIN KREBS NACHFOLGER

BETŰÖNTÖDE, FABETŰ- ÉS RÉZLÉNIAGYÁR
FRANKFURT A/M. VEZÉRKÉPVISELŐJE

PUSZTAFI ZSIGMOND

BUDAPEST V, TÁTRA U. 6

TELEFÓN: AUTOMATA 231-43

A sokszorosító iparhoz tartozó összes gépek,
felszerelések, szerszámok, berendezések
valamint anyagok szállítója jutányos
áron és kedvező feltételekkel

GEBR. HARTMANN

AMMENDORF

festékgár lerakata, könyv-,
könyomdai, offset-
és egyéb különleges
festékekben

C. L. LASCH & CO.

LEIPZIG-REUDNITZ

gépgár vezérvise-
lete könyvkötészeti
és dobozipari
gépekben

DORNEMANN & CO.

MAGDEBURG

könyvkötészeti prés- és kézi-
aranyozó rézbetűk
és díszítések, ferrotipek
vezérviselete

GÉP

BETŰ

FESTÉK

UNIVERSAL

GRAFIKAI SZAKÜZLET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI TÉR 2

(Bejárat: Salétrom u. 2)

TELEFONSZÁM: J. 348-12

Vezérviseletek:

**GEBR. JÄNECKE
& FR. SCHNEEMANN**

Hannover, festék-
gyártmányainak raktára

HERFURTH & HEYDEN

fűzőgépgár, Leipzig
Minden típusú drótfűzőgép
raktárról szállítható

**Mindennemű szakmabeli gépek és
egyéb grafikai cikkek, használt és új
állapotban, jótállás mellett. Használt
gépeket veszünk és becserélünk**

GRAFIKAI IPARÁGAK FEJLESZTÉSÉT SZOLGÁLÓ

MAGYAR GRAFIKA

KÉTHAVONKINT MEGJELENŐ GRAFIKAI FOLYÓIRAT

UNGARISCHE GRAPHIK

CÍMŰ NÉMETNYELVŰ MELLÉKLAPPAL

SZERKESZTI ÉS KIADJA BIRÓ MIKLÓS

FŐMUNKATÁRSÁK: HERZOG SALAMON, KNER ALBERT ÉS LÖWY LÁSZLÓ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL

BUDAPEST VII, RÓZSA UCCÁ 25. SZÁM

BIRÓ MIKLÓS NYOMDAI MŰINTÉZETE ÉS KIADÓVÁLLALATA

A Magyar Grafika előfizetési díja Magyarországon:

Nyomdatulajdonosoknak, cégeknek és szakmán kívül állóknak egész évre 30 pengő, félévre 16 pengő
Egyes számok ára nyomdatulajdonosoknak, cégeknek és szakmán kívül állóknak 5 pengő

Előfizetési díj külföldiek részére:

Az európai kontinensen 30 pengő, Angliába és a tengerenrúli államokba 6 dollár

Jahresbezugspreise:

Für die europäischen Staaten (mit Ausnahme England) 30 Pengő, für das übrige Ausland 6 Dollar,
Einzelbezugspreis: 5 Pengő, resp. 1 Dollar. — Die Magyar Grafika erscheint zweimonatlich

Berény Róbert

Berény plakátjai új formát vittek a budapesti uccára. Ki meri mondani, hogy stílusuk nem modern, sőt legmodernebb? És ki merné tagadni, hogy közérthetőbb plakát sohasem volt Budapest uccáin! A gépmember korát éljük. (Egy londoni kiállítást gépmember nyit meg.) A vállán pneumatikkal rohanó gölem ma semmi félelmet nem kelt már: sőt szívesen fordulunk áruja felé, mert a modern tökélygépek tiszta termékeihez több a bizalmunk, mint az emberkéz még annyira precíziós munkájához. Szintolyan bizalomgerjesztő a ruganyos léptű pléhgigerli, talpán az ismert gumisarokkal. A gépkor incroyableja!

A győzedelmes plakáthatás lényege azonban nemcsak ez. Ismerek egy bulvárlapszerkesztőt, akinek cikkcímei halálos biztonsággal ragadják vesén a népet. Próbálják utánozni „stílusát” vérengzősnel vérengzősebb slágerekkel, borzongató, csiklan-

dozó fordulatokkal, de hiába. Az a szerkesztő, akire gondolkodok, kevesebb vért hullat, mint tehetségtelen konkurencsei, de ellenállhatatlan szédületbe rántja olvasóit. Címei gyujtanak

Egészen biztos vagyok benne, hogy Berény stílusa hamarosan nem egy, de tíz utánzóra fog akadni. Ám — eltekintve nagyszerű technikai készségtől — senki sem fogja ellesni tudni azt az intuitív biztonságot, mellyel Berény a nagyközönség idegeinek gócpontját a markában fogja. Tudjuk, a plakátnál nem elég, hogy föltűnjék, de előnyösen kell feltűnnie. Így Berény plakátjai mágneses erővel vonják magukra a tekintetet, amellet sohasem tolakodnak, sohasem vaskosak. A hatás, melyet kivált, megfelel a cikknek, melyet hirdet. Az égnek feszült kar, mely a mosószappan után kívánczik, amellet, hogy fortisszimos felkiáltójel, meghatóan házias groteskságával bizalmat gerjesztő. A

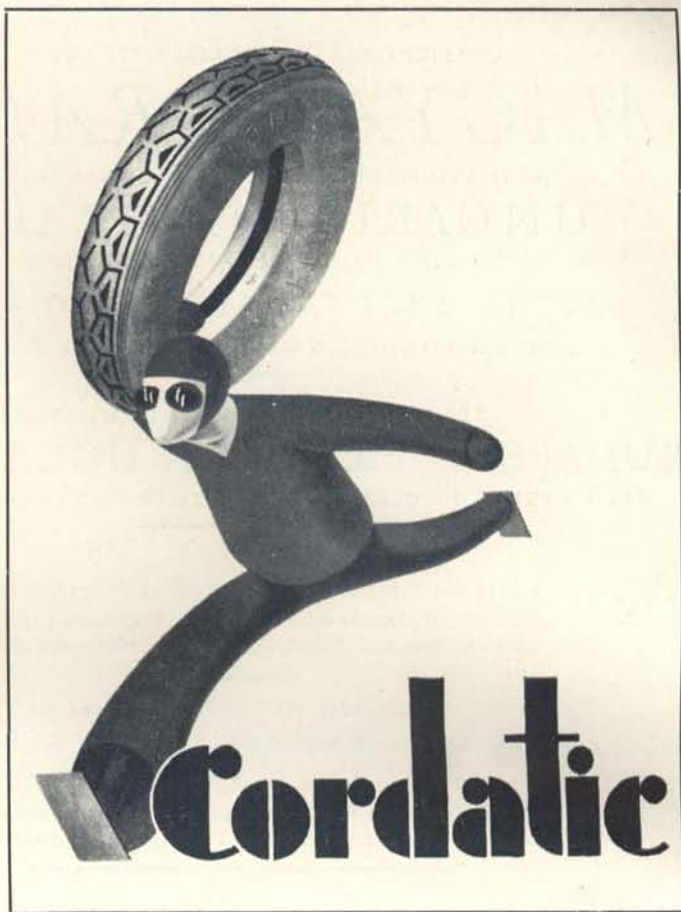
mosópor esőjében megfehéredő szögletes gyermekfigura ismét holtbiztonsággal találja el a háziasszonyi kedély érzékeny pontját, mégpedig az anyai szíven keresztül. A piskótadobozok födelein viruló pufók szökeségeknél egy anya sem érzi, hogy az az ő gyermeke. Amikor azonban a gyermeket egy virguncugrású kockasziluet jelképezi, egyszerűen az ügyesen ügyefogyott pulya *szimbolumává* általánosan a kép és — mindenkire szól.

Rendszeres kísérlettel analizálva a lélektani hatást, bizonyára minden Berény-plakáttal összefüggésben meglepő eredményre jutnánk. Intuicióval és grafikai iskolázottsággal bírók számára az ilyen tudományos analízis hasznossá válhat. De készületleneket csak baklövésekre csábítana. Mert Berény nem receptre dolgozik és ezenfelül fölényes technikus. Merész ötleteit csak ez a technikai fölény teszi kivihetőkké. A technika fölénye a művésznél t. i. abban áll, hogy a *technika* maradéktalanul kielégíti a *művészi* akarat követelményeit. Berénynél, érezzük, a tömegelosztás, a rajz, a színválasztás megannyi megoldott probléma. Az elképzelés rögtön eggyéforr a kivitellel.

Ha nem látnók nap-nap után, hogy plakátrajzolóink egy része még mindig nincs tisztában mestersége legelemibb követelményeivel, fölösleges volna egy magától értetődő szempontra utalni, mely Berény plakátjain különösen jól tanulmányozható: hogy kerül minden kis formát és aprólékos részletet, nem mert az elvész a plakáterdő rengetegében, de éppen mert nem vesz el, hanem meghendikepeli a hatás iramát, szétforgácsolja a tekintetet, mely — a nagyvárosban — a pillanatnak csak egy töredékét szentelheti egy-egy plakát szemléletének. Berény plakátja elkapja a tekintetet és magához ragadja, nem egy, de sok pillanatra. És a szemlélő a kép emlékeitől nem szabadul többé. Magával viszi, mint a politikai jelszót, mint a szállóigét. Berény plakátjain dominál a „szállóforma”.

*

Nem akarok a kísértésnek engedni, hogy plakátművészetének szempontjait átvigye festészetére. Válasszuk külön Berényt, a festőt, Berénytől, a

Berény Róbert: Plakátok

plakáttervezőtől. Aki csak plakátjait látta, sohse gondolná, hogy így fest. Aki festményeit ismeri, nem tudná ilyennek képzelni el plakátstílusát. Pedig aki az egész embert látja, hiánytalanul felfedezi a közös gyökér minden rostját. Berény a plakátjaiban cseppet sem festő. És festményei nem is sejtetik a reklámtervezőt.

Festményei t. i. — bocsánat a germanizmusért, mely egyedül szemlélteti, ami szótagolt hangsúllyal olvasandó — *meg vannak festve*.

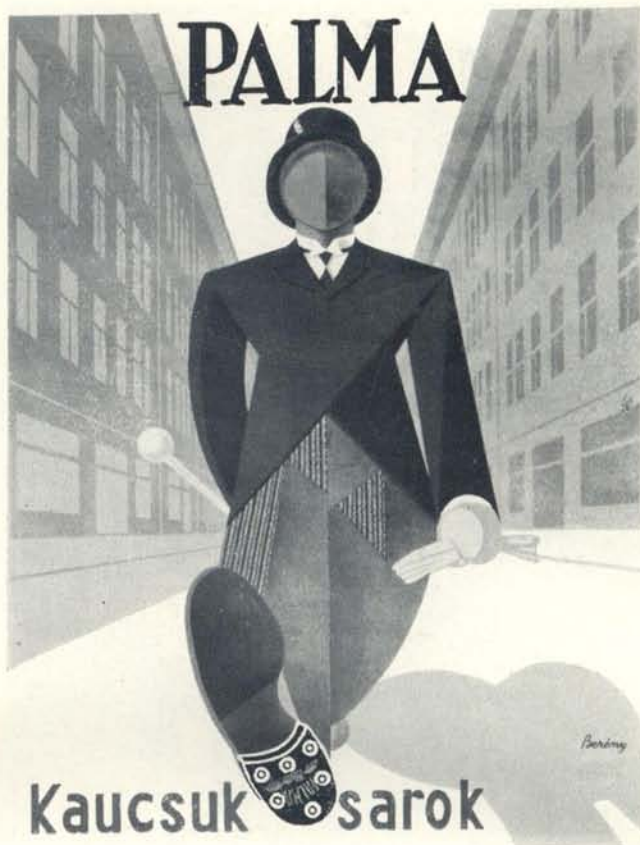
Az első megkapó benyomást a sajátos perspektíva teszi. Ez a perspektíva nem valami logikus megfontolás eredménye, hanem a művészi szemlélet formája. Ez a perspektíva nem realisztikus, hanem a rálátás távlatából ered. És mindig átlóban rögzíti a teret. A klasszikus perspektíva azt tanítja, hogy a távolodó tárgy kisebbedik. Berény szögben mélyülő tárgyai tagadják ezt a klasszikus perspektívát. A kisebbedés hiánya által a mélység

hatalmas hangsúlyt nyer. Ez Berény perspektívájának *művészi* igazsága. (Itt jegyzem meg, hogy az európai középkor és az ázsiai festészet szintén nem ismerte a mi klasszikus perspektíva-tanunkat. A valóságban a tárgy nem kisebbedik, ha távolabb áll, hanem csak kisebbnek *látszik*. Kétségtelen, hogy a távlati kisebbedés csak látszatvalóság és nem arrogálhatja magának a képzőművészetben az egyedüli létjogosultságot.)

A mélybetörés hatását Berénynél még fokozzák egyéb formai elemek. A „Zöld fal” című képen pl. a váz asztalka két jobboldali lába a sarok felé feszül és az asztal úgyszólván eliramlik a kendő alatt. A „Sárga dunyha” még bizarrabb. Itt kétfelé irányul a perspektíva: jobboldalt abba az irányba, melyet a fehér párna jelez, baloldalt egy a kép keretén túl rögzített cél felé, ahonnan a dunyha bálnateste merül elő. Kétfelé kiáltanak a „Feketeruhás nő” formái is. Itt

a szobasarak és a diványsarak egy-egy perspektivikus célpont. Tehát sehol sem a logikai rendszeresség dönt, hanem a művészi ötlet. A tömegek elosztása emellett annyira biztos, annyira kiegyensúlyozott, hogy a művész a győztes, nem a naturalista elmélet okoskodása.

Berény formáinak egyensúlya nem a nyugalom kíméltége. Itt egymás ellen toluló erők egyenlítődnek ki. A formák zártsága nagy belső feszültséget és nyugtalanságot leplez. A derű, melyet képei tükröznek, nem maradéktalan. Nem egynek a szép színes tárgyak közül lelke mélyén démoni tűz parázslík. Az ember viszont a szobában hozzá hasonul a lelkes tárgyhoz. Berény egyébként, mint portréfestő, kitűnő jellemábrázoló. De ha nem portrét fest, úgy emberalakja is a „csendélet” egy tagjává lesz; igaz: a kompozíció magva. Kerek forma, melyet a szögletesek vagy szögletesen görbék rendszere támaszt vagy támad

Berény Róbert: Plakátok

körül. Ez a rendszer ismét nem logikai vagy logikai megfontolásban feloldható. A művész intuitív ötletessége dönti el a szögletek és görbék kombinációját és ehhez a rendszerhez egy bizonyos fokú *szeszély* is társul.

Berény festői előadásmódjának is különleges varázst kölcsönöz ez a szeszély. Általában színenként tömör szívetekbe zárnak formái, de legtöbb festményének egy-egy része pompás tarka virágcsokorra feslik, melyen az ecsetvonás lágyága, az árnyalat szépsége önálló hatóelemként érvényesül.

A színek frappáns harmóniája lepi meg a szemlélőt a sajátos perspektíván kívül a legjobban. A színek hamvas-tompán, telítetten fénylenek. Barnák és szürkék mellett tarka virágzínék pompáznak. Hol árnyalatok és átmenetek gyönyörködtetik a szemet, hol a tömör, nyugalmas egyneműség. A „Feketeruhás nő” című képen, különösen az asztalon, impresszionisztikusan vibráló fényben fürdik az anyag. A

„Csendélet”-en buja pompában játszanak a tört színek. A „Sárga dunyha” fala Manet ecsetének puha árnyalatgazdagságára emlékeztet. Másutt azonban a zártság és egyneműség uralkodik a szín felett. Inyencség és puritánság váltakozik meggyőző, lenyűgöző

szeszéllyel. Jaj annak, aki Berény szépségeit utánozni merné! Az a kianalizálhatatlan valami, ami soha más által el nem sajátítható, a művészség döntő tényezője. Minden technikai és egyéb artistikus tudás mellett és felett.

Dr. Rabinovszky Mária

Az „Iparművészeti” oktatás új útjai

Mai életünk új berendezkedése, élettempónk változása, technikai kultúránk nagy kifejlődése megkívánják, hogy az életre előkészítő mód- és rendszereinket: iskolaintézményeinket is gyökeresen átalakítsuk. A gyakorlati életben az ilyen átalakulás több-kevesebb szerencsével meg is történik, az élet logikája nem enged más választást: vagy alkalmazkodunk az új törvényszerűségekhez, vagy elpusztulunk.

Ez áll a művészetekre is, de első-

sorban áll a művészeti iskolákra, amelyek végeredményben szintén nem mások, mint az életre előkészítő intézmények. Az átalakítás, az élethez igazodás kényszere ezekre is fennáll, ha csak valami kis felelősséggel is viseltetnek növendékeikkel szemben. A fejlődést nem mellőzhetik, elvégre az iskola sohasem egy elmúlt életre készít elő, hanem az eljövendőre.

Sajnos, a mai művésziskolák jórészenek jelszava az, hogy inkább az élet alkalmazkodjék hozzájuk, mint

Berény Róbert: Csendélet

Berény Róbert: Teásztal

támadják, de közömbösen nem állhat vele szemben senki, olyan nagy hatással van a fiatal generációra és az egész művészeti és ipari termelésre. A Bauhaus elsőnek vonta össze az eddig különválasztott és külön értékelt szabadművészeti és iparművészeti oktatást. A Bauhaus nem a „művészt” hangsúlyozza ki. A „művészi” nem lehet cél, hanem eszköz. A művészi, a formai megoldás magától értetődőleg kell hogy következzen minden tárgy anyagának, rendeltetési elvének törvényszerűségeiből. Az anyagnak, a funkciónak és a formának közös egysege azt a nívót kell hogy eredményezze, amelyet mi általában „művészi”-nek, a Bauhaus pedig „kvalitás-munkának” nevez.

Gropius a következőkben írja körül a Bauhaus feladatát:

„Használati tárgyak típusainak megteremtése szociális szükségesség.”

„A Bauhaus-műhelyek tulajdonképpen laboratóriumok, amelyekben sokszorosításra érett, a mai kor számára tipikus eszközök, tárgyak modeljeit dolgozzuk ki és továbbfejlesztjük.”

„A Bauhaus-műhelyekben végérvényesen átdolgozott modelleket idegen üzemek sokszorosítják, amelyekkel a Bauhaus állandó munkakapcsolatot tart fenn.”

A régi és az új rendszerű oktatás különbségei tehát a következők:

Régi rendszer:

Különválasztott szabad- és iparművészet.

Történelmi oktatás, a jelen eredményeit a múlt példáiból vezetik le. Tömegoktatás.

Tulnyomólag teória vagy papíron való tervezés. Kevés vagy semmi műhelymunka.

Luxusproduktumok, kézművesség.

Az anyagnak és funkciónak törvényeit figyelmen kívül hagyva, a mű-

vészetnek mint célnak kihangsúlyozása.

Eredmény:

művészproletáriátus, elefántcsonttoronyművészet.

Új rendszer (Bauhaus):

Egyesített oktatás.

Korszerűség. A jelenkori élet igényei, feladatai határozzák meg a művészet formáit.

Egyéni oktatás.

Gyakorlati műhelymunka, kevés teória.

Tömegszükséglet, standardmodellek a nagyipar részére.

A művészet eszköz. Az anyag és funkció törvényszerűségeinek figyelembevétele.

Eredmény:

teremtő erőben gazdag, technikailag is nagyszerűen képzett ifjúság, amely reális tudása révén az életben könnyebben helyezkedik el.

Berény Róbert: Plakátok

ők az élethez. Ennek a politikának eredménye: a művészproletáriátus ki-termelése, olyan embereké, akik saját szakmájukban mindenhez értenek, csak éppen azokat a feladatokat nem tudják beteljesíteni, amiket a jelenlevő igények és szükségletek állítanak fel velük szemben és akik ezért a gazdasági harcban feltétlenül alul maradnak. Túl sok történelemmel és kevés realitással, túl sok átvett formával és kevés teremtő erővel tanítanak ezek az iskolák. Elősegítik a történelmi érzéket és tudást, de elhanyagolják a kezdeményező tehetségnek, az elképzelő erőnek kifejlesztését. Nem önálló gondolkodásra és munkára, hanem sablon szerinti produkcióra nevelnek. Nem igyekeznek a gyakorlati élettel lépést tartani, inkább a multból táplálkoznak s növendékeikben hamis elefántcsonttoronykultuszt fejlesztenek ki.

Az átalakulásnak ez a kényszere különösképpen és hangsúlyozottan áll

az ú. n. iparművészeti iskolákra. A szabadművészetek, képfestők, szobrászok, stb. még mindig inkább dolgozhatnak egyéni nézeteik, felfogásuk szerint. Nem jutva állandó kapcsolatba a gyakorlati élettel, a műteremművészet határain belül mindig csak kis mecénáskörre számítva, önmaguk viselik az elzárkózás, a már kitaposott utakon való haladás felelősségét. De másképpen áll az eset az iparművészeti iskoláknál: ezek állítólag a gyakorlati életre készítik elő növendékeiket. Céljuk, hogy az ipari termelésbe is művészetet vigyenek bele, ízléstelen, dilettáns formák helyett művészi formákat teremtsenek. Azonban: ipari termelés alatt ezek az iskolák kizárólag kézművességet, kisipart értenek. Visszaemlékeznek a renesszánsz nagy mestereire, akik az ipari produktumok kialakulásában is teremtő erővel és tehetséggel vettek részt. Az idő kereke fordult, az iparművészeti iskolák egy helyben maradtak, vagy csak nagy ki-

nosan, egy-egy lépéssel bicegnek előre, néha, sajnos, hátra. Az ipari termelés súlypontja ma már nem a kézművességen, a kisiparon van, hanem a gyári, a nagyipari termelésen, a tömegprodukumon. Ezt korszerűvé, nemessé, esztétikussá tenni, mindig a fennálló törvényszerűségek (anyag, gyártási technika, rendeltetés) figyelembevételével, ez volna az iparművészeti iskolák kísérletező munkájának feladata ma.

Nyugat-Európában, de különösen Németországban a helyzet ma már kedvezőbb alakul: igen sok iskolát találunk, amelyek a gyakorlati élethez való igazodást teljes mértékben keresztül vitték. Ezek között is legelső helyen áll a dessau Bauhaus. Ez a műhely-rendszer szerint kiépített intézmény (megalapítója W. Gropius építész) nagyszámú reprezentánsát nevelte ki eddig a modern alkotóművészetnek. A Bauhaust ma már az egész világ ismeri; szeretik vagy

Berény Róbert: *A sárga dunyha*

A Bauhaus a következő tanfolyamokra oszlik:

1. *Architektúra;*

a) építés: tervezés, technika;

b) belső berendezés, lakóhelyiségek, háziesszközök (asztalosműhely, fémművesség, falfestészet, szövőműhely);

2. *Reklám:*

reklámeszközök alakítása (nyomda-technika stb.).

3. *Színpad:*

színpadtechnika.

4. *Szabad festői és plasztikai alakítás.*

Németországban igen sok iskola követte a Bauhaus példáját: Kölnben, Frankfurt a. M.-ban, Stuttgartban, Weimarban, stb. ha nem is ilyen nagyszabásúan és ilyen jól kiépített propagandával, már dolgoznak, tanítanak az új műhelyiskolák. Eredményeik az iskolákon belül és kívül eléggé közismertek. Csupán emlékeztetül hivatkozunk itt a Bauhaus dessau-i épületére (Gropiustól), a dessau-történi település építkezéseire, a Stuttgart-Weissenhofi Siedlungra, a Breuer-féle vascsőbútorokra, Schlemmer (Bauhaus) színpadi kísérleteire, amelyeket Németország és a külföld

nagy városaiban mutattak be őszinte sikerrel.

Hogy az új művésznevelésnek és a korszerű alakításnak ezeket a ma már Európaszerte propagált és elismert alapelveit itthon, Magyarországon is megvalósítsuk, egy-kísérleti szabadiskolát állítottunk fel „Műhely” elnevezés alatt. Programunk főbb

pontjaiban teljesen megegyezik a fent ismertetett Bauhaus-programmal, az itthoni viszonyoknak, szükségleteknek megfelelő átdolgozással. Különösen nagy súlyt fektetünk az alkalmazott grafikára: a reklámeszközök, nyomtatványok, plakátok korszerű elementáris tervezésére és kivitelezésére, a könyvművészet korszerű kifejtésére. Tanfolyamunknak ez a része, úgy hiszem, számíthat a Magyar Grafika olvasóközönségének érdeklődésére. Megfelelő számú jelentkező esetében esti kurzust állítanánk be a szín, forma és téralakítás ismertetésére. Az új nyomtatvány, az új plakát, amellyel ma már mind gyakrabban a pesti plakátoszlopokon is találkozunk, nemcsak technikailag egyszerű és gazdaságos, nemcsak elementáris hatású, de esztétikus is, szép is. Szépsége éppen alkotóelemeinek harmóniájában, arányainak törvényszerűségében van. Ezeket az alapelveket, a konstrukció és kompozíció új útjait, az elképzelt erővel alátámasztott tudatos alakítás új módszereit megismertetni létesült a *Műhely*.^{*} Mindnyájunk érdeke, hogy a pusztá formalizmusnak, a sablonná-degradálásnak és a dilettantizmusnak útját szegjük. A modern formaalkotás komoly munkájából a magyar tehetségeknek is ki kell venni részüket.

Bortnyik Sándor

Nyomdásztársadalmi események

Székházavatások. Egyszerre két örvendetes nyomdásztársadalmi eseményről is számolhatunk be: a Segélyzőegyesület két vidéki csoportjának székházavatási ünnepélyéről. Az egyik a miskolci csoport, a másik a debreceni csoport nyomdászházának föl-avatása. A miskolci székházavatás augusztus 19-én folyt le az ország minden részéből odautazott vendégek részvételével. A diósgyőri vasasdalárda éneke után *Fekete Pál*, a miskolci kerület elnöke üdvözölte a megjelenteket. *Bernhardt Mór* a házszerzés történetét vázolta. *Rothenstein Mór* országgyűlési képviselő, a Segélyzőegyesület elnöke, az egyesület üdvözlétét tolmácsolta. *Saly Endre*

országgyűlési képviselő a szociáldemokrata párt, *Klein Samu* a miskolci főnökök és Főnökegyesület nevében üdvözölte a miskolci csoportot. *Reisinger Ferenc* országgyűlési képviselő beszédében az esemény jelentőségét méltatta. *Erdélyi Károly* a debreceni, *Zarnóczy Béla* a szegedi, *Schmidt Mihály* a nyíregyházi, *Széky Sándor* az egri és *Rácz István* a sárospataki nyomdászok nevében köszöntötték a miskolci nyomdászokat. A helyi szak-

^{*} A „Műhely” helyiségei Damjanich ucca 32. szám alatt vannak. Prospektussal, felvilágosítással az iskola vezetősége szívesen szolgál. A „Műhely” oktatói: Bortnyik Sándor, Hevesy Iván, Kovács Kálmán, Ligeti Pál, Lonkay Antal, dr. Mezey Ödön, Molnár Farkas stb.

szervezetek küldötteinek üdvözlőbeszédei után a dalárda éneke zárta be a díszközgyűlést. A díszközgyűlést százerítékes társasbéd követte, amelyen *Rothenstein, Wiesenberger, Brumiller és Schmidtmayer Vilma* vezetőségi tagokat köszöntötték fel. A pohárköszöntőkre *Wiesenberger Vilmos*, a nyomdászszervezet vezetője felelt. Ebéd után kirándult a társaság az Avasra, este táncmulatság volt, amely vidám hangulatban hajnalig tartott.

A debreceni székházavatás szeptember 8-án délután volt ugyancsak a helybeli nyomdászok és máshonnan odautazott számos vendég részvételével. A helybeli nyomdászzenekar a Gutenberg-indulóval nyitotta meg az ünnepélyt. Ezután *Nagy Eta Jándy Imrének* erre az alkalomra írt szép versét szavalta el. A debreceni csoport nevében *Erdélyi Károly* elnök üdvözölte a központ és a vidéki csoportok megbízásából megjelenteket. *Rothenstein Mór* országgyűlési képviselő a Segélyzőegyesület, *Wiesenberger Vilmos* a szabadszervezet nevében mondtak nagy figyelemmel hallgatott hosszabb beszédeket. *Csuvara Ferenc* a Gépmerkör, *Zarnóczay Béla* a szegedi, *Kubányi Jenő* a miskolci, *Schmidt Mihály* a nyíregyházi nyomdászok üdvözlétet tolmácsolták. A debreceni nyomdatulajdonosok képviselőjében *Liebermann Géza*, a debreceni szociáldemokratapárt nevében *Holló János* üdvözölte a debreceni csoportot. *Szabó Lajos* a szakmai csoportok jókívánságainak adott kifejezést. A beszédek elhangzása után itt is társasvacsora, utána tánc. — A Magyar Grafika szerkesztősége szeretettel csatlakozik mindkét város nyomdászhöz intézett szerencsekívánatokhoz és csak azt az óhajt fejezi ki, vajha az új nyomdászotthonok jól látogatott hajlékai lennének a szakmai továbbképzésnek is.

Jubileumok. Egész sor jubileum folyt le az utóbbi hetekben és valamennyi szép ünnepség keretében. A Budapesti Hírlap személyzete augusztus 19-én ünnepelte meg *Kováts István, Steiner József és Stefanek Antal* ötvenéves nyomdászágának jubileumát Kispesten. A nyomdász-dalkör üdvözlődala után *Löcsey Lajos* a sze-

Berény Róbert: Női szobában

mélyzet, *Nedeczky László* az igazgatóság ajándékát nyújtották át az ünnepelteknek rövid beszéd kíséretében. A szerkesztőség nevében *Moharos szerkesztő*, a nyomdászszervezet képviselőjében *Propper Jenő*, az Öntőkör nevében *Teperovits Lajos* mondtak még üdvözlőbeszédeket. A szociáldemokratapárt megbízásából *Vanczák János* országgyűlési képviselő üdvözölte a jubilánsokat. — A Légrády-nyomda és a Pesti Hírlap személyzete szeptember 8-án ünnepelte *Barta Lázár, Horváth Béla és Kornits Károly* félszázados nyomdai munkálkodásuk évfordulóját a nyomda helyiségében. Az üzem nevében *Fürth Mór* művezető, az igazgatóság nevében *Kertész Árpád* igazgató üdvözölték a jubilánsokat. *Balassa Imre* a szerkesztőség megbízásából, *Mittelman Izidor, Molnár Márk, Jakus János, id. Oberling Kristóf és Lazányi Mária* az egyes osztályok, *Havas Ödön* a Sokszorosító Ipartestület, *Müller Sándor* a grafikus művezetők, *Propper Jenő* a szakszervezet, *Gárdos Jenő* a Hírlapszedők Köre, *Engländer Ignác* a Gépmerkör és *Baron Mór* a Korrektorkör nevében mondtak üd-

vözlőbeszédeket. — Szeptember 22-én *id. Lehotzky Károly* ötvenéves jubileumát ülte meg a Pátria személyzete. Az ünnepélyt *Koczaurek Rajmund* nyitotta meg, aki a személyzet nevében üdvözölte az ünnepeltet. A nyomda igazgatósága nevében *Elek Emil* vezérigazgató, az országos szakszervezet megbízásából *Brumiller László*, a Typographia szerkesztője köszöntötték fel a jubilánst. *Gisztl Pál* a Segélyző-Egyesület, *Bálint Ödön* a helyibizottság, *Hörnyéky Kálmán* a Gépmerkör és *Pajor Rudolf* a szociáldemokrata párt és a parlamenti frakció nevében mondtak még lelkes üdvözlőbeszédeket. A közszeretettnek örvendő jubilánst értékes ajándékokkal is elhalmozták. A Könyvnyomdászok Dalköre szépen előadott dalával, a nyomdászfajak szavalókórusa nagyszerű szavalataival és a többi szereplők is emelték az ünnepség fényét. Különösen *Virág Sándor* alkalmi versét tapsolták meg nagyon. — A magunk részéről a félszázados becsületes munkának valamennyi ünnepeltjét a legbensőbb szeretettel és kollégialitással üdvözljük mi is.

MANN

ORIGINAL

MANN

FFSET

OFFSET

1927-es
modelű egy- és
kétszint, valamint elő- és
hátnyomást egyszerre végző **offset**
gyorssajtók óránként 6000 nyomás vég-
zésére alkalmas, pontos regiszter, utólérhetetlen
minőség mellett. E jellegzetes tulajdonságai a gépet
világszerte ismertté teszik.

„Original Mann“ offset gyorssajtók

E gépek alapvető gépszerkezeti alkotó elemeinek egyedül logikus elrendezése a
kiszolgálást végtelenül megkönnyíti. Ha ön sikeresen akar versenyezni, úgy
állítson üzemébe „Original Mann“ **offset** gépeket. Kérjen még ma
ajánlatot. Kedvező feltételekről, gyors szállításról biztosítjuk.
Magyarország és Románia részére vezérképvislet:

König János okl. gépészmérnök

Budapest IX, Remete ucca 23. sz.

Telefónszám:

J. 453-58

FEWV

GEORGE MANN & CO. LTD.

4, HENRY STREET, GRAY'S INN ROAD **LONDON W. C. 1**

MAGYAR GRAFIKA

HAVI FOLYÓIRAT * IX. ÉVFOLYAM 9-10. SZÁM * SZEPTEMBER-OKTÓBER

SZERKESZTI ÉS KIADJA BIRÓ MIKLÓS

A szakmai tevékenység csökkenése

Dr. Rabinovszky Mária: Berény Róbert

Bortnyik Sándor: Az „Iparművészeti” oktatás új útjai

Herzog S.: Látogatás a kölni nemzetközi sajtókiállításon

Nádai Pál: Levélpapírosok

Löwy László: Nyomás közben

Rosner Károly: Ullstein-Druckhaus, Berlin-Tempelhof

Rasofszky Andor: Hála a szedőgépeknek...

Geyer Raoul: Párizsi posta

Két fontos újítás a Typograph szedőgépen

Herzog S.: A plaueni Vomag gépgyárban

L. L.: Amiről a kéttúrás gépnél meg szoktak feledkezni

A galvánfűrdő matricái. — Illeszték-különbségek az offsetsajtóban

L. L.: Egy új mechanikai egyengetési eljárásról

Könyv- és lapszemle — Új betűk és díszek

Korrektori rovat — Nyomdásztársadalmi események — Feljegyzések

Szakelődés — Technikai újítások — Nyomtatás

Tömöntés — Papírgyártás — Fedőlapunk és mellékleteink —

Szerkesztői üzenetek

*

A szakmai tevékenység csökkenése

tapasztalható a háború befejezése óta és ez a legmélyebb aggodalommal kell hogy eltöltsön mindenkit, aki a magyar könyvnyomtatást szeretettel műveli. A szakmai továbbképzés amúgyis halványfényű mécsesét a háború fürgetege eloltotta és az utána következő sötétségben lapunk, a *Magyar Grafika* gyújtott legelsőknek világosságot. De ez sem részesül az őt megillető anyagi és erkölcsi támogatásban. Nyomdánk, amelyek azelőtt szívesörömmel ajánlották föl szebb nyomtatványaikat a szakfolyóiratoknak melléklet céljaira, ma — egy-két tiszteletreméltó kivételtől eltekintve — elzárkoznak szakfolyóiratunk ilyenemű támogatása elől. Mi ennek az oka? Azt magunk

is tudni szeretnők. Noha több szakfolyóirat is volt, ezek szerkesztőségeinek fiókjai állandóan tele voltak kéziratokkal, úgyhogy a szerkesztőknek bő választék állt mindig rendelkezésre. A szakma művelői mindkét részen szeretettel tették közkinccsé tapasztalataikat. Örültek, ha áldozhattak gyönyörű mesterségünk oltárán. Mily gondosan írták meg oktató cikkeiket és örültek, ha látták tanításaik megtermékenyülését. A szükséges szárnypróbálgatások is gyakoriak voltak. És ma? Egyik kezünk ujjain számlálhatjuk meg szakíróink számát. Azelőtt ambicionálták az ifjú nyomdászok, hogy írjanak és büszkéek voltak, ha munkájuk nevük aláírásával megjelenhetett. Ma nincsen semmi, ami ezt a nemes becsvágyat fölélessze az ifjabb nemzedékben? Mi az, ami elvonja figyelmüket a szakmai élet fontos problémáitól? Mind olyan kérdések, amelyeknek megfejtésén mindnyájunknak gondolkozni kell, hogy megtaláljuk a rejtély nyitját. De nemcsak szakírókban, hanem mesterszedőkben sincs meg a szükséges utánpótlás, amelyről pedig a szaktanfolyamoknak kellene gondoskodniuk. Ezek a tanfolyamok meg is tesznek ebben az irányban mindent, ami tőlük telik, de minden hiába, ha ifjaink nagy része érzéketlen a továbbképző törekvésekkel szemben. Néhány tíz buzgó, szorgalmas és szépen haladó hallgató minden reménységünk. De hol a tanulásra szorulóak zöme? A tanév elején beiratkoznak egy-egy tanfolyamra tizenöten-huszan, az év végén négyen-öten-hatan maradnak. Hol a baj? Kutassuk és összetett erővel küzdjünk ellene, hogy a mainál szebb jövő virradjon lassanként eláruló szakmánkra!

Látogatás a kölni nemzetközi sajtókiállításon

Bizonyára emlékezetes még a *Magyar Grafika* olvasóinak, hiszen annak idején mi is megírtuk, hogy Gamble angol szakíró, a londoni nyomdászati főiskola tanára a lapunkban is ismertetett fotomechanikai szedőgépek kapcsán 1923-ban megjósolta, hogy *öt év múlva minden eddigi gép és betűanyag az ócskavasba kerül*. Nem lesz már szükség ólombetűre, stereotípiára, a mai könyvnyomdai gépekre, mert a fotomechanikai szedőgépeken előállított filmszalagot közvetlenül a rotációs offsetgép lemezére nyomják majd át, vagy a mélynyomógép rézhengerére maradják. Azóta éppen öt esztendő mult el és az akkori gépeket nem hogy az ócskavasba nem dobták, hanem azokat az egész vonalon tökéletesítették, javították és gyorsaságukat fokozták. És a fotografikus szedőgépek? Sorsuk felől homályban maradtunk és a Pressán sem tudtunk meg róluk semmit. Így vagyunk a sokat reklámozott Typarral is.

Annál nagyobb tért foglaltak el a modern szedőgépek legújabb típusai a Pressán. A kiállításon látott gépek rövid ismertetését a szedőgépeken, mégpedig a *Lino-*

type-on kezdjük, mert ez a gép volt legjobban képviselve a szedőgépek közül. A berlini *Mergenthaler szedőgépgyár* 25 különböző modelű Linotype-jét láttuk. 18-at a gyár kiállítási helyén, a többi az egyes kiállítási pavilonokban. A négytáru 11-es model szöveg- és hirdetészedésre, a kettőtáru 5-ös model kevertszedésre alkalmas. Az utóbbin sorfűrész van, amely a klisék köré való sorokat lefűrészeli. Egy másik modelen rajta van az univerzális késblos, amely lehetővé teszi a nonparelltől három cicerós vastagságú sorokig való gyalulást; a 8-as modelű 1—2—3 táru gépen 34 ciceró hosszúságig szedhetők a sorok. A legújabb model a 4aIII és a 13-as, a Multi-Magazin-Linotype-Ideal, az utóbbi magazinjai 34 csatornával vannak megszelesítve, hogy a legkülönbébb kevertszedéshez alkalmas legyen. Ennek megfelelően a billentyűzetet is ennyivel szaporították, hogy a rendes betűkön felül szükséges betűk és a többletcsatornába helyezett betűk lebillentyűzhetők legyenek. A 8-as modelű háromtáru gépen 40 ciceró szélességig és 42 pontig szedhetők sorok. Ehhez a Linotype-Spargiessform (spe-

ciális öntőforma) való, amely anyagmegtakarítása és gyors öntése révén előnyös. Az Univerzál sorkitoló pedig a szedő ülőhelyéről igazítható be és minden formátumú és minden vastagságú sor kitolására alkalmas.

A Ludlow címsoröntőgépet is ismerik már lapunk olvasói régebben leközlött leírásainkból. A kiállításon hosszú asztalra tett és 4 ciceró Bodoni-kurzívából szedett többszörös, vagy 7—8 méter hosszú hasábot láttunk, amit címbetűből kézzel a világ egyik nyomdájában sem lehetett volna kiszedni. Új lénia- és térszőntőgépet is bemutatott a cég: az Elrod öntőgépet, amelyen 2 ponttól 12 pontig végtelen hosszúságban önthetők a lénia. Az összes gépek villany-fűtőszerkezettel vannak felszerelve és az ólomutánpótlás úgynevezett Monobar-ólomrúddal automatikusan történik.

A Typograph szedőgépgyár kiállítása is csinos. A szedőgép történeti fejlődését szép és értékes múzeumi anyag mutatja, azonkívül üvegszekrényeiben a gépen szedett díszesebb munkák lenyomatait állították ki. Négy „Universal”-modelű Typograph-gép működik ott állandóan. Újabban ezt a gépet is címsorok szedésére rendezték be és ennek megfelelően az öntőforma a Typographon is a Linotype-éhoz hasonlóan van megszerkesztve. Egy másik újítás a hosszúság és betűtest szerint beállítható „Rationell” öntőforma, amely nonparelltől ciceróig minden betűtestre használható. Erről a két újításról külön cikkben számolunk be.

Az Intertype szedőgépgyár három modellel képviselte magát. Egy háromtárú, egy oldalmagazinos és egy címsorok öntésére alkalmas kettőtárú szedőgéppel. Az elsőn többszörösen kevert szedést végeznek, a billentyűzet szerkezetét egyszerűsítették, az alakváltozás idejét megrövidítették. Praktikus késblokkjuk van e gépeknek, amelyek gyorsan állíthatók be a gépen szedhető összes formátumok és betűtestek szerint. Az oldalmagazinos gépnek az osztószerkezete rendkívül ötletes. Itt a mátrix lábszignatúrája szerint osztódnak szét, hol a fő-, hol az oldalmagazinba és kevert szedésnél hol a felső, hol az alsó betűtárba. A harmadik, a kettőtárú gépen 40 ciceró széles sorokat lehet szedni. Vízűtés helyett ezen a gépen léghűtést alkalmaznak első ízben.

A Monotype szedőgépgyár szép nyomtatványkiállítás keretében mutatja be azokat a jelentékeny újításokat, amelyeket az egyes betűket szedő és öntőgépein utóbbi időben végzett. Négy kopogtató és öt öntőgépet állított ki, mely utóbbiak villanyfűtéssel vannak felszerelve. Működésben láthattuk a DD modelű legújabb kopogtató gépet, amely kettős papírtornyával lehetővé teszi, hogy egy szöveget egy időben két különféle szélességben és kétféle betűnemben szedjenek, tegyük föl: rendes és amatorkiadványt, vagy különböző szöveget kétféle betűtestből, pl. szövegrészt és jegyzeteket. A mintaszedések szótárak, lexikonok, matematikai példák stb. a Monotype-on szedett nyomtatványt mutatnak be. Ez a model különösen az összes ékezetbetűs nyelvek szedését is megkönnyíti. Természetesen az öntőgép is a megfelelő formátumokra és betűtestekre állítható be. 14 pontig már

régebben önt, de újabban különös készülék segítségével 24 pontos betűtest is önthető. A kontinensen most mutatták be első ízben a Monotype-Supra-Komplett öntőgépet, amely egyes betűket 72 pontig is önt, reglettákat, stégeket, különféle vastagságban és hosszúságban, díszes léniaikat, kereteket, térszőket. Egymásba kapcsolható „kikötő”-stégeket is önt ez a gép. Hajókat mutattak be itt, amelyeken a szedéseket bárhol kikötés nélkül megrögzíthetik.

Az öntőgépek terén általában kevés volt a látnivaló. Az öntődék úgy látszik — a szedőgépek terjedése következtében — nem végeznek túlnagy befektetéseket betűöntőgépeik szaporítása érdekében és ami technikai javításra szükségük van, azt házilag maguk végzik. A Görreshausban (kölni lapok háza, ahol a MAN-gépek is üzemben vannak) láttunk egy nagyteljesítményű komplett öntőgépet, amelyet a Th. Giesecke lipcsei cég állított ki és amely 5—48 pontig önt betűket és kizárást. Ez a típus magában egyesíti az I. típust (6—14 pontig) és a II. típust (16—48-ig) és betűt, kereteket, kottát, kizárást és kvadrátokat önt. Az egyes szedőgépek mátrixai is felhasználhatók mintának egyes betűk öntésére. A szokásos fogaskerékátétel, tehát két tengely helyett ez a gép csak egy tengellyel, vagyis frikciós hajtóművel működik. Nagy betűtesteknél a hűtés a hajtószerkezetnek egyszeri vagy kétszeri kiiktatásával történik.

*

Az alábbiakban vegyük most röviden sorra a Pressán bemutatott gyorsajtókat.

A már említett Görreshausban a MAN (Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg) cég gyorsajtóit látjuk. A Terno-gyorsajtó A IV (55×75 cm) két feladóhengeres. A festéket előzően szétördösölő készüléke van és masszahengerei egymással kicserélhetők, mert egyforma nagyságú valamennyi. Stabil alapépítménye alkalmassá teszi ezt a gépet a legfinomabb munkákhoz. (A III modelje 76×113 cm) finomabb illusztrációk nyomására való. Óránként 2000 nyomás.

Érdekes gépet állított ki a keleti csarnokban az A. Hagenforst, Leipzig cég. „Krone” a neve akcidents-gyorsanjáró gépének és csak két típust gyárt belőle 38×56 és 50×70 papíralak részére. Azért érdekes ez a gép, mert beleszerelt külön önműködő borítéknyomó-készülék van, amellyel egyidejűleg 3—4-féle súlyban és nagyságban levő különböző boríték nyomható óránként 9000—9600 példányban. A J. G. Schelter & Giesecke lipcsei cég „Windsbraut SO” kéttúrás gépén a szokásos festékasztalt egész sor egy irányban forgó acél- és masszadörzsölő-henger helyettesíti. Saját gyártású berakóját nem láncok, hanem homlokkerekek hajtják meg. A kirakás közvetlenül kirakókocsira történik.

Ugyanebben a csarnokban vannak a Schnellpressenfabrik Frankenthal, Albert & Cie. cég gyorsajtói is három példányban képviselve. Kéttúrás gépei szilárd alapépítményűk, négy pályájuk és egyéb jellegzetességükkel különböznek a többi gépektől. A „Front-Rapid 1928” például kettősított patent-hengerfestékező műv-

vel különösen finom egy- és többszínnyomású munkát produkál. A kis „Alberta” szép formájával tűnik ki és jól megoldott frontkirakásával. A csaknem szalagnélküli megálló nyomóhengerű pneumatikus önberakóval s más szabadalmazott újítással van felszerelve. Új gép a harmadik is, az 53×76 cm alakú többszínnyomó akcidents-gyorssajtó, az „Autochroma”. Oldalt azonnal elállítható festékdörzöléssel ellátott festékezőműve a többi speciális berendezéssel egyetemben mintaszerű.

Az amerikai szektorban az ismert *Miehle Printing Press* csikágói gépgyár gépei láthatók. A kéttűrás Original-Miehle-gyorssajtó, a Miehle-kétszínnyomó és a Miehle „Horizontal”. Ez utóbbit főként az érdekes, hogy úgy a berakó-, mint a kirakószerkezet egyszerűen félretolható a gép törzsétől, úgyszólván kinyitható, mint az ajtó, ami a festékező- és nyomószerkezetet könnyen hozzáférhetővé teszi. Ezt az újítást az ott működő szerelő egy pillanat alatt demonstrálta. Az alapmozgás is új. A működő géprészek olajfürdőben fordulnak meg szemünk előtt, ami nem mindenkinek tetszik rajta.

A *Rockstroh-Werke A. G., Heidenau* cég négy kétféle típusú gyorssajtóját mutatja be. A „Schnelläufer” Victoria gyorssajtót, amely többszín-, könyv-, katalógus- és akcidentsnyomásra alkalmas. A Victoria-Original-Schnelläufer Victoria-önberakóval három nagyságban van kiállítva (50×70, 70×110 és 80×120 cm). Az utóbbi autotípia-gyorssajtó és elállítható nyomóalappal bír. Valamennyi gépnek négy pályája, görgős mozgása és henger-festékezőműve van. Önberakójának egyik szívója már előre fölemeli az ívet, hogy a berakást biztossá és gyorsá tegye. Szép munka.

A rotációs gépek közül sokkal több volt látható a Pres-sán. A nyugati csarnokban föltűnést keltett a *Berliner Maschinenfabrik A. G.* kétszínnyomó rotációs gépe 1000×650 mm, 8000 nyomóhengerfordulattal. Érdekeséget ennek a gépnek az „Intensiv” szabadalmazott festékezőműve kölcsönöz, amely a dörzölőhenger körül forgó négy emeltyűvel dolgozik. A festéket ez a műelőzően rendkívül finomra dörzöli szét és csak azután kerül a tulajdonképpeni festékezőműbe. A kiállított gépnek két nyomóműve van, de harmadik is bármikor mellé-szerelhető.

A „Vomag” *Vogtländische Maschinenfabrik A. G., Plauen* a keleti csarnokban rendezkedett be. A gyár csak kisebb géptípusait állította ki. Ott az 1928-as modelű negylemeznyi széles, csaknem szalagnélküli kéteker-cses gyorsanjáró (Schnelläufer) ujságrotációs gép, két hajto-gatóművel, amelyen 32-oldalas ujság nyomható. Leg-lényegesebb újítása „Vomag” orsónélküli papírteker-cs-tartója, amely egyúttal be- és kiemelőkészülék is. Ez a munkát meggyorsítja és az oldalregiszter beállítása is egyszerűbb. A tekercsváltást egy ember maga könnyen elvégzi. A gépet két elektromotor hajtja meg. Négy víz-szintesen fekvő nyomó- és lemezhengere van és 4, egyen-ként 3 föladóhengerrel felszerelt festékezőműve. A lemez-hengerek „Vomag” biztonsági fazettákkal vannak el-látva, amelyek segítségével egyetlen félfordulattal rögzí-

tik a lemezeket a nyomóhengerre. A gép mindegyik fele 16 oldalt nyom, ennél több oldal nyomásánál a két rész összekapcsolandó. A másik kisebb gép a kétlemeznyi széles kéteker-cses rotációs gép 2—16-oldalas lapok nyo-mására, amelyekből 15.000-et nyom óránként.

A MAN cég rotációs gépeit is a Görreshausban mutat-ják be. A négyteker-cses gyorsanjáró rotációs négy 16-oldalas egysége egyenként 3 föladóhengerrel van el-látva. Az acéldörzölők vízhűtésesek, úgyhogy a leg-magasabb teljesítmény mellett is biztosítják a betűkép jó fedését. Érdekes látvány a gép transzportere (a ki-nyomott lappeldányoknak az expedícióba való automa-tikus továbbvitele). A papírteker-cseket széles gumisza-lagok hajtják meg, miáltal a nyomóműveket megkímélik a papiros húzásától. A 32-oldalas kéteker-cses rotációs nyomóhengertér-fogata 120 cm és teker-csszélessége 180 cm. A gép teljesítménye 22.000 nyomóhengerfordulat, vagyis 44.000 16-oldalas lappeldány óránként. Két fö-ladóhengere van csak, ezzel szemben sokkal több a dör-zölőhengere, mint az azelőtti gépeken.

Az amerikai szektorban futó óriási, 96-oldalas rotá-ciót a *Winkler, Fallert & Co, Bern* cég gyártotta és a kiállítás bezárta után Barcelonába szállítják, ahová meg-vették. Ilyen gépet láttunk Párizsban is a „Le Journal” nyomdájában, amint azt mult számunkban megírtuk. A hajtogatókészülék 96 oldalig gyűjtve hajtogathatja a példányokat, tehát 2×48 oldalt nyom.

A nyugati csarnokban van kiállítva a *Frankenthaler Gyorssajtógyár Albert & Cie., A. G.* 32-oldalas, kéteker-cses „Albert” rotációs gépe. Ezen nyomják naponta a kiállítási ujságot. Az „Albert” szalagnélküli, duplaszéles iker-gyorsanjáró rotációs gép, 32 lemezzel nyom, egyszerű teljesítménye maximális 16 oldal, kétszeri hajtogatással. Négyeszeres teljesítményben 8, 6 vagy 4 oldal. Nyomó-henger-kerülete 940 mm és 1260, illetve 630 papír-szélességre van szerkesztve. A négyoldalas ív nagysága 470×630 mm. Leginkább ezt a papíralakot használják Németországban. Két hajtogatókészülék beszerelésével két különböző 16-oldalas ujság nyomható ezen a gépen, amely két képnymó-művel is föl van szerelve, a lap illusztrációs mellékletének egyidejű nyomása céljából.

A legnagyobb német rotációs gépet, a 96-oldalas gyor-sanjárót a *König és Bauer A. G., Würzburg* cég állí-totta ki. A „Kölnische Zeitung” pavillonjában mutatták be működésben. A rotációs géptechnika hatalmas haladá-sáról tesz tanubizonyiságot ez a gépióriás. A terem alsó részében hat teker-cscsillag, egyenként 3 papírteker-cset vehet föl, ami lehetővé teszi az idővesztés nélkül való teker-csváltást. Minden teker-cscsillagot elektromotor hajt meg, úgyhogy csak hat motor kell erre a célra. A gép hossza 20 méternél több. A gép felső részét három, 55 lóerejű villamosmotor hajtja, ezenkívül három, 2 lóerejű segédmotor a nyomás előkészítését és a papír behúzását szolgálja. A gép menete egy gombnyomással szabályoz-ható vagy megállítható. Óránkénti 18.000 hengerfordu-latot végez, ami annyit jelent, hogy óránként 18.000 96 oldalas ujságot képes nyomni. Ennek megfelelően

36.000 példány 48-oldalas, vagy 54.000 példány 32-oldalas lapot nyomhat óránként és így tovább. A hajtógatókészülékek a kinyomott lapot a transzporterre rakják ki.

A mélynyomó- és offsetgépekről terünk szűk volta miatt még rövidebben számolhatunk csak be. Csak a gép gyártóját és minőségét említhetjük meg, mert rövidesen bizonyára amúgyis lesz alkalmunk az összes nyomógépek bővebb ismertetésére.

A *Schnellpressenfabrik Frankenthal Albert & Cie, A. G.* cég nagy variabilis, többszínnyomó rotációs mélynyomó gépe 16-oldalas illusztrációs mellékleteket nyom. 32-oldalas, kétekerescses mélynyomórotációja egyszínű külső és egyszínű belső nyomást végez. A MAN cég Universal egytekerescses kisebb rotációs gépe, továbbá az egy és több színt nyomó mélynyomórotációja 6 nyomóművel és 2 hajtógatószerkezettel bír. A fönlemlyített két cég természetesen mélynyomó-gyorsajtókat is mutatott be a Pressán. Az előbbi „Tandem-Palatia”, amely három színt nyomhat egy menetben, a MAN gyár gépe viszont külső és belső nyomást végez egy menetben. Többszínnyomó gyorsajtóit is működésben mutatják be.

Az offsetgépek gyártása terén a *Vogtländische Maschinenfabrik* lépést igyekszik tartani az offsettechnika haladásával. „Nordhausen V” négyszínnyomó offsetrotációja falragaszokat, csomagolópapirosokat és hasonlókat nyom. Ivberakásra kétszínnyomó offsetgépe is ki van állítva, amely óránként 4500-at nyom két színben.

A Vomag-kiállítás mellett van a *Rockstroh-Werke A. G., Heidenau* kiállítása is, amelyben az egy- és kétszínnyomó „Victoria”-offsetprést mutatják be működésben. Ennek a gépnek elmés önberakója és kirakója sok bámulót vonzott. Ötezer ívet nyom két színben óránként, vagyis tízezer nyomást végez.

A MAN gépgyár „Augusta” kéttúrás offsetsajtója egyidejű belső és külső nyomásra alkalmas.

Szép számban vannak kiállítva a tégelynyomósajtók is. A *Schelter & Giesecke* cég ismert „Phönix”-ét láttuk többek között, a *Schnellpressenfabrik A. G., Heidelberg* „Druckautomat”-ját, amelynek tégelyét jobban kiegyensúlyozták és így járása nyugodtabb. A *Rockstroh-Werke A. G., Heidenau* cég „Viktoria” tégelysajtója, „Kobold-Automat”-ja és az *Eisenwerk- und Maschinenbau A. G., Düsseldorf* gyár „Sirius” gyorsanjáró tégelyprése érdemelnek megemlést.

Vágógépeket, fűzőgépeket és egyéb könyvkötői segédgépeket a *Johne-Werk A. G., Bautzen*, a *Leipziger Maschinenfabrik*, *Mansfeld*, *Karl Krause, Leipzig* és több gyár állított ki.

A tömöntődei segédgépek nagyon szép számban vannak képviselve a Pressán. Megemléztendő a *Vogtländische Maschinenfabrik A. G., Plauen* „Vomag” matricasajtoló- és szárítóprése hideg- és melegpréselésre és az önműködő „Vomag” gyorsöntőgépe. Működésben láttuk még a *Frankenthali gyorsajtógyár* „Albert” matricaprését és „Albert” öntőautomatáját. A *Rockstroh-Werke* „Victoria-Herkules”-matricaprését és „Victoria-Koloss” prését állí-

totta ki. A Görreshausban van a MAN cég önműködő gyorsöntője és matricaprése. Láttunk még laposöntőgépeket, frézológépeket stb.

A *papirosfeldolgozóipar* nagyszámú gépeit, (dobozgyártó-gépeket, ragasztókészülékeket, etiket-gumizógépeket) a *Jugenberg-Werke A. G., Düsseldorf* cég mutatja be. *Carl Bauer, Leipzig*, *Walter Kellner, Barmen* is dobozragasztó- és enyvezőgépeket állított ki. A *Schelter & Giesecke* gyár „Phönix” számozógépét, *Karl Krause, Leipzig* új papirosfűró-gépét mutatta be. Se szeri, se száma a sok papírfeldolgozó gépnek, sarokgömbölyítő-, stancoló-, lyukasztó-, özniző-, bronzoló- és vonalozógépnek, amelyek mindegyikét meg sem említhetjük.

A nyomdai segédgépek közül megemléjtük még a *Heinzelmann-féle* matricatisztítódobot, amely 5 perc alatt a Linotype-ra szerelhető, a *Wilhelm Laupe, Eisenach* eltolható kéziratartóját és a „Farec” (*Stuttgart*) nevű szabadalmazott porszívókészüléket szekrények tisztítására, mely egyben a rekeszben levő betűket is fölcseréli, hogy egyenletesen kopjanak.

Az *A. Hogendorst, Leipzig* gépgyár „Modern” hasáblehúzóprése kézi és villamoserőre használható, 4 földőhengere és gumihengere van. A *Maschinenfabrik Asbern A. G.* ismert nagyszámú „Asbern” tömöntődei segédgépeit mutatta be.

Ivberakókészülékeket a *Kleim és Ungerer, Leipzig-Leutzsch* cég állított ki. 3 „Universal”-ja a Görreshausban látható működésben a MAN cég mélynyomógyorsajtóin és Frankenthali gépeken. A *Georg Spiess, Leipzig* „Rotary” berakói is MAN-gépeken és a *Vogtländische* öthengeres gyorsanjáró, 86×122 alakú offsetgyorsajtóin működik.

A reprodukciós készülékek és gépek, fényképezőapparatok és kamrák egész sorát a *Hob és Habne* cég mutatta be.

A híres frankfurti *Klimsch és Társa* cég kémigráfiai és reprodukciós készülékeinek kiállítása is elsőrendű.

A *Pyrophor-Metallgesellschaft A. G. Werden (Ruhr)* „Elektronätzplatte 28” elnevezéssel új ötvözetű klisélemezt mutatott be, amelynek 80%-a magnéziumötvözet és súlya sokkal könnyebb a cinknél és réznél. Tartósabb amazoknál és a kiállított minták szerint rásztervonalai is határozottabbak.

Ezzel a Pressán látott gépek és készülékek ismertetését befejezzük. Tudjuk, hogy nagyon hiányos, amit ezekről mondtunk, de terünk egyelőre nem engedi bővebb ismeretetésüket.

*

Az Államok Háza (*Staatenhaus*) a neve annak az építészeti remekműnek, amelyben a nemzetek sajtójukra és nyomdaiparukra vonatkozó anyagukat kiállították. A félköralakú árkádok épületcsoport csupa kétoldalt bejárható, egymásra épített, úgynevezett szektorokból áll, amelyeknek hatodik helyén a magyar kiállítás van. Mint-hogy mindnyájunkat elsősorban a magyar kiállítás érdekelt, először azt ismertetjük röviden. Röviden, mert

hiszen úgy a főnökök, mint a munkások lapjaiban már bővebben ismertették.

Klasszikus elrendezésű kiállítási termek és fülkék vannak előttünk. Egyszerűek, ízlésesek, megszokott külsejük, akár a pesti múzeumok vagy más hasonló kiállítások. Nem hangoskodik itt semmi, hanem olyan szerényen tárja elénk tartalmát, mint amilyen szerény maga a magyar nyomdaipar, amelyet a kiállított anyag reprezentál.

A belső fülkékben a magyar könyvnyomtatás történetére vonatkozó, külföldön nem ismert nyomtatványok és egyéb dokumentumok vannak, amelyekből, a kedvező csoportosítás révén a magyarul nem tudó is fogalmat alkothat magának arról, hogy Magyarország milyen termékeny területe volt a sajtókultúrának már a könyvnyomtatás bölcsőkorában is. Más fülkék falain az idegenforgalmat előmozdítani hivatott fotográfiák és nyomtatott képek Budapestről és Magyarországról egyéb szép tájairól, továbbá a többi állam nagyszabású grafikonjaihoz képest kicsiny térképgrafikonok, amelyek a trianoni békeszerződéssel a magyar nyomdaiparra mért súlyos csapásokat megindító módon szemléltetik.

A magyar napilapokról nincs sok írnivaló. A szaklapok fülkéje a különböző folyóiratok és szaklapok borítólapjait, illusztrációit, műmellékleteit, lapfejeit sorakoztatja föl tablókön. Ugyanott láttuk mappákba ragasztva az egyes nyomdák jobb akcideneciáit, többszínnyomatait. A mellette levő fülkében a könyvművészet, litográfia és könyvkörések anyaga látható. Itt a falakon is láthatók az egyes nyomdák szép munkái, amelyeknél azonban szebbeket láttunk már otthon. A könyvkiadásra vonatkozó grafikonok is érdekes adatokat tárnak a szemlélő elé. Könyvillusztrációk, díszek, iparművészeti kötések tanuskodnak róla az idegen látogató előtt, hogy Magyarországon is fejlett könyvművészet van.

A magyar kiállítás a maga egészében jó benyomást tett ránk és ha a sok beküldött anyag részére elegendő hely lett volna, a mi kiállításunk a legszebb kiállítások egyike lett volna. De így is nagy sikert ért el.

A magyar nyomdaipar most először vesz részt egységesen és szervezeten a nemzetek kultúrversenyében és így tehát már ez a tény maga is örömdetes szakmai esemény. A szervezés munkájából — mint a kölni kiállítás megnyitását megelőző cikkeinkben már jelentettük — a Magyarországi Grafikai és Rokoniiparosok Főnökegyesülete is kivette a maga részét. De nemcsak ezt a fáradságos és hálátlan föladatot vállalta, hanem befolyásával elérte, hogy a kereskedelemügyi kormány tanulmányi ösztöndíjat utalt ki nyomdai munkások részére, hogy lehetővé váljék nekik a Pressa tanulmányozása, ami — ha nem tartozik is e beszámoló keretébe — itt külön megemlékezést érdemel. Enélkül az értékes pártfogás nélkül ezek a nyomdai alkalmazottak aligha juthattak volna el Kölnbe.

*

Az Államok Házának többi kiállítása meglehetősen hasonló anyaggal vett részt a nemzetközi szemlén. Majd

valamennyi az illető állam nyomdászatiának történeti anyagával kezd és sajtójának mai termékeivel végzi. Ami eközött van, az már se nem nyomdászati, se nem sajtó, hanem idegenforgalmi propaganda.

Az idegenforgalmi propaganda legkiválóbb képviselői az Államok Házában az északi országok: Dánia, Svéd- és Norvégország. Ezekhez társul Svájc. Több nemzet kiállításáról nem emlékezhetem meg, mert részben még nem voltak készen, részben — különösen a kisebb államoké — olyan jelentéktelenek, hogy szűk terünkre való tekintettel ezt fölöslegesnek tartom. *Dánia* kiállítása páratlanul fejlett sajtójáról ad tanúságot. A vidéki lapok is százezernyi példányszámokban jelennek meg, mert a lakosság Dániában aránylag a legtöbb újságot olvasó nép. A kis Dániában mintegy 300 lap jelenik meg. A „Berlingske Tidende“, a „Politiken“, az esti „Ekstra-Bladet“ és a „Social-Demokraten“ Kopenhága vezető újságjai. A szociáldemokrata sajtó különben is a legelterjedtebb Dániában. A párt kiadásában nem kevesebb, mint 63 dán szociáldemokrata napilap jelenik meg, amelyeket 17 nyomdában, 1269 alkalmazott állít elő. Ami a dán idegenforgalmi propagandát illeti, nyolc prospektus-füzetet adtak ott kezünkbe.

Svédországé határozottan a legelegánsabb, a legpazarabb elrendezésű kiállítás az Államok házában. A tágas, világos termek Svédország legszebb vidékeinek térképeivel, vízesekek, fjordok, hegyormok, hatalmas térkép-relief, mind-mind az utazási kedv fölélesztését célozza. Ezt kiegészíti a közlekedési eszközök kényelmes voltának bemutatása. A könyvnyomtatás fejlettségét a díszes falakon elhelyezett finom nyomtatványok tanúsítják.

Norvégia kiállítását a tájképfelvételeken kívül a sítalpakon tovasuhanó régi hírvivők képe teszi érdekessé. A norvég sajtó fejlődését értékes gyűjtemény szemlélteti. Ebben látjuk a Nansen első expedíciójáról szóló híradásokat is, Björnson és Ibsen műveinek kiadványait, szobrait, portréit.

Svájc is elsősorban idegenforgalmi propagandának használja ki a Pressát. Másodsorban az Orell Füssli poligráfiai és hirdetésügynökség, reklám- és lapterjesztő vállalat foglalja le a kiállítási térség nagy részét. A lapok százainak és a pályaudvarok hirdetéseinek bérlője. A cég üzemeiben nyomtatott értékpapírok és pénzjegyek, köztük a letűnt magyar százezres és milliós koronások láthatók. A berni Gutenberg-múzeum tárgyai értékesek, a modern lapok kiállítása, a többszínnyomatos falragaszok mutatják a fejlett svájci sokszorosítóipart. Svájc népe sok újságot tart fenn. Nyomdaipara elsőrangú, képreprodukciós technikája minden sokszorosítási eljárásban magas fejlettségű.

Hollandia, amely a magyar kiállítással egy szektorban van, ugyancsak újságolvasó nemzet. Sajtója és modern nyomdaipara fejlett. Szép tájképek, falragaszok és egy félméter vastag, háromnegyed méter magas kötet: a „Maasbode“ 1927. évfolyama ragadja meg a látogató figyelmét. Egy villamos szerkezetre helyezett újság automatikusan lapozódott és a holland újságtechnikába engedett betekintést.

Ausztria kiállítása is két részre oszlik: régi és modern csoportra. A modern teremben a „Neue Freie Presse”, a „Wiener Zeitung”, „Neues Wiener Tagblatt”, „Arbeiter-Zeitung”, stb., valamint a könyv- és illusztrációs nyomtatás szép anyaga van kiállítva. Az osztrák államnyomda műlapjai, a grafikai tanintézet mestereinek és tanítványaiknak gyönyörű munkái keltenek feltűnést.

Belgium túlnyomó részben katolikus liturgiai műveket állított ki. Csupa kis bördíszkötésű munka, egyszerre mutatva be a könyvpiart és díszkötést. Sok a belga fürdőhelyekre invitáló szép színes plakát. A Plantin-Moretus múzeum (Antwerpen) becses történeti anyagot állított ki. De modern grafikája is kiváló.

Franciaország nem sokat mutat a gyakorlati könyvnyomtatás terén. Egész nagy termék nyomdák belsejéről felvett fényképekből. Szedőtermeket látunk, ahol csupa nő dolgozik. A nagy illusztrációs lapokban megjelent képek. Nyomdaipara és grafikája — mint már többször ismételtük — még kiállítás céljaira sem tud különöset produkálni.

Spanyolország a délamerikai államokkal három nagy szakaszt foglal el. Szép, színes virágokkal telt vázakkal díszített termeiben történelmi jelentőségű gobelinek, képek. Régi és modern nyomtatványok. A madridi és barcelonai levéltárak történeti anyaga. Napilapjai, folyóiratai magas színvonalon mozognak.

Csehszlovákia kiállításának előcsarnoka történeti fejlődését mutatja a könyvnyomtatásnak Husztól Masarykig. A csehszlovák köztársaság elnökének bölcs mondásait a csarnok falaira jegyezték föl. A prágai könyvnyomtatás és az akcidencia fejlettségét sok termék mutatja. Sajtója — a prágait kivéve — nem olyan nagyszabású. Legalább erre nézve a kiállítás nem nyújt bizonyosságot.

Anglia gazdag nyomdász-történeti és modern anyaggal mutatkozott be a nemzetközi versenyben. Az első teremben az első eredeti vaspres — angol találmány — van kiállítva. A nagy angol lapok, a „Times”-szal az élükön, a második teremben állították ki propaganda- és technikai anyagukat. Plakátjai és egyéb reklámanyomtatványai feltűnést keltenek.

Az *Egyesült-Államok* kiállítása, az Államok Háza egyik részében, az orosz kiállítás a másik végében van. Mégis egymás mellett számolunk be róluk, mert ez a két kiállítás gyakorolja a látogatóra a legmélyebb benyomást. Az Egyesült-Államok kiállítása igazi amerikai méretű. A nagy lapok anyaga, a művészi reklám, falragaszok, statisztikai adatok töltik meg az egyik nagy helyiséget, a másik terem óriási gépterem. Előttünk működik a Miehle Horizontal gyorsanjáró, az első, amelyet Európába hoztak át. A meghajtószervezet olajszelekrényben fürdik állandóan. A Miehle Printing Cie, Chicago összeszerelve nagy ládában készen szállítja, úgyhogy szállítás után azonnal meg is indítható a gép. Az éppen meginduló 96-oldalas berni Winkler, Fallert & Co. rotációs zakatolása tölti be a termet. Az Egyesült-Államok nyomdáinak és kiadóvállalatainak száma 20.000, a napilapok és folyóiratok száma lényegesen meghaladja a

22.000-et. Ebből a két számból is fogalmat alkothatunk magunknak az amerikai nyomdaipar hatalmas arányairól, melyről ugyan sokat olvashattunk már, de a hatalmas anyagot látva, mélyen belevesszük emlékezetünkbe.

Az orosz kiállítás három földszített szektorra terjedő kiállítási anyagot foglal magában. De a fele sincs összefüggésben a sajtóval. Ellenben számos grafikon, jellegzetes orosz stílusban készült plakát, gördülő kerék, körforgó széles szíj föl-fölemelkedő és le-letűnő fekete-piros-foltos táblák, fényeffektusok, fotomontázs stb. mind arról a kulturális és szociális jólétről igyekeznek beszámolni, amelyet a szovjetrendszer az orosz nép részére teremtet. Egész sereg szimbolikus rajz, elementáris stílusban megtervezett statisztikai táblák mutatják a népoktatás fejlődését a multtal szemben és a dolgozók befolyását az állam igazgatásába. Itt mindent egyformán hangsúlyoznak és szuggerálnak. Nem is kell nézni, hogy lássunk, mert minden tárgy szembeötlik, figyelmeztet. Rendkívül ügyes propagátorok a mai oroszok. A hírszolgáltatás fejlődését érdekes képek mutatják. Régente mint vitte a híreket a négyökrös szekér, a futár tevé vagy ló hátán, mint váltotta ezeket sorjában föl a postakocsi, a sürgöny, a telefon, rádió. A történeti osztály az orosz sajtó fejlődésének anyagát mutatja be a hatalomnak a szovjet részéről való átvételéig. Ma 559 különféle lap, 1300 folyóirat és 40.000 könyv jelenik meg évenként 65 különböző nyelven. 1913-ban 146 városban, 1928-ban már 253 városban jelennek meg újságok. 1913-ban 2,500.000, 1928-ban 8,250.200 példányban jelennek meg. Ez a néhány szám is mutatja, hogy kulturális tekintetben a mult rezsimmel szemben az orosz nép előrehaladt. A cári cenzurát is bemutatják, de nem árulja el semmi sem az orosz kiállításon, hogy a szovjetellenes véleménynt elnyomják és az orosz ellenzéki sajtó földalatti nyomdákba és emigrációba kényszerül.

*

Mint külön kiállítások a legfigyelemreméltóbbak a felekezeti kiállítások. A kultúrhistoriai csarnok szomszédságában, a benedekrendi apátság egykori érdekes épületében rendezték el a *katolikus különkiállítás* gazdag, értékes anyagát. Csupa régi ereklye, nemcsak írott és nyomtatott emlékekben, hanem kegyeszekben, képekben, eredeti középkori festményekben és drága gobelinekben is. Gyönyörű, kézírásos evangéliumokat látunk a 10. századból. Az iniciálék és margók remekül vannak meg-rajzolva és kifestve. A színek még ma is oly élénkek, oly tiszták és fényesek, mint a legfrissebb polikrómnymás. Odébb feltűnt Hieronymus nagy foliáns bibliája a 9. századból és az újtestamentum a 12. századból. Azután következnek az első bibliai nyomtatványok a 14. századból. (Gutenberg 32-soros bibliáját már a kultúrhistoriai teremben láttuk.) Fametszetek, bibliai illusztrációk kézzel festve, zárandokkönyvek és érdekesnél érdekesebb imakönyvek a 15. századból. Elefántcsontdomborművű, bronzvésésű és bördíszművű bekötési táblákat látunk azután, amelyek mindegyike művészi kézimunka. Luther

nagy bibliafordítását ott őrzik a többi nagyalakú foliáns között. Másik teremben liturgiai lapok, könyvek. Az apátsági kápolnában egyházi zeneművek, odébb miseruhák és egyéb ereklyék.

Az emeleten a németországi katolikus egyház modern kiállítása kapott helyet. Nagyszerű grafikon és egy nagy földgömb mutatja meg a katolikus vallás elterjedtségét az egész világon. A katolikus sajtó, a misszionáriusok könyv- és levéltárai, a sok vasárnapi ujság, vallásos ifjúsági könyvek, a külföldi katolikus sajtó érdekesebb példányai töltik meg a többi termeket. Látjuk, hogy a katolikus vallás nagyon sokat köszönhet a könyvnyomtatásnak, viszont a könyvnyomtatás is hálás lehet a katolikus egyháznak, amely mindenütt Európában elsőnek látta el munkával. A katolikus kiállítás tehát egyben a könyvnyomtatás bölcsőkorának történetét is elénkvetíti.

Az evangélikus kiállítás kisebbmértetű anyaga is beszédes példája annak, hogy a reformáció egyik legjobb segítőeszköze a könyvnyomtatás volt. Erre az időre esik különben a könyvnyomtatás rohamos fejlődése is. Az evangélikus kiállítás épülete maga templomi stílusban épült. Grafikonok, fadomborművek és tablók mutatják a protestáns vallás sajtójának terjedését. Az iskolának, a családnak a valláshoz való viszonyát, az ifjúság vallásos nevelését is sok kimutató szemlélteti. Calvin és Luther tiszteletének külön terem van szánva. A színes üvegeken beszűrődő tarka napfény, orgonabúgás és a misztikus félhomály a templomhajószerű helyiségben tartózkodó látogatóban azt az illúziót kelti, mintha nem is kiállításban, hanem templomban lenne.

A zsidó különkiállítás szerény kis pavillon. Ez is templomszerű épület, amelyet külsőjén a szimbolikus csillag, héber felírás és kétoldalt a hétágú gyertyatartó jelöl meg. Belül, a főteremben elsőnek a szentírást tartalmazó és Mainz-ból való tóratekerccs és egy szép olajfestmény tűnik szembe, amelynek ez a címe: „Mózes keresi az ígéretföldjét.” Híres, zsidó közfunkcionáriusok

portréi, mint Montefiore, Mendelssohn, Hirsch stb. díszítik ezt a termet. Oldalt a fülkék üvegszekrényeiben a zsidó folyóiratok és időszaki lapok 35 nyelven. Acionista mozgalomra vonatkozó irodalom és az úgynevezett jiddis lapok külön fülkékben vannak. A jiddis lapokat héber betűvel német nyelven nyomtatják. Ez a zsidó zsargon nyelv, amelyen általában az egész világ zsidói érintkeznek egymással. Egyedül Amerikában tizenegy ilyen napilap jelenik meg. A modern nyomtatványok fülkéjében zsidó stílusban rajzolt könyvfedelek és grafika. A sok lap között megláttuk a magyar zsidó publicisztika két főorgánusát: az „Egyenlőség”-et és a „Mult és Jövőt”.

A különkiállítások sorában kétségkívül a legérdekesebb a német munkássajtó épülete. Nagy termében és tágas fülkéiben a német szakszervezeti szövetség, a munkássajtó és a szociáldemokrata párt rendezték el értékes anyagukat. A szakszervezeti mozgalomra, a szakszervezeti sajtó történetére és a szocialista sajtó küzdelmes multjára vonatkozó történeti anyag a falak hosszában üvegszekrényekben és tablókon van közszemlére téve. Nagyon tetszetős föltalálásban rajzolódik a látogató szeme elé a szaklapok sokaságának lapfej- és címlap-tömege, az első szocialista lapok keletkezése, a Bismarck-féle kivételes törvények idejének üldöztetése, a lapok elkobzásával kapcsolatos küzdelmek stb. Érdekesebb a mai Oroszországból kiülődzött szociáldemokrata sajtó lapfejeinek és lapjainak gyűjteménye, amelyeket részint titkos orosz nyomdákban, részben külföldön készítenek. Egy nagy filmtérben jó zene kíséretében művészi felvételek irodalmi nívójú történetet vetítenek az állandóan szépszámú látogatók elé a munkásmozgalom, annak vezetőinek és sajtójának üldöztetéséről. Hosszú olvasótermében az összes frissen beérkezett szaklapok és szociáldemokrata napilapok és mindenütt statisztikai táblázatok, plasztikus grafikonok vonják magukhoz a figyelmet.

Ezt az érdekes kiállítást jellegzetes külsejével érdekesség tekintetében követi a MAN (Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg) üvegből és vasból megkonstruált nagy pavillonja, amelyet „Görreshaus”-nak is neveznek. Belseje óriási gépteremhez hasonló, amelyben hatalmas rotációsok és fürge gyorsajtók élénk munkája folyik. Itt nyomják a legmodernebb MAN-gépeken a „Kölnische Volkszeitung”-ot és a „Kölner Lokalanzeiger”-t. Az itt látható mélynyomó- és offsetgépekről is volt már szó cikkünk elején.

A „Hamburger Fremdenblatt” pavillonja egy nagy óceánjáró mintájára van fölépítve, a hajó teste piros. Ezzel jelképezni akarják a lapnak és Hamburgnak jelentőségét a világ kereskedelmében. Belül a frankenthali gépgyár Palatia-többszínnyomógépe és egy kis háromszínmélynyomógépe és nagy mélynyomórotációja működik.

Mellette a „Kölnische Zeitung” szép pavillonja. Ebben a „Kölnische Illustrierte Zeitung”-ot nyomják a Koenig és Bauer gyár 32-oldalas mélynyomógépén és a kölni „Stadt-Anzeiger”-t 96-oldalas ujságrotációson. Ezekről is volt már szó e cikkünk elején.

A körülmények hatása alatt olcsón eladók

MAGASTELJESÍTMÉNYŰ OFFSETGÉPEK (GYORSANJÁRÓK)

Alak: 53/74 cm, 4000 nyomás óránként, pontos regiszter. Kiállítási gép, új, a legújabb Spiess-rendszerű önbetárolóval, egyidejű külső és belső nyomásra is berendezve

Alak: 82/118 cm, 2000 nyomás óránként, pontos regiszter, Spiess-rendszerű önbetárolóval. A gép használatát, de a legjobb állapotban van

Könyv- és könyvnyomdát maga a föltaláló saját szabadalmazott, tartó offsetlemez-eljárásával rendez be

C. HERMANN, WIEN
XVIII. BASTIENGASSE 52. TEL. A. 25-2-75

Nagyon ízléses és már messziről hangos pavillonhoz jutunk: a *Rudolf Mosse házhoz*. A cég nagy vállalkozásai és budapesti képviselte révén nálunk is jól ismert. A teremben több gramofon egyszerre szól. Gyönyörű csomagolású prospektust kapunk, telve mélynyomtatásos műlapokkal. A Mosse-cég nagyarányú kiadói és expedíciós tevékenysége, reklám- és propagandaszervezete méltó bemutatásban részesül. Meglepő gyakorlati találmányt is mutatnak be: egy újság-távirókészüléket, egy írógépet, amely a berlini Mosse-házzal van összekötöttségben és onnan állandóan hírekkel táplálják. Ezeket a híreket teljesen önműködően írja le.

Több német lap és egyéb vállalkozás pavillonjai után fatörnkökből megépített magas toronyhoz érünk, amely a „Rheinisch-Westfälische Zeitung” egyhavi papírszükségletéhez való famennyiséget mutatja.

A Pressát majd valamennyi nagyobb német újság-vállalkozás igénybevette hírnevének terjesztésére és ezért általános csodálkozást keltett, hogy a két legnagyobb vállalat: az Ullstein cég és a Scherl-konzern lapjai távollétükkel tündököltek. Az Ullstein-vállalatokról e számunk más helyén írunk.

Ezzel végére is értünk beszámolónknak, amely korántsem lehet teljes. Csupán arra szorítkozhattunk, hogy a néhánynapos kölni tartózkodásunk idején látott kiállítások legfontosabb és lapunk olvasóit legjobban érdeklő részét ismertessük, hogy aki a sajtónak és a sokszorosító iparnak e nagy világszemléjére nem mehetett el, vázla-

tos képet nyertjen a nemzetközi sajtókiállítás anyagáról, fölépítettségéről és hatalmas arányairól.

Az egyes nagy kiállítási épületek, beleértve a terület elején levő kultúrhistóriai csarnokot is, a legszebb parkokkal és kertészeti remekművekkel vannak körülvéve. A kiállítási terület másik végén a Vergnügungspark, egy nagy nyári mulatóhely (magyarul: wurstli), amelyben a látogatók a száraz kiállítási anyag szemlélésében elfáradt testüknek, agyuknak üdülést találtak. A 85 méter magas Pressa-toronyról egész Köln és környéke áttekinthető, különösen az esti kivilágítások idején emlékezetes az a benyomás, amelyet a színes szökőkutak fényjátéka gyakorol a nézőre. Az egész terület kis liliputi gőzvasúton beutazható.

Pihenőterme is van a kiállításnak, hogy aki a kiállítási terület valamelyik vendéglőjében étkezik, ne kelljen hazamennie, ha ebéd után pihenni akar. Ez a kiállítások terén olyan praktikus újítás, amely megemlékezésre és adott esetben követésre érdemes.

A Bugrától a Pressáig tizennégy esztendő mult el. Közben minden kultúrát és minden értéket elpusztító világháború tombolt. A sajtó, a könyvnyomtatás és a könyvpar súlyos sebeket kapott. És íme, a nemzetközi sajtókiállítás megmutatta, hogy nemcsak kigyógyultak a halálos sebekből, hanem soha nem remélt fejlődés nyílt meg a könyvnyomtatás és a sajtó előtt. Különösen a német sajtó előtt. A haladás rohamos és még sok szép kiállítást tartogat.

Herzog S.

Levélpapírosok

Van egy időszak az ember életében, mikor nagy gondal keresi ki a legszebb levélpapírosokat. Ebben a boldog rózsaszínűszeműveges korban egy levélpapír sem elég virágos, illatos a vásárlója számára. A tépettszélű, monogrammos, „mágnásformájú” levélpapírosok amatőrje még ráér a levélpapíros esztétikájával foglalkozni. Kedves vidéki kisasszonykák, vasárnap déli korzószépek, drága, buta kis Julcsák, akik a „bótos úrhoz” szaladtok egy kis nefelejcsvirágos levélpapírosért — hová tűnt el szép világotok? És nagy kérdés, tanítják-e még az úri-kisasszonyokat a szép, szabályos levélíráshoz azokban az előkelő zárdákban, melyek mindegyikében más-más fajta állóírással, a betűknek egészen sajátos fazonjával kellett írni a dolgozatokat. Úgyhogy a nagyvilágivá cseperedett kisasszonynak már a levele borítékján látszott, hogy a Sacré coeur, vagy az Angolkisasszonyok fegyelmezett, lelkileg kiegyensúlyozott világában növekedett-e fel? Írásokból, mint tudjuk, karaktert lehet kiolvasni. De elsősorban azt, hogy akarát, értelem, nevelés, önfegyelem mekkora fokon lakozik a kézben, mely papírra vetette.

Az is bizonyos azonban, hogy nemcsak a lelkivilága vezeti az ember kezét, mikor ír, hanem a papírosa is. E sorok írója, bár nem szereti személyének dolgaival foglalkoztatni a közvéleményt, kénytelen megvallani,

hogy még a legkisebb apróhirdetés-szöveget is finom fehér papíron írja, amit kinyomtatásra szán. Ezzel a figyelmességgel az író nem is nyomdász-munkatársainak tartozik. Hanem tartozik az írásának, a mesterségének, melybe csak kesztyűs kézzel, selyemköntösben szabad belépni. (Némely affektált költők, írók, Huysmansok, D'Annunziók ezt szó szerint értelmezték.) S ki nem figyelte még meg önmagán, hogy finom, suhogó, tiszta papíron gondolatait is mennyi szeretettel fésűli meg, mielőtt odavetné őket? Más embernek, sietve száguldó kortársunknak persze már a kattogó írógép sem elég gyors és a diktatógrafót várja, hogy gyorsíró-gépíró kisasszonyának helyét betölthesse. De ha az ember előveszi a levéltárcák mult századi levélanyagát, elragadtatást érez az akkori emberek csodás levélíró „műgond”-ján.

Hogy mi volt egy Goethének, vagy Kisfaludynak a levél szentsége, komolysága! Milyen tiszta beosztással, margóval, kikezdéssel, írástükörrel, folthatással dolgoztak ezek a kézírók. Csak szakmájában iskolázott könyvnyomtató tudja igazán élvezni e levéloldalak szerkezeti szépségeit, nyugodt, nemesen megkonstruált mivoltukat. És lehetett költő romantikusan elragadtatott, mint Byron, vad mint Petőfi, a levelei gyöngybetűjét, kéziratának betűktől hullámzó felületét áhitattal formálta ki.

Mint minden, ami a kereskedelembe sablonos, tömegében unalmas és ízléstelen, az üzleti levél is a múlt század második felében született meg. Nem mintha már előbb is nem lettek volna nyomtatott fejű levélpapírok. Heckenasték és Landererek már a múlt század negyvenes éveinek Pestjén is igen csinos levélpapírokat nyomtattak litográfiával, amint az ránk maradt körleveleken, számlákon a fővárosi múzeumokban ma is látható. Hanem az igazi, nagy, buta tömege a reklám gyanánt fölfedezett üzleti levélpapírnak csak a nyolcvanas években zúdult a világra. Ennek az időszaknak általános európai közhangulata volt az, amit a levélpapír fönt örök időkre szóló bizonyító erővel őrzött meg. Első „az én gyáram”. Klisében rosszul, szürkén megörökítve. Alatta az őrangyalaim röpködnek a levegőben. Egyik kezükben „cégem különlegessége”. (A gumiharisnya, a lópatkó stb.) Másik kezükben a cég főkötőjének. (Babérkoszorú, aranyérem stb.) Így füstölték tele a gyár kéményei a levélpapír homlokzatát. A jelképes tartóoszlopokon pedig felsorakoztak a városnevek, ahol a szóbanforgó gumiharisnyagyár ezüst- és bronzérmeket, elismerő okleveleket kapott. Mindez így együtt, a legrosszabb könyv- és könyvrendezéssel, a cégtulajdonos öndicsfénye gyanánt még ma is él, sajnos, igen sok üzleti levélpapíron. Éppen csak annyiban módosult, hogy a telefonszám és a postacsek száma is odakerült a gyár látképe alá. Ez képviseli a modern technikát a levélpapíron. Tudniillik a változott idők szellemének rendesen csak annyi engedményt tesz a féltve őrzött „régiságok” 1870-ben alapított cég. S ha közben repülőgépen szállítja is a gumiharisnyákat Indiába, a kalligrafikus betűkből és a gyári panorámából nem enged el semmit. Neki ugyan beszélhet a nyomtatványrendelés gyűjtője...

Pedig a levélpapírosnak s kivált az üzleti levélpapírnak stílusa az utolsó negyedszázadban ugyancsak megkomolyodott. Egy jó, technikailag gondosan kiválasztott és nyomtatott papíros és boríték valóságos öröme lehet

a szemnek. A német papíripar a levelezés, a gépírás, a postaforgalom számára annyi célszerű, könnyű, erős és jóformájú levéltípust teremtett meg, mint akár az irodabútorokban Amerika. Nem ábrándos menyasszonyok, hanem egyszerű szaldakontisták olyan szép leveleket kapnak a reggeli postával, hogy valóságos kéjérzéssel lehet köztük turkálni. Igaz, hogy ehhez a modern kereskedelmi nyomda is hozzáteszi az ő tudását. Az égszínű, a tengerzöld, a heliotrop levélpapíros öt épűgy „gusztusos” cégnyomásra hangolja, mint ama Boriskákat a botos úr nefelejcs-papírosai. S hogy mi az, amivel ezt a gusztusoságot fokozhatja? Egy szóval meg lehet mondani: a rendes, szép, tiszta betűk. A ritmikus, erősen hangsúlyozott, de a tipográfia egyszerűségével ható betűk. Persze, hogy a jól megválasztott szín, a papírossal összehangzó tónus is fontos. Az is biztos, hogy egy jól megrajzolt kis jelvény, gyári védőjegy, szignet, vagy más efféle is helyet kaphat a levélfejen. De végeredményben mégis csak a szép metszésű, vagy rajzú betűkön, a sorok elrendezésén, a kevés, de jól áttekinthető szövegen van az egész hatóerő. S oldalt, a papírosszegélyen, a levél alján ám felsorakozhat a színes csíkban a reklám, az árukínálat „elementáris grafikai” formája is. De fönt mégis csak megvan a dátumnak és a cég pontos adatainak (postacsekkszám, táviratjelszó stb.) a maguk helye. Amik ha összekuszálódnak, felborul a levélpapír logikája. És reklám ide, reklám oda, mégis csak káromkodik egyet a szaldakontista.

Ezért gondolom, hogy az üzleti levélpapírossal, mint reklámeszközzel egyelőre csínyján kell bánni. Jobb, ha a cég szolidaritását hirdeti, mint áruinak tömegét és telepeinek összes tudnivalóit. De a nyomdásznak is ügyelnie kell, hogy a magából csak a leglényegesebb dolgokat adja. Nem szegélydíszeket s egyéb ornamenseket. Hanem a betűkészlete legnyugodtabb formáját. Festékei közül azt, amely legjobban illik a papíros színéhez. A nyomdai ízlés — mint minden ipari ízlés — nemcsak abban van, amit adunk. Hanem abban is, amit elhagyunk.

Nádai Pál

Nyomás közben...

A nyomdaberendezésnek — a jó munka elvégzése szempontjából — legfontosabb része a nyomógép, amelyek között első helyen szerepel a gyorsajtó.

A vele dolgozó gépmestertől nem csupán az azzal való bánásmód alapos ismeretét követeljük meg, hanem a nyomás közben fellépő zavarok rögtön felismerését és elhárítását, ami nem minden esetben egyszerű dolog.

Jelen sorok megírásánál két szempont vezetett. Először is rövidre fogva a *gépmesterek* részére

kívántam egy áttekintést adni a gyakorlatilag fontos lehetőségekről.

Másodszor pedig részben a kalkulátor, részben pedig a nyomástechnikai kérdésekben nem teljesen beavatottak részére szándékoztam egy kis tájékoztatással szolgálni oly dolgokról, amelyekről rendszerint szívesen szoktak elfeledkezni.

Legyünk végre is tisztában azzal, hogy a nyomás nem hasonlítható a lisztörléshez és az óránkénti 2200 nyomás ma még csak elméleti értékkel bír.

Ha végigtekintünk a nyomás közben fellépő za-

varok — sajnos — elég nagy számán, úgy azt fogjuk találni, hogy a hibaforrás, kevés kivétellel, vagy magára a gépre, vagy pedig a szedésre vezethető vissza.

A gép okozta zavarok egyik leggyakoribb képviselője a *piszkítás* (*Schmutz*).

Habár — mint később látni fogjuk — a piszkítás okai nagyon is különbözők lehetnek, magát a jelenséget felismerhetjük a nyomtatvány elmaszatolódásáról, vagy másképpen az éles és tiszta kontúrok élettelenességéről.

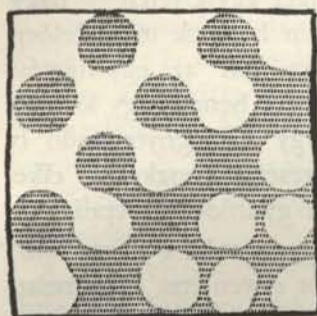
Ha több különböző okból eredő piszkítást nagyító alatt vizsgálunk, úgy hamarosan megtalál-

— nem szabad csodálkozni azon, hogy a nyomtatvány elmaszatolódott.

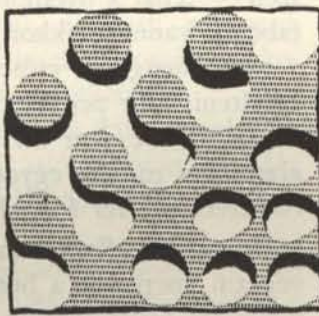
Ugyanígy járhatunk azonban egy, a gép normális írásmagasságtól eltérő magasság, rosszul zárt forma, vagy pedig az igénybevételnek ellent nem álló csapágyazás esetében is.

Végül pedig ne feledkezzünk meg a meghajtásról sem.

Hiszen jól tudjuk, hogy a könyvkar által a nyomóalap fogasrúdjáról a nyomóhenger fogaskerekére továbbított erő *állandóan változik* s így e szereplő géprészek nem tökéletes együttműködése is a sávok képződésére vezet.

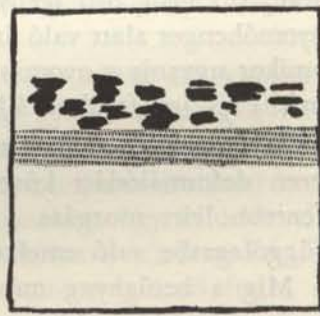
Piszkításmentes

*Csúsztató piszkítás
(Gleitschmutz)*

*Festék piszkítás
(Farbschmutz)*

*Eső piszkítás
(Fallschmutz)*

juk a különböző hibák okozta karakterisztikumokat.

Természetesen ezzel korántsem akarom azt mondani, hogy ezek minden esetben abszolút biztonságosan különválaszthatók. A legmegbízhatóbban a *nyomóhenger és nyomóalap* sebességi differenciája következtében fellépő *csúsztató* (*Gleit*) *piszkítás* állapítható meg, amit röviden *fogaskeréksávoknak* is neveznek a hengerrel parallel, különösen a nyomás kezdetén és végén mutatkozó világos és sötétebb részek váltakozását értve ez alatt.

A piszkítás ezen fajtáját felismerjük a Raster-pontoknak — feltételezve, hogy autotípiáról van szó — a nyomás irányában való elmaszatolódásáról (1. ábra).

Miután pedig — mint már előbb említettem — a piszkítás közvetlen okát a nyomóalap és nyomóhenger sebességi differenciájában kell keresni, természetesen, hogy mihelyt pl. a henger átmérője a normálistól eltér — túlerős egyengetés esetében

Amiről az ú. n. csúsztató-piszkítással (*Gleitschmutz*) összefüggésben nem szabad elfeledkezni: az a nyomóforma anyagának *időelőtti kopása*, mert ez a körülmény teszi a piszkítás ezen változatát különösen kellemetlenné.

Mert bár a következőkben leírandó piszkítási jelenségek nehezebben analizálhatók, de még sincsenek káros behatással a betűanyagra.

Az első lenne a *festék*, illetve festékszerkezet okozta *piszkítás* (*Farbschmutz*) (2. ábra), amely szabálytalanul elszórva, kis foltocskák alapján ismerhető fel és gyakran élesen határolt kontúrral bírnak. A festékpiszkítás okát szokszor nehéz megállapítani, miután éppen úgy származhat rosszul beállított vagy nem elég tiszta festékhengerektől, mint magától a rossz festéktől, a laza borítástól, kikopott vagy kevésbé maratott formától.

A másik lenne a piszkítás azon lehetősége, amikor a megnyomandó ív a formát már nyomás előtt érinti (*Fallschmutz*). Különösen táblázatos nyomásnál fordul elő, amikor is magától a vonaltól

bizonyos távolságra fekvő, egyenetlen festéklerakódást észlelhetünk (3. sz. ábra).

Bármennyire is kellemetlen a piszkítás jelenléte, azon jó tulajdonsága megvan, hogy a nyomaton rögtön felismerhető és így az „Ausschuss” a minimálisra redukálható. Ezzel szemben a „Spiess”, vagyis a ritkító- és kizáróanyag nyomás közben való emelkedése esetleg elkerülheti a kirakónő, illetőleg a gépmester figyelmét s csak akkor veszi észre, amikor már többszáz ív megnyomatott.

A Spiess gyakori okát a nyomógép túlterhelésében — illetve ami ezzel egyértelmű — gyenge építésében fogjuk találni.

A nyomóalap a gép ellentállóképességével arányban nem álló igénybevétel következtében a nyomóhenger alatt való átgördülése alkalmával — amikor ugyanis a nyomás a legnagyobb — átnyomódik és így felülete állandóan mozgásban van.

A nyomóalapon kizárt forma tehát kénytelen ezen deformálódást követni, mert a nyomóalap fentebb leírt mozgása a forma egyes elemeit a függőlegesbe való emelkedésre kényszeríti.

Míg a betűanyag minden nyomás után ismét visszanyomódik, addig a kizáróanyag a nyomósíkgig emelkedik, amikor is befestékezve lenyomódik.

Lehet azonban maga a forma is közvetlen okozója a Spiessnek, különösen akkor, amikor a formában sok klisé — nálunk előszeretettel fára szerelve — fordul elő.

A kiemelkedő anyag levergetése teljesen céltalan, mert ezzel a bajon lényegesen nem segítünk, viszont a forma átzárására sincs időnk s így legtöbbször a papírszalagokat vesszük igénybe a kizárások emelkedésének megakadályozására.

A mindszelesebb körökben elterjedő gumiborítás itt is jó szolgálatot tesz, de erről más helyen fogok részletesebben írni.

A gép „harapása” (Poltern) ugyancsak a gyengébb építésű gépek sajátossága, bár az erősen kopott csapágyaknál is nem ritkán tapasztalható.

Piszkítóléccel és gyűrűvel ellátott gépeknél rendszerint csak a forma kezdetén és végén, különben pedig minden hasábnál észrevehetjük a nyomóhenger ugrásszerű ütődését, ami nemcsak a gép, hanem a betűanyag rongálásával is jár.

Ha a sorok úgy vannak a formába zárva, hogy irányuk a henger lefejtődésének irányával meg-

egyezik, előfordulhat úgy a fentebbi jelenségen kívül a betűanyag ledülése is, ami már a rosszul zárt formára enged következtetni.

A papiros gyűrődése rendszerint a forma sajátosságával függ össze és eredete annyira sokféle lehet, hogy kiküszöbölése a gépmester legjobb tudását teszi próbára.

Nagy általánosságban azt lehet mondani, hogy különösen kerettel bíró vagy táblázatos szedésnél és oly formáknál lép fel, amelyeknél teljesen szabálytalanul elosztott üres helyek váltakoznak klisékkel, vagy betűkkel és vonalakkal (mint pl. a plakátnál).

Ez utóbbi esetben, mondjuk a forma felső részén — tehát a nyomóhenger egyik felén — nagy fabetűk vannak, akkor ezen helynek megfelelően a nyomóhengeren erősebbre kell az egyengetést készíteni. Már pedig ezáltal a henger egy kevésbé kúpos alakot vesz fel s így a megnyomandó ív alatt nem tudván egyenletesen terjeszkedni, elkerülhetetlenül fel fognak a gyűrődések lépni.

Ez esetben célszerű az egyengetést a *forma alatt* végezni, mert úgy a henger egyenletes körkeresztmetszetét biztosíthatjuk.

A kerettel bíró formánál és a táblázatos szedésnél jelentkezik a gyűrődés csak igazán és magyarázatát a nyomás alatt a formába zárt levegővel próbáljuk adni.

A tapasztalat azt mutatja ugyanis, hogy egy 3 oldalas zárt keretes formánál alig volt gyűrődés tapasztalható, miután a levegő könnyen távozhatott.

Mindenesetre szem előtt tartandó, hogy egy minden oldalról kerettel zárt szedésnél nem szabad erős egyengetéssel dolgozni, miután a kereten belül levő kisebb nyomás és beszorított levegő következtében a lenyomódó papír könnyen gyűrődik.

Arra mindenesetre ügyelni kell, hogy a forma vége felé a nyomás csökkenjen.

Az ívfogókat ne mulasszuk el megvizsgálni, hogy egyenlő erősen tartanak-e.

Az egyengetés legyen kimondottan *kemény* és takarékoskodjunk a kivágásokkal. Nyomjunk kevés „Schattierunggal”.

Gondoskodjunk már előre a formába szorult levegő elvezetéséről oly módon, hogy megfelelő helyeken papír, illetőleg kartonstráfokat ragasztunk a hengerre.

Az autotípia-nyomás egyik legfőbb nehézsége a megnyomott ív kivezetésekor lép fel, amikor ugyanis a friss nyomat a zsinórokkal és szalagokkal kerül összekötetésbe.

Miután ma még az üzemben levő gépek 95 százaléka normális, tehát rácsos kirakószerkezettel bír, szemben a legmodernebb előlkirakós gépekkel, meg kell emlékezni pár szóban a *zsinórok és szalagok okozta piszkításról is*.

Legtöbbször a laza és a kivezetődobon szabadon csúszó zsinórok okozzák a piszkítást. Így hát azok állandó egyenletes feszítésére ügyeljünk, bár rendszerint már a gép szerkezeténél fogva gondoskodás történik erről.

Ha lehet, mellőzzük egyáltalában a zsinórokat és helyettesítsük szalagokkal, amelyek nehezebb felületén az ív súlya sokkal kisebb nyomást gyakorol s így a piszkítás is aránylag csekélyebb.

A szalagok és kivezetőrács stb. talkummal való beporozása és üvegpapírral való bevonása további segítőeszközök a nyomat lehúzóadásának megakadályozására.

A papír *csiszolódása* rendszerint kemény és igen sima papírfajtákra redukálódik. Bekövertkezhet a kirakópálcákon vagy különösen nagyobb formák-

nál magán a nyomóformán, amikor az ív nem simul szorosan a kivezetődobra és így a forma utolsó sorai végigcsiszolják az ív még rajtuk fekvő részét.

Ezen egy megfelelő kefeszisztémával vagy alsó szalagokkal lehet segíteni.

A papír *beszakadását* a nyomóhenger ívfogójának késői nyitása okozza, amelyen olymódon segíthetünk, hogy vagy az ívfogóexcentert állítjuk el, vagy pedig kevés papírszélrt hagyunk az ívfogónak és úgy helyezzük el az utóbbiakat, hogy a kivezetőszalagokhoz egyik se legyen túlközel.

A fentiekben felsorolt néhány leggyakoribb eset természetesen távolról sem meríti ki a gyakorlatban előforduló és nyomás közben fellépő zavarok gazdag tárházát.

Ha azonban sikerült azon körök érdeklődését felkeltenem, akik értékes gyakorlati megfigyeléseikkel és útmutatásaikkal nagyban hozzájárulhatnak számos, ma még nem teljesen tisztázott kérdés nyilvános megtárgyalásához, úgy célokat elértem, mert sikerült oly erőket a közös munkára megnyerni, akik ezideig szerénységüknél fogva a háttérben maradtak.

Lőwy László

Ullstein-Druckhaus, Berlin - Tempelhof

Rodin márványból álmolta meg a munka tornyát, melynek csigalépcsőn fölfelé emelkedő útja a dicsőség génuszaihoz vezet, mely két ifjú génusz kitért szárnyakkal a torony csúcsán érte el a halandók földjét.

Rodin csodálatosan szép álmából csak a két génusz öltött márványból testet. A munka tornyát azonban a francia nemzet nem építette föl, a márványgénuszok múzeumokban, zárt, levegőtlen helyiségben, forgó fakorongon voltak kénytelenek megtelepedni.

A munka valódi tornyát mégis felépítették Berlin mellett, Tempelhofban, a repülőtér közelében, hová a világ minden tájáról jönnek és minden tája felé indulnak a hatalmas gépmadarak. A munka tornya 76 m magas, 9 emeletet foglal magában, vörös téglából van építve és uralja nemcsak az alatta elterülő óriási épületkolosszust, hanem az egész környéket. A toronyon pedig génuszok helyett egy óra áll. Egy óra, amely építője szerint a legnagyobb Európában és amely mutatójának mozgásával figyelmeztet mintegy négymilliós várost és 80 milliós országot az idők haladására. Az épületkolosszusból, mely a torony alatt terül el, nem látják ezt az órát. Ott érzik

az éjjel fényesen világító mutató állandó haladását, ott minden egyes ember ütőerében nemcsak a vér, hanem az idő is lüktet. Mindenki külön-külön és együttesen megvan a nagy, a mindent átható akarat: nagyra lenni, még nagyobbra lenni! A bejárat kapujától addig a helyig, ahol az ember nehéz szívvel mond búcsút annak, amit látott, vagy inkább átélte, minden pontján ennek az épületnek a céltudatos munka sugárzik.

Ha valaki megkérdezné, melyik Európában a legtanulmányosabb múzeum, úgy mindenki kétségen kívül a müncheni Deutsches Museumot mondaná. Merem állítani, hogy az Ullsteinhaus elgondolásában és keresztülvitelében a legtökéletesebb demonstrációja annak, hogyan lehet a reális életet múzeummal összeegyeztetni. Az Ullsteinhaus egy múzeumvárosban a könyvnyomdászat leg-tökéletesebb, mondhatnám ideális háza lehetne.

*

Az épület (Schmohl Jenő tanár műve) a teljes leegyszerűsítés elgondolása alapján készült és külsőleg vörös téglával, óriási dimenziójával, monumentalitásával az emberben azt az érzést kelti, mintha egy újkori lovagvár

állana előtte: a kultúra lovagvára. Könnyen bevehető. Kapuit szélesre tárja látogatói előtt. Gazdája büszkén mutatja minden zugát, mert minden zug a gazda dicséretét hirdeti. Az irodák: külön látványosság. Az iroda kapcsolata az üzemmél: egyszerűen, de ötletesen megoldott kérdés. Minden nem-egy-helyhez-kötött üzemi mérnök vagy tisztviselő egy fényjellel bír. Úgy az irodában, mint minden munkateremben hat különböző színű lámpa van a terem közepén elhelyezve. Már most, ha az iroda valamelyik üzemi tisztviselőt nem találja a szobájában, úgy megadja az illető fényjelet és akkor az összes termekben az illető fényjelet képező lámpák kigyúlnak, mire a legközelebbi telefonállomásról érintkezésbe lép az irodával. Vezető fényjele utunk alatt négyszer gyúlt ki és az üzenetek közvetítése, mely nálunk egy nyomdaépületben 10—15 percet vett volna igénybe, összesen 4.5 perc alatt bonyolódott le.

És most a munkatermek. Minden oldalról hatalmas ablakokon ömlik be a fény, ömlik a levegő. Ha ide egészséges szervezettel kerül be egy tanuló, úgy az a legfárasztóbb napi munkájának elvégzése mellett is elérheti a legmagasabb kort. Ezekben a termekben nem lel búvóhelyet a tüdővész bacillusa. A hatalmas termekben, melyek hét emelet magasságban és két emelet mélységben fekszenek, körülbelül 1200 munkás dolgozik. A gépek a modern technika ezer ötletének, ezer csodájának, a türelmetlen haladni-akarásnak, az amerikai termelési tempónak legélénkebb bizonyosságai. A képnyomó-rotációsok terme, melyben két sorban hatvan képnyomó-rotációs gép van elhelyezve, nagyon emlékeztet a luxori királysírokhoz vezető sphinx-sorra, mely sphinxek között az ember állandó rejtélyek között halad a bizonytalan jövő felé. A rotációsok között szintén bizonytalan érzések járnak át az embert: Meddig nyomják vajjon ezek a gépek a nyári strandképeket, a fenyves szélén álló Bauhaus-villa, vagy az óránként 300 km-rel száguldó motor képét és nem kerül-e ezekbe a gépekbe újra olyan lemez, mely lövészárkokban fekvő szétrocsolt holttestet ábrázol. Mert ezek a gépek a kultúra robotosai és egyes díszpéldányok, óránként 1800 kötet könyvet dobnak ki magukból. Ezek a gépek, melyeknek egyik oldalán egy ív papír szalad be, a másik oldalon már a legelőkelőbb divatlap négyszínyomású fedőlapját vetik ki magukból, abban a minden kritika fölött álló kivitelben, melyben az újságíró kezéből kapjuk azt. Ezek a gépek a havi Magazin hajtogatott íveit minden emberi kéz segítségével nélkül, két teljes, megfűzött, megenyvezett és fedőborítékkal ellátott lapjává kovácsolják össze, míg a következő gépóriás a lap három oldalát vágja egyenesre harminc példányonként és exhaustorok a levágott papírhulladékot a második emeletről a vágókések alól leszívják a pincébe, hol a hulladékprésekbe hull. Ebben az üzemben nincs a földön papír, itt nem látni hulladékpapírt, itt nem látni szerteheverő festékhulladékot, itt minden ragyog a tisztaságtól, mintha az egész gyár egy főhercegi látogató tisztletére ünnepi pompába öltözött volna, ünnepi tisztára súrolta volna magát. Pedig szombat délelőtt 10-kor indultam el a vár bevételeire és két órai szakadatlan haladás után értünk

le a hetedik emeletről a suterrainben elhelyezett hatalmas öltözőkbe, mosdókhoz, zuhanyokhoz, sőt mi több, a munkások részére külön épített egyszemélyes fürdőszobák hosszú sorához, illetőleg az általuk kantinnak nevezett étkezőhelyhez, melynek hatalmas terme leginkább a müncheni Hofbräuhaus nagy termére emlékeztet, vagy még inkább azt mutatja, hogy a müncheni Hofbräuhaus nagy terme milyen lehetne, modern és főként tiszta állapotban. Az étterem üvegajtaján át a Teltowkanal partjára épített teraszra léptünk, mely terasz fekvésénél fogva biztosan hatalmas közönséget vonzana, ha ezen egy nyári vendéglő nyerne elhelyezést. A kantin étkezőtermét a konyhától hatalmas üveglakok választják el, úgyhogy mindenki meggyőződhet arról, hogy a modern konyha-technika már-már elképesztő berendezéseinek hogyan s milyen ideális tisztasággal készül az étel, melyet tányérjára kap.

*

A méretek: csak röptében akarok fogalmat alkottatni a produkció gigantikus méreteiről. A pesti lapkiadókat bizonyos fájdalommal érinti az az adat, mely szerint a Berliner Illustrierte Zeitung, tehát egy képes hetilap, hetenként körülbelül 1,800.000 példányban jelenik meg. A nagyközönség ezt a lapmennyiséget akkor fogja talán teljesen megérteni, ha megmondjuk, hogy ehhez a laphoz egy évben 1177 vagon, egyenkint tízezer kg tartalmú papírt dolgoznak fel, körülbelül nyolcmillió márkáértékben.

Hogy milyen gyorsan kerül a publikum kezéhez a lap, arról csak egy kiragadott adatot közlök. A földszinten elhelyezett rotációsgépekből a hajtogatott lappéldányok állandóan haladó csígasoron jutnak az első emeleti leszámolóterembe, onnan haladéktalanul csúszdán a mély földszinti csomagolóterembe, ahol automatikus csomagológépek segítségével lesznek bebalázva, címkézve, az ajtók előtt álló teherautóba továbbítva. Ez a lap útjának csak egy kis része a közönséghez.

*

A torony tetején, melyet éjjel a neonsövények fénye világít meg, rádióállomást szándékoznak létesíteni. Saját repülőgépeik leszállását szemlélhetik palotájuk tornyáról és büszkén mutathatnak arra az eredményre, melyet egy család két generációja ért el 50 év alatt, mikor is a kis nyomda- és kiadványállatból egy körülbelül kilencezer embert foglalkoztató hatalmas üzemet állított a kultúra szolgálatába. De ez a siker nemcsak egy család, nemcsak két generáció sikere, hanem hű képe a német nép két generációja által elért sikernek, melyet hatalmas történetében a világ első nagyhatalmi pozíciója felé, a világháború nem tudott megakasztani, csak acélosabbá, még céltudatosabbá tudott tenni.

Egy kép jut eszünkbe, Max Klinger festménye: egy hatalmas, izmos férfi, égfelé lendített karokkal halad a feltörő nap sugaraitól bearanyozva a virágos mezőn, a háttérben égfelé nyúló havas hegyóriások felé. A kép címe: „Und doch!”

Berlin—Budapest, 1928 augusztus hó.

Rosner Károly

Hála a szedőgépnek ...

El-elnézem a modern szedőterem főattrakcióját: a zörgő-csörgő szedőgépet; a gépszedőt, amint szé- kében kényelmesen üldögélve, szép, olvasható, író- géppel kopogtatott, nyomtatottbetűs „kézirat”-ról memorizálva a mondatokat, ütögeti a billentyűket; amint a billentyűérintés előidézte hívásra a matrica kötelességtudóan lesiet a betűtár rejtekeiből és oda- sorakozik matricatársaihoz; amint a matricasereg a gépszedő sorelküldő akaratának engedelmes- kedve: sorraalakulva elrejtőzik a gép belsejébe, hogy ott elvégezze az elmés szerkezet diktálta me- tamorfózisát, amelynek következményeként a forró ólomból öntött, pontos betűmagasságra, a kívánt betűtestnagyságra és szedésszélességre szabatosan vágott sort kiugrasztja a kanálba; amint az osztó- szerkezetben az egyes matricákat ördögös módon az őket megillető helyeikre bele-belepotyogtatva, a sort elosztja, hogy ezt az imént vázolt folyama- tot éjjel-nappal számtalanszor megismételje — és ámulok-bámulok. Akarva, nem akarva elmerengek a multakon. A nem is régelmultakon, amelyeknek hellyel-közzel még itt vannak közöttünk a marad- ványai; és a szekrényét teliosztogató szedő, a rossz, néha-néha olvashatatlan, igazán kézzel írott kéz- iratot sillabizáló, az egyenletes karmozdulatok- kal a szedőszekrényből a betűt kivevő, majd a sor- jázóba berakosgató és közben-közben a betűt szig- natúrájánál meg-megbillegtető kéziszedő jut eszembe, aki az esti alkonyat beálltával ezt a tevé- kenységét még nem is olyan nagyon régen — számtalan helyen még ma is — füstölő petróleum- lámpa gyér megvilágításánál volt kénytelen el- végezni.

Az ember a saját szemei előtt látta nagyranőni ezt a kényes mechanikájú, zseniális szerkezetű szedőcsodát, de igazán egyikünk sem mondhatja el, hogy ez a méltán csodának nevezhető technikai tökéletesség akármelyikünkben is valami nagyobb, mélyebb megilletődöttséget vagy meghatódottság- félét váltott volna ki. Egyszerűen adott dolognak nézzük, megtanuljuk a vele való bánásmódot és a rajta való munkálkodást és egyszerűen magától értetődőnek vesszük, hogy ennek így kell lennie.

Der Mensch ist ein Gewohnheitstier (magya-

rul: az ember olyan állat, amely a megszokás rab- jává vált): mondja egy német közmondássá vált költői kijelentés. Mindent megszokunk és ha már megszoktuk, nincs varázsa, nincs bűvereje semmi- nek, mert önmagától értetődőnek, a természeti erők egymásra hatásának emberi lángész fölfede- zte és együvé parancsolta összetevődéséből szár- mazónak tudjuk. Pedig-pedig: nagyon is illene arra gondolnunk, hogy milyen kényelmetlenségek- től szabadultunk meg a szedőgép térfoglalása ré- vén. Olykor-olykor gondolunk is reá, ám a gon- dolat hamarosan elillan és utána ismét csak a min- dennapi munka, a megszokottság közönye rakódik le lelkünkre.

Azért az alábbiakban csevegés formájában el- mondom gondolataimat, amelyek mindannyiszor megrohannak, amikor elnézegetem azokat a ter- melőeszközöket, amelyek egy emberöltő, némelyek sokkal rövidebb idő óta a nyomdába mint ujoncok belepottyantak, majd föltalálójuk és tökéletesítő- jük adta ügyességükkel, szolgálatkészségükkel kel- letve-kínálva magukat, közöttünk meghonosodtak és immár polgárjogot nyerve, közülünk, a nyomda autochton őslakói közül sokakat szorítgatnak kifelé a nyomda kapuján — ki a kenyértelenségbe.

Hadd lássuk hát azokat a mindenféle szituáció- kat, amelyek a szedőgépnek a nyomdákba való be- vonulása és ottan való megsokasodása óta mind kevesebbszer fordulnak elő, míg egyszer csak: már csak hírből ismerik majd az utánunk élő szedők. Hírből meg majd úgy tudják, ha valahol írott nyoma lesz mindennek. Itt kezdődik aztán az én szerepem és iparkodom is megfelelni neki: leraj- zolom mintegy kaleidoszkópszerűen mindezeket a helyzeteket, amikből hála a szedőgépnek, kezdünk lassan-lassan kifogyni.

Kezdjük az első képpel. Látom a nem is régmúlt időknél kompressz-kéziszedőjét, amint egy széle- sebb formátumú nonparell-sort szed, amelyben spacionált szavak vannak; a spáciumok bizony nem mind egyenesek, sőt nagyon is görbék vannak köz- tük; a szedő kizárja a sort, még egy hajszálspáciu- mot be akar nyomni valahová — egyszerre a túlsá- gos erőltetéstől fölpattan a sor, a szedőkoma mé-

regbe gurul; a sornak épen maradt részeit igazgatja helyre, de már ideges, a dolog nem igen akar sikerülni, amire fogja a sornak még ép szavait és azokat is összedobja; elkáromkodja magát, hogy irtózat hallgatni; no most, ha ebben a kritikus pillanatban valamelyik szemköztálló szaktársa még föl is húzza valamilyen, régebbi idő óta ráragasztott célzással, csúfnévvel, gúnyolással: kész volna embert ölni. Kritikus momentumok az ilyenek és — ki milyen temperamentumú — van olyan is, aki nagy mérgében lecsapja a vinkelt, hogy a még benne lévő, teljesen ép sorok is megrendülnek belé, vagy teljesen összedobódnak; amikor — megtörtént eset — a felhúzott összedobó a fist felmarkolta, azt a felhúzó gspánjának az arcába dobta, de még a vinkelt is utána... Ha pedig szelídebb vérmérsékletű volt, orthagyott ilyenkor mindent, kiment kissé — szellőződni és megvárta, míg felindultsága elillant.

De lelki szemeim elé most hirtelen egy másik kép tolul. A tördelő szedő megáztatja a hasábot, főlemel egy griffre való kéziszedést; ám a tisztelt közepe disszidens akar lenni, kiválik, ott marad a hajón, a kézben maradt részek pedig — nem érezvén maguk mellett az áldott középet — betűkből álló elemeikre bomlanak: kész a fishalmaz. Melyik szedőnek van olyan erős idegzete, hogy ilyen intermezzót nyugodtan elbíron? Jó időre befellegett a nyugalomnak.

Avagy ki nem emlékszik azokra a szörnyű, semminémű szótárban sem található szavakra, amik elhagyják a kéziszedő ajkát, amikor egy jól megosztott teli szekrényt egymaga hord át valamely más helyre, valamiben megbotlik, a szekrény kiesik kezeiből, és — borzalmak borzalma! — a szekrényben levő összes betűk szana-széjjel szóródnak a padlón? Ilyenkor még csak az kellett, hogy a faktor ott legyen a kalitkájában, a szekrénynek és a betűhalmaznak a földhöz való csapódása zaját meghallja és ijedt ábrázattal nézve a pusztulást, alaposan megháringolja a kárvallott szedőt, aki máris leguggolt, hogy a fist összegereblyézzé és minél előbb meneküljön ebből a fatális szituációból. Mert ha nem gyorsan tüntette el balszerencséjének nyomait, egy-kettőre ott termettek jóbarátai és felhúzásképpen odahozták a — szivacsot, a másik pedig egy-két jó szót, amittől a szekrényösszedobó szaktárs szeretett volna a falra mászni kínjában.

Néha szó szót követett, folyton vaskosabb és vaskosabb kifejezések estek mindét részről, aminek vagy örök harag lett a vége, vagy a jobbik esetben parázs összerúgása a patkóknak.

Itt látom magam előtt a szedőszekrény kvadratrekeszt. Amikor teleosztott volt a szekrény, akkor még a kvadratrekesze tele volt kvadrátokkal, amelyek jótékonyan elfedték a rekesz alján rejtőzködő „halacszkákat”, de amikor a szekrényt üresre „kikraplították”, akkor már teljesen pőrén mutatkozott az a sok giz-gaz, amit az idők folyamán oda belehajigáltak, mert bármi idegen dolog kerülközött szedés közben a szedő ujjai közé, annak helye a kvadratrekesz volt. A régi stílusú faktoroknak kedvenc fogása volt az, amikor valamelyik szedőnek tyűkszemére akartak lépni, hogy a szedővel való, mit sem sejtető beszélgetés közben mutatóujjukkal elkezdtek a kvadratrekeszben levő fisben turkálni és az ártatlan beszélgetést nagy hirtelen félbeszakítva, egyszerre csak kibökték:

— Hallja X. Y. úr, hát ezt minek gyűjtögeti? Avagy:

— Nem megmondtam már, hogy a kvadratrekesz nem cájgláda?...

Látom magam előtt néhai jó tanítógspánomat, aki osztás alkalmával igen nagy griffeket szerzett kezében tartani, bal könyökét a szekrény szélére támasztván. Nagyritkán megtörtént, hogy valaki véletlenül elhaladt mellette és könnyedén meglökte, amire a nagy griffnek felső sorai megtántorodtak és beleszedültek a szekrénybe, leginkább az *a* betű vagy a félnégyzet rekeszébe. Ilyenkor az egyébként galamblelkű ember olyan dühbe gurult, hogy azt, aki őt meglökte, képes lett volna bekapni és lenyelni. Ettől csak úgy menekülhetett meg, hogy idejekorán elugrott tanítógspánom büntető keze-ügye alól.

Emlékszem egy kollégámra, aki korrigálás alkalmával csak akkor oldotta fel a zsinórt a szedésről, ha valami tördelést igénylő korrektúra volt benne. Amikor korrigált, a jó erősen kikötött szedést szurkálta, bökölte, a legtöbbször tompa árhegygel. Hiszen ha tézökkal ritkított szedésről volt szó, ez a korrigálási mód valahogyan még csak sikerült anélkül, hogy a szedésben kár esett volna, legfeljebb néha-néha a tompa árhegygel beleszúrt ujjába, amire aztán éktelen dühre lobbant. Ám amikor a szedés gatyaszerűen kompressz volt, a szur-

Kaesz Gyula (1923)

VARIÉTÉ^I

SZÍNHÁZI ÉS IRODALMI SZEMLE KIADÓHIVATALA

Reiter László

Pest. November 12te 1845

ÁRJEGYZÉK

Gschwindt M.

mindennemű dohány, szivarok, és dohányzó-szerek tárából.

Pesten

a dohányzóhoz, úri-és parisi utca szegletén.

l. o.

ír. részére

SALAN MŰVEK

VEGYÉSZETI GYÁR R.T. BUDAPEST, V.

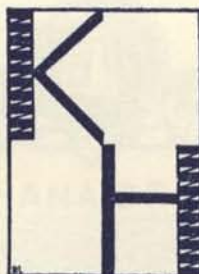
Weisz Antal

TACAMURI, ESSBESTECKE, TAFELGERÄTE, EVŐESZKÖZÖK ÉS DÍSZMŰTÁRGYAK

Miskovits István, Temesvár

VEGYTISZTÍTÓ-, RUHA-
FESTŐ ÉS FEHÉRNEMŰ-
TISZTÍTÓGYÁR KÖZ-
PONTJA: VI, RÓZSA U.
107. SZÁM. TELEFON:
TERÉZ 126-43, 149-91

FOLYÓSZÁMLA A PESTI
MAGYAR KERESKEDELMI
BANKNÁL. VEGYIGYÁR-
TELEP: VI, ORSZÁGBÍRÓ
UCCA 61. SZ. TELEFON-
SZÁM: LIPÓT 913-84

KULCSÁR ÉS HUPPERT

BUDAPEST, 192...

Reiter László

MAGYAR RÉZKARCOLÓMŰVÉSZEK EGYESÜLETE

ELNÖK: OLGYAI VIKTOR * TITKÁR: CONRAD GYULA

* Budapest,
II. MARGIT KÖRÚT 5. *

Kozma Lajos

MAGYARORSZÁGI GRAFIKAI ÉS ROKONIPAROSOK FŐNÖKEGYESÜLETE

BUDAPEST V, MÁRIA VALÉRIA UCCA 12.

TELEFON: AU T. 825-05

Kner Albert

PRIMA FABRICA BANATIANA DE OBIECTE ARGINT S. P. A.

ERSTE BANATER SILBERWARENFABRIK AKT. GES.

IV. TIMISOARA
*
STRADA MOCIONI NO. 60

Kner Albert (1925)

Annchen Beck, Düren im Rheinland, Aachener Str. 28

Ellen Beck, Leipzig (1925)

EGYESÜLT · MŰSZAKI · ÉS · SZERSZÁMKERESKEDELMI · RT

BUDAPEST · VI · JÓKAI · TÉR · 8

Tábor János

RICHTER GEDEON VEGYÉSZETI GYÁR RT

TELEFON: JÓZSEF 464-68, 464-69
TÁVIRATCÍM: LECITHIN BUDAPEST
POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI
CSEKKSZÁMLA: 16.633

BUDAPEST, X. KER., CSERKESZ UCCA 63 SZÁM

BUDAPEST,

Herschkovits Dezső

VÁGÓ REZSŐ RT

POROSZ SZÉN, KOKSZ, TŰZIFA
NAGYKERESKEDÉS
BUDAPEST, VI. KERÜLET
VILMOS CSÁSZÁR ÚT 45

Bortnyik Sándor

BILDUNGSVERBAND DER DEUTSCHEN BUCHDRUCKER/ORTSGRUPPE HAMBURG

Viktor Fieweger, Hamburg (1921)

SÄCHSISCHE SCHULZEITUNG

IM AUFTRAGE:

AUGUST PÖTKE

DRESDEN A 19

CARLOWITZSTR. 21. FERNRUF 32927

Bauhausdruck

NOSTRUM

BEHOZATALI ÉS

KERESKEDELMI RT

BUDAPEST IV, MOLNÁR-UTCA 21
(ALADDIN-HÁZ) TELEFON: AUTOMATA 840-83

Wertheimer Zoltán, Budapest

ALAPÍTVÁ 1895. ÉVBEN

TÁVIRATI CIM: FEBARÁT BUDAPEST

FREUND-BARÁT-FÉLE

KÉPVISELETEK:

Gebrüder Schmidt, G. m. b. H. Frankfurt am Main: Fekete és színes kő- és könyvnyomdai, offset és rotációs festékek gyára
Friedrich Siehring, Leipzig: Egy- és kétoldalas „Ideal” vonalozógépek gyára

Preusse & Co. A. G. Maschinenfabrik Leipzig: Block- és könyvfűzőgépek drótfűzéssel, cérnafűzőgépek, hajtógatógépek és dobozgyártógépek gyára

Clemens Claus, Thalheim, Erzgebirge, szállít: matricákat stereotypiák részére, továbbá cilinderfelhúzólemezeket rotációs és offsetgépek részére

GRAFIKAI-SZAKÜZLET
BUDAPEST • V • AKADÉMIA
UCCA • 3 • TELEFON • T • 82-35

Kun Mibály (1925)

BUDAPEST 19

KÉPVISELETEK:

Georg Spiess, Leipzig: „Rotary” önberakógépek gyára. Dresden-Leipziger Schnellpressenfabrik, A. G. Coswig in Sachsen gyártja: a „Planeta” kétszínű v. egy és mind a két oldalon nyomó, „Dresden” egyszínű, egyszerre kétoldalt nyomó „Leipzig”, „Kleinode”, „Rubens” egyszínű nyomó offset-gépek, „Planeta Fixia”, „Planeta Fixia Rapid” gyorsasajtókat, „Planeta két-tűrés” gépet „Planeta” automata, félautomata és egyszerű téglasajtókat

POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI CSEKKSZÁM 33821

STOITS GYÖRGY

BUDAPEST I, VERPELÉTI ÚT 14

POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA 28324

A KIRÁLYI MAGYAR AUTOMOBIL CLUB
HIVATALOS TÉRKÉPÉNEK ÉS A KÁRPÁTI
LAPOKNAK KIADÓJA. TÉRKÉPEK, TER-
VEK, VÁZLATOK KÉSZÍTÉSE ÉS KIADÁSA

TÉRKÉPÉSZ

Patria

VÉSNÖKI MŰINTÉZET

RÉZ-, ACÉLVÉSÉSEK, ÉRMÉK,
CÍMEREK ÉS FÉMTÖMEGCIK-
KEK, VALAMINT DOMBORNYO-
MÁSÚ LEVÉLPAPÍR, NÉVJEGY
ÉS KÖRBÉLYEGEK KÉSZÍTÉSE

BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI ÚT 65 • TELEFONHÍVÓ: JÓZSEF 322-36
DOMBORNOMDA
BÉLYEGZŐGYÁRTÁS

Herschkovits Dezső

TELEFON: JÓZSEF 418-51, 390-05
SÜRGŐNYCÍM: ALBUSSAPON

M. KIR. POSTAKÁRÉKPENZIÁRI
CSEKKSZÁMLA SZÁMA: 1920

ALBUS SZAPPANGYÁRAK

SCHÜTZER JAKAB ÉS FIA

BUDAPEST, IV, KOSSUTH LAJOS UCCA 13

Budapest, 19

Kner Albert

MENTOR

KÖNYVKERESKEDÉS ✦
BUCHHANDLUNG ✦
LIBRAIRE ✦

ES VÁSÁR

BUDAPEST IV, ANDRÁ

Apfel Sándor (Hungária)

KAESZ CYULA

viii.kisfaludy-ucca 29₆iv.

Telefon: Gyári:315; Iroda:108.

Szécsi István
Paprikagyára

Szeged, 19.....
Levelcim; Postafiók 137

Csabai Ékes Lajos

RIGLER-PAPIRGYÁR

BUDAPEST VIII, KOMÁROMI FERENC UCCA 24. • TELEFON: 129-30

Kassák Lajos

TITKÁRSÁG — SECRETARIAT: BUDAPEST

SÜRGÖNYCIM — TELEGRAMMADRESSE:

TELEFÓN:

Csabai Ékes Lajos

RLEI LÁSZLÓ

L A K A T O S É S B Á D O G O S M E S T E R

TELEFON: 430-40

BUDAPEST, IX.
FERENC TÉR 12
ÉS LILÍOM UCCA 6

Klein Béla, Budapest

IWAN

TSCHICHOLD

LEIPZIG

MENCKE STRASSE 19

1 9 2 5

LEIPZIG-GHILIS

Ivan Tschichold, Leipzig (1925)

SIMPLON NAGYKÁVÉHAZ TELEFÓN

BUDAPEST VIII, JÓZSEF KÖRÜT 8. SZÁM. EGÉSZ ÉJJEL NYITVA

AUT. 248-11

BUDAPEST, 19.....

Párizsi posta

Kassák Lajos

Abt.: Spielwarenfabrik

Firma Paul Henss Weimar

Kaufstr. 1. Fernruf 189. Drahtwort: YKO. Postscheck: Erfurt 189
Schliessfach Nr. 139. Bankkonto: Hermann Johannsen, Weimar

Bauhausdruck

KÖNIG JÁNOS

OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK
MŰSZAKI IRODÁJA

TELEFON:

JÓZSEF 453-27

M. KIR. POSTAKARÉKPÉNZTÁRI CSEKK 22445

BUDAPEST IX, REMETE UCCA 23

● GRAFIKAI SZAKÜZLET ●

Bortnyik Sándor (1925)

kálásnak-bökdösésnek rendszerint az lett a szomorú vége, hogy a szedés a régiak nyomdai nyelvezete szerint „elkrácsolódott” (aki jobb szót tud erre, jelentkezék nálam). Ilyenkor összeharapta fogait, szemét a plafonra irányította, majd a kalendárium-ban található összes nevek tulajdonosait szidalmazta, noha azok egy cseppet sem voltak okozói a kárnak. De fogta is a szivacsot, megáztatta a kolumnát, még a zsinórt is levette róla és türel-

metlen morgás közepette megigazította az elkrácsolódott részt. Mindazonáltal a legközelebbi alkalomkor ismét csak bökdött és szurkált...

De bocsásson meg most mindenki, aki ezt a csevegésemet elolvasta; a számomra kiszabott helyet ugyanis már betöltöttem, pedig még több külfönlét el kellene mondanom. Azért majd a következő számban folytatni fogom.

Rasofszky Andor

Párizsi posta

Tudom jól és szükséges, hogy az olvasó is tudja: írhattam volna eszmecserét, előadást, vitát vagy akár tudományos értekezést is a szépen hangzó *polyglotte*-ok elé. Idegenebben, komorabban hangzik, mint akár *Tutankhámen* és tudományosabb szaga van, mint Nobile generális *Titin* nevű kis kutyájának, már pedig azt, bizony mostanában sok tudós és tudatlan is megugatta. Szerény ember létemre azonban nem követtem el ezt a következményekben rám nézve végzetessé válható könnyelműséget. (Hogyisne! Hogy aztán szavamon fogjanak?!)

Ezek elmondása után egy második magyarázattal is tartozom az olvasónak. És tulajdonképpen — mindenekelőtt — ezzel kellett volna kezdenem. Meg kell súgnom ugyanis, a felmerülhető kétségeket és félreértéseket eloszlatandó, hogy a *polyglotte* nem orrbaj, sem emberevő néger néptörzs s még csak nem is valami tűzhányó szigetcsoport neve a távol óceánokon. A *polyglotte* származása sokkal egyszerűbb, hogy úgy ne mondjam, polgárabb. Szerény, habár világvárosi ivadék az ipse és nyomdát jeleznek véle. Az úgynevezett „*polyglotte*”-nyomdát. Ha mindezen elő-, közép- és utófelvilágosításokhoz még azt is elárulom, hogy a *polyglotte* szó görög eredetű s a *poly* = több és *glotte* = nyelv szavak összetételével a *többsz nyelvű* szót adja, hát azt hiszem, kevesen maradnak olyanok, akik maguktól is rá ne jönnének arra az egész egyszerű és röviden kifejezhető dologra, hogy egészséges és érthető magyar nyelven ez azt jelenti, hogy az ilyen néven tisztelt nyomdában

többsz nyelvű, azaz hogy idegen nyelvű munkák készülnek. Mindamelllett egyáltalán nem valami párizsi, csodabogár-számba menő dolog, hanem a *metropolis*, a világváros egy egészen szokványos bútordarabja.

Igen ám, de ehhez tudni kellene, kifajta, mi fajta is az a sokat emlegetett „*metropolis*”? És tegyük hozzá kerekén, hogy Budapest — nem az. Budapest csak nagy város. Nagy városnak nagyon nagy város, de hiányzik belőle a *metropolis* tarkabarka forgataga, a lüktetés, a zihálás, a földalatti és felső vasút; és uccáiról az idegenek azon jellegzetes hangzavara, kavarodása, *ami főképp a nyomukat jelző soksz nyelvű újság-, könyv- és reklámáradattal a világváros jellegzetes bélyegét adják.*

És addig, míg a „*torony*” egy bizonyos, számokkal kifejezhető, idegenszedő-forgalmat nem produkál, ameddig ki nem derül, hogy ennyi és ennyi orosz, angol, francia, spanyol stb. szedőre, gépszedőre van szükség a pesti butikokban, addig csak hadd zengje, zengedezze áriáit a „BUTA PESTI KÖZÖNYÖS”. Addig „*nix*” *metropolis*.

És persze a *polyglotte*-nyomdának is coki addig! Ismerkedjünk meg hát közelebbről is e táltossal.

Egy nyomdászati enciklopédia körülbelül így kezdhetné:

„A *polyglotte*-nyomda a *metropolis*ok fontos szolgálója. Egyforma készséggel, igyekezettel és lelkiismerettel áll rendelkezésre mindenkinek, aki szolgálatait igénybevenni akarja — nyelvei száma korlátain belül. Ezalatt pedig az értendő, hogy az

éppen szóbanforgó nyomda mennyi és milyen idegen nyelvek szedésére van berendezkedve. A polyglotte nyomdákat jellemző körülmény, hogy főképpen „a bevándorolt idegenek iparát képezik” stb.

Ehhez pedig én hozzátehetem, hogy a polyglotte nyomda olyan műszer, mely nagy szerepet van hivatva játszani a közeljövőben; a nemzetek és népek nagy határtalanlásában. Addig azonban a nemzetet határain túlra viszi.

Egyébként egészen természetes, hogy a polyglotte-nyomdák nagyjából orosz, görög, spanyol, lengyel, angol, német, román, örmény, kínai, japán stb. *bevándorlottak* kezeiben vannak. Egy francia csak nem fog tatár nyomdát nyitni?!

Még magyar vállalkozó is akadt (ó, nem én!), két testvér, de ezek túlságosan csirkefogók és határtalanul ostobák voltak egy ily nyomdához, úgyhogy az hamar becsukódott. Olyan (*Tisza Kálmán téri*) *Simor uccai* méretekké váltak, nemcsak Gutenberg mesterségében, de nyelvtudomány terén is: magyarul sohasem tudtak, németül egyáltalán nem tudtak, franciául pedig még nem tudtak. Ily előfeltételek között indultak meg pedig „francia-német-magyar” nyomdának. A nyomda állott vala néhány mult kondíciójuk emlékeiből, s egy amerikai gép roncsaiból. Ezenkívül egy sarokedénynek vágógép nevet adtak. A „gépfelszerelést” természetesen hitelt vették és sok-sok papirost hozzá — szintén hitelt. E nagy tömeg papírból — logikailag érthetően — a csőd idejére már semmi sem maradt. Pedig munkájuk sohasem volt sok, az azonban — mondom — mind eredeti, hamisítatlan *Simor uccai* kiállításban készült.

Volt egyszer valamikor Kispesten egy bizonyos Mayer-nyomda, amelyben háromféle írásmagasságú anyag volt, de azért az azóta már másodhajlásban is jobblétre szenderült *Keresztényszocializmus* szedésére mind a hármát felhasználták. És bár jóllehet, hogy a derék Mayer papa a *zurichtolás* gondját csavarkulccsal intézte el, mégis, bizony mondom, hogy három szedő-nyomó lánya közreműködése mellett, valóságos művészet volt teljesítményük ahhoz a typographia-nyomórító garázdálkodáshoz

képest, amit ez a két pesti „*jingerli*” véghez vitt. Nevüket nem írom ki, de a nyomda neve megérdemli, hogy a grafikus-história feljegyezze: „*Athenaeum nyomdái*” műintézet volt a neve. (Hadd szégyelje magát a pesti névrokona!)

Ugyancsak a históriának tartozom azzal, hogy már jóval e két dicstelen multú legény megtelepedése előtt is létezett Párizsban két másik magyar nyomdatulajdonos. Ezek azonban csak tulajdonosi és anyanyelvi vonatkozásban maradtak magyarok, mert magyar munkák készítését csak elvétve vállalják, nyomdáik pedig igazi tősgyökeres *imprimerie française*-zé, (francia nyomda) vedlettek a hosszú évek során.

Szerénységem hosszú ideig dolgozott egy kis párizsi polyglotte-nyomdában és az ott eltöltött időt és a szerzett tapasztalatokat mindenkor élete legérdekesebb emlékei közé fogja sorolni.

A *patron* (főnök) egy már francia állampolgárságot felvett orosz-zsidó bevándorló volt. Tulajdonképpen azonban az egész család megérdemli, hogy emlékét bekeretezzem. Az agglegény-főnök, aki örökké „ráfizetett”, de folyvást fiatal hölgyekkel telefonálgatott...; a hetvenéves apa, aki könyvkötő-munkát végez, a négy testvér, akik közül kettő Linotype-szedő, egy Monotype-öntő és egy pedig a *chef* (faktor); az asszony-lány, és a két lány-lány, kik a Monotype-gépet kopogtatják; a lengyel bolygó-zsidó vő, aki túltesz apán, fiún, lányon, mert míg azok egyrésze „csak” francia-orosz-héber-jiddis (zsidó zsargon), másik része pedig csak francia ismerettel kénytelen beérni, addig e kis világottjárt vörhenyes hörcsög, francia-angol-olasz-spanyol-lengyel-orosz-héber-jiddis tudásával nélkülözhetetlen korrektorkunk volt a néhez órákban.

A nyomda 17 nyelven vállalt munkát: francia, angol, német, olasz, spanyol, görög, örmény, orosz, lengyel, cseh, tót, horvát, szerb, román, magyar, héber és jiddis nyelveken.

Az olvasót azonban nehogy kísértésbe hozza valami nagy gépes és népes nyomda elképzelése!

Egy Linotype, egy Monotype-klaviatura, egy

ÁTNYOMÓPAPIROSOKAT

KIVÁLÓ MINŐSÉGBEN 40 ÉV ÓTA GYÁRTUNK **RICHARD NAUMANN** DRESDEN 16, SCHUMANN STRASSE 45

Mono-öntőgép, egy 13-as és egy liliputi gyorssajtó, két Minerva, egy Phönix mellett, vágó-, fűző-, perforáló-gép — íme a „nagy nyomda” fényképe.

Címбетünk meglehetősen volt minden nyelvhez, a kenyérbetűket pedig — megfelelő matricák bemutatása segítségével — a *Mono*- és a *Linotype* szállították.

Az én időmben azonban a család több tagja (ki önállósította magát, ki elutazott, férjhezment), már nem vett részt a nyomda munkáiban. Egy másik „magyar” szaktárs, egy lengyel, egy orosz legény, egy román inas és szerénységem alkottuk a *personnel*-t (személyzet). Idézőjelek között írhatok csak magyarságunkról, mert bizony a világadminisztráció tréfás játéka jóvoltából kollégám *csehszlovák*, én pedig *lengyel* (!) állampolgár vagyok — hivatalosan... Azt hozzá sem kell tennem, hogy kollégám csak „csehül” tudta a csehet, én pedig a lengyelből csak *Dobzse László* és *Ponjatoszky* „igéket” ismerem... De mindegyikünk több nyelvet tudott s egymást váltottuk fel a *Lyno* és a *Mono* klaviatúrája előtt.

Szedtünk héber - klasszikus, jiddis - anarchista, orosz monarchista, örmény szocialista, lengyel, tót, román, kommunista, magyar republikánus és szindikalista, litván futurista, angol kereskedelmi, német hirdető stb., stb. újságokat, röpiratokat, körleveleket, iskolakönyveket, regényeket, költeményeket, szótárakat és megint stb., stb. ...

Gazdám egy olyan seszínű meggyőződésű *monsieur volt*, aki semilyen „üzlet”-től sem riadt vissza. Azt szokta mondani, hogy a munkával szerzett pénzen nem érződik a politikai meggyőződés szaga. A rendőrség és a belügyi nyomozók azonban nem egészen voltak ugyanazon véleményen, aminek jele számtalan nyomdalátogatásukban mutatkozott. Gyakran az is megtörtént, hogy a kliens a röpiratok vagy munka átvételekor „éppen” pénz hiányában volt, ami után pedig sosem láttuk viszont ...

Mínthogy Párizs már időtlen-idők óta a világ minden emigrációinak központja, könnyen megérthető, hogy a történelem sok később egészen naggyá lett, leendő, vagy közben elfakult csillaga megfordult a polyglotte-nyomdák levegőjében. Az évszázados tradíciók megkövetelik, hogy a saját hazájukban, tiltott és elnyomott, minden színű, jobb- és baloldali szitkok, átkok és mennydörgések Párizsból induljanak el felszabadító útjukra... A papír türelmes... és a szegény „polyglotte” mi-ből élne meg? Vagy mi a szösz? ...

Gyakran szerette emlegetni gazdám, hogy az orosz forradalom vezérgárdája, Kerenszky, Trockij, Lenin stb. valamikor állandó „*kliensei*” voltak... Mostanában felváltották őket az új orosz emigráció tagjai. Láttam Purischkevits-et (így írják?), a Rasputin-gyilkost, aki emlékirataival jött; egy ukrán generálist, aki az ukrán pogromok egyik főembere volt és újságjával Petliura emlékét szán-

A
nyomdafesték-
szakma terén
többéves gyakorlattal
és tapasztalattal ren-
delkező jólbevezetett
képviselőt
keresünk

FARBENFABRIK
OTTO BAER
RADEBEUL-DRESDEN

KLISÉ

FEKETE ÉS SZÍNES NYOMÁSRA

C·ANGERER & GÖSCHL

GRAFIKAI MŰINTÉZET

BUDAPEST, VII.

CSENGERY- UCCA 20

WIEN, XVI/4

ALAPITVA: 1871.

dékozta fehérre mosni; s másokat, különböző nemzetiségűeket, sokan, sokan...

Külön csemegét jelentett számunkra az ellenséges politikai szerkesztők véletlen találkozásának látása. A különböző színű anarchisták, szindikalisták, nihilisták jobban gyűlölték egymást, mint a „burzsoáziát”, ami ellen pedig ugyancsak verekedtek...

A magyarok közül emlékszem Károlyi Mihály, Diner-Dénes, Szende Pál, Justh Iván, Veér Imre neveire s másokra is, akik azonban azóta már hazamentek...

Még sok más mondanivalóm volna a párizsi polyglotte-nyomdák környékéről, melyek jónéhánya hatalmas, modern nyomda. Nem lekicsinylendő dolog ugyanis annak elgondolása, hogy Párizsban mennyi idegennyelvű munka készül. Hi-

szen a számtalan időszak nyomtatvány mellett, 2 orosz, 2 angol, 1 lengyel, 1 spanyol s még egy zsidó-zsargón napilapja is van!... Nem téveszthetem azonban össze a Magyar Grafika hasábjait a New-York Herald terjedelmével. A többi talán máskor.

Azt azonban nem szeretném elfelejteni megmondani, hogy gyakran szedtem a *Foyer Français* (Francia-Otthon) nevű idegenek telepítését, nyelvtanítását és honosítását előmozdító állami intézmény különböző nyelvű nyomtatványait. Sok közöttük a magyar röpirat, plakát stb. Ezeket a magyarnyelvű környékeken, vidékeken, falvakban terjesztik. Szívesen segítik itt letelepedéshez, honosításhoz a magyarokat, még akkor is, ha lengyel, tót vagy román állampolgároknak nevezik is őket.

Azt mondják, jó anyag.

Geyer Raoul

Két fontos újítás a Typograph szedőgépen

A „Typograph” értékét illetően a könyvszedés részére csak egyetlen ítéletet ismerünk. Ez pedig úgy szól, hogy a Typograph rendkívül jó sorproduktuma folytán művészen megtervezett betűivel a finom munkák gépe. A szakember jól ismeri azokat a technikai okokat, amelyek a Typographot ezenkívül kiváló ujságszedőgéppé is avatják. Ezt a gyakorlat eléggé mutatja. Hisz az ujságok ezreit szedik Typographon a kis időszaki lapoktól a nagyvárosi napilapokig.

A nagy elterjedtség, amelyet a Typograph kitűnő előnyei révén az egész világon elért, csak fokozódni fog a Typograph szedőgépgyár házi szakfolyóiratának 29. számában először ismertett két újításnak következtében. E két újítás egyike a hosszúságban és betűfokban beállítható „Rationell” öntőforma megkonstruálása (1. ábra), másika, hogy 36 pontos betűfoknagyságig szedhetők rajta a sorok. (2. és 3. ábra, a 314. oldalon.)

A „Rationell” öntőforma megteremtésével a Typograph-tulajdonosoknak többször hangoztatott kívánsága teljesedett. A feladat megoldása nem volt könnyű. Mert nemcsak arról volt szó, hogy az öntőforma beállíthatóságát ériék el, hanem arról is, hogy mint a Typograph szedőgépnél teljesen új dolog, az öntőformát minden használatos betűfokra berendezzék, anélkül, hogy a sorok minősége veszélyeztetve lenne. Amint azt a *Typograph-Mitteilungen* 29. száma közli, hosszú évek fáradságos előmunkálataival ez sikerült is.

Abban a helyzetben vagyunk, hogy a „Rationell” öntőforma konstrukciójáról és kezeléséről a következőket közölhetjük: Hogy az új öntőforma segítségével az összes formátumokat (4—30 ciceróig), valamint minden betű-

fokot nonparelltől ciceróig önteni lehessen, mindössze két öntőformára van szükség, és pedig:

I. sz. 4—26 ciceróig,

II. sz. 26—30 ciceróig.

A Typograph-tulajdonosok az I. számú öntőformával 4—26 ciceróig majdnem az összes munkáikat elvégezhetik. Úgy az ujság-, mint a könyvszedésnél, ritkán fordulnak elő nagyobb tömegben hosszabb sorok. És ahol kivételesen mégis előfordulnának, ott könnyen megoldható ez két rövidebbre szedett sornak egymás mellé állításával. Ez minden nehézség nélkül megtehető és nyomtatásban legkevésbé sem vehető észre.

Amint az 1. ábránkon látható, a „Rationell I.” külsőleg csak abban különbözik az „Universal” model öntőformájától, hogy a keskeny oldalain keresztalakú bevágások vannak, és hogy csak egy fogazott középdarabja (Zwischenstück) van, még pedig a baloldalon, amely azonban szélesebb az eddiginél. A jobboldalon az előbbi fogazott betétdarab helyett sírát iktattak be, amelynek hossza a szedendő sorok hossza szerint változik. Ha a formátumot 4 cicerón belül változtatni akarják, akkor a 10¹ balcsavart meg kell lazítani és az öntőalakkulccsal beállítják a közdarabot az öntőforma felső részén levő skála szerint. Ezután a csavart újból megerősítik.

4 cicerónál nagyobb alakváltoztatásnál az öntőalakot szét kell venni. Mind a két 10¹ csavart kicsavarják és ólomsorral óvatosan és egyenletesen szétnyomják az öntőforma két oldalát. Ekkor a síma betétdarabot a kívánt alaknak megfelelő betétdarabbal kicserélik és az öntőformát újból összeállítják. 20 cicerónál rövidebb alaknál szükséges, hogy a kis tartólemezzel összekapcsolt sté-

get eltávolítsák és a lemezke helyett pótlódarabot tegyenek.

4—7 cicerós keskeny sorok öntéséhez a fogazott betédarabot is ki kell cserélni egy erre a célra szánt darabbal, amely csak 3 cicerón belül állítható be és amely azonban a formátum megrövidítésére 4 cicerós síma felülettel rendelkezik.

Ha más betűfokra kell áttérni, például petitől garmondra, a formát szintén szét kell venni. A két 10¹ tartócsavaron kívül a stég csavarját is ki kell venni, az öntőformát szétveszik és mind a két közdarabot, a fogazottat és a símat is, amelyek a mi esetünkben 8-pontosak, kiveszik. Miután minden részt alaposan kitisztítottunk, elővesszük a szerszámszekrényből a megfelelő garmond betédarabokat és ha széles formátum kell, az említett kis tartólemezzel egybekapcsolt garmond stéget, mindegyik darab I. 10-zel van jelölve* és betesszük a formába. Ezután következik a formátum beállítása a szokott módon, a skála szerint és a csavarok újból erősen meghúzendők. Az öntőformát így lehet 6—12 pontig minden betűfokra átállítani.

Mint említettük, a legtöbb üzemben ez a 4—26 ciceróig való „Rationell I.” öntőforma kielégíti a szükségletet. 26—30 ciceróig a „Rationell II.” öntőforma szükséges. *Átalakításoknál* ez úgy kezelendő, mint az eddig az „Universal” modelnél alkalmazott öntőforma. A

* A római I. a 4—26 ciceróig való öntőformát és az arab 10 a betűfokot (garmond), vagyis 10 pontot jelent.

betűfokváltozás ugyanígy történik, mint a „Rationell I.” öntőformánál, csak a szerkezetnek megfelelően a síma betédarab helyett szintén fogazottat kell betenni.

Az új „Rationell” öntőforma megrendelésénél nem szükséges az összes betűfokra való anyagot megrendelni. Hogy hiábavaló költségektől megkíméljük a megrendelőt, az öntőformát egyetlen betűfok részére való felszereléssel is szállítják. Szükség esetén pótolhatók az alkatrészek más betűfok szedésére is.

Természetszerűen a betűfok minden változása megfelelő változást von maga után a Rationell öntőforma tágitásánál is. Nonparell-betédarabokkal felszerelt formagyöngébb, mint nagyobb betűfokú betédarabokkal ellátott öntőforma. Minthogy minden öntőformának ki kell töltenie a tartót, hogy kifogástalan sorok öntessenek, az eddig használt szerkezetet meg kell változtatni. Ennek megfelelően új tartót készítettek, amelyben mindkét oldal rúgók segítségével ruganyossá tétetett. Egy rögzítődarabban, amely a tartót és a formát szilárdan összefogja, biztosítják az öntőforma pontos középállását. Ez az új öntőformatartó úgy van berendezve, hogy az összes régi öntőalak, még a ferdített sarkúak is, tovább használhatók.

A „Rationell” öntőforma kívánatra újonnan szállítandó gépekhez adható, de az összes már szállított „Universal” modellekhez is alkalmazható, ha azokat előzően az új öntőformatartóval látják el.

A második újítás, mint említettük, a 36-pontos betű

EGY SZAKEMBER SE MULASSZA EL, HOGY MEGISMERKEDJEN A

»TYPOGRAPH« ÚJÍTÁSAIVAL

„RATIONELL” ÖNTŐFORMÁJA

HOSSZÚSÁGBAN ÉS BETŰFOKBAN BEÁLLÍTHATÓ. AZ EGYIK ÖNTŐFORMA (R. I) 6—12 PONTIG MINDEN BETŰFOKBAN ÉS AZ ÖSSZES ALAKOKRA 4-TŐL 26 CICERÓIG ALKALMAS. R. II 26—30 CICERÓ SZÉLESSÉGIG. MÁSODIK FONTOS ÚJÍTÁSUNK:

A 36-PONTOS BETŰNK

SPECIÁLIS ÖNTŐFORMA SEGÍTSÉGÉVEL EZ A NAGY BETŰFOK IS SZEDHETŐ ÉS ÖNTHETŐ A „TYPOGRAPH“-ON KÍVÁNATRA PROSPEKTUSOK ÉS FELVILÁGOSÍTÁSOK!

TYPOGRAPH G.M.B.H. BERLIN NW87

MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐK:
KRAMMER LIPÓT, BUDAPEST
VI, BAJNOK U. 26. TANZER MIKSA
BUDAPEST VII, AKÁCFA UCCA 50

öntésének lehetővé tétele. Ily nagy írás novum a Typograph szedőgépénél, amely a gép használhatóságát bizonyára nagyban emeli. Az ujság hirdetésrésze előreláthatóan csak nyerni fog vele. De mindenféle speciális munka is elkészíthető ezzel. A Pressán a Typograph szedőgép-gyár például egy hirdetésoldalon, egy plakáton és egy költeményen, amelyeket a Typographon szedtek, mutatta be a gép alkalmazási lehetőségeit. Még a Typograph-szedések is ki voltak állítva, amelyekről nyomtatták.

Az új betű részére különleges öntőformát konstruáltak. 2. és 3. ábránk mutatják ezt az öntőformát és a rajta öntött sort. Amint látható, ez a speciális öntőforma lényegesen különbözik a régi, de még az újabb: hosszúságban és betűfokban beállítható „Rationell” öntőformától is. Felületén kb. 8 pontnyi mélyedés van, valamint két nagyobb hasítékszerű üresség és két kisebb, mintegy felé nyíró a talp felé terjedő hézag. E sajátosságok célja a sor ábrájának szemléltetésekor nyilvánvalóvá válik. Anyagkímélés, súlycsökkentés és tiszta öntés érdekében eltekint-

tettek attól, hogy teliöntést végezzen itt a gép. A sort nyolcponos stég viszi, amely teljes hosszában támogatja a sor betűképét. Hogy a sor jó állása biztosíttassék és a szedés ritkítható legyen, a két végén erős oszlopok vannak. Ezenkívül mind a két oldalán a sornak feléig lefelé terjedő támaszték van. Ezeknek az a céljuk, hogy a sor tulajdonképpeni hordozójának tartósságát fokozzák és nagyobb nyomásnál, például kalanderezésnél is megóvják épségüket.

Ennek a speciális öntőformának az elállíthatósága is, mint rendesen, 4 cicerőig terjed. Minden 12—30 cicerő szélességre szállítják, úgyhogy a legkeskenyebb öntőforma 12—26 cicerőig, a legszélesebb 26—30 cicerő szélességig van berendezve.

Mind a két ismertetett újítás a Typograph szedőgép amúgyis nagy rentabilitásának tetemes fokozódását és alkalmazási területének kiszélesítését jelenti. Nem fér kétség hozzá, hogy a gép barátainak nagy számát ezek az újítások még jobban meg fogják sokszorozni.

A plaueni Vomag gépgyárban

Utban a Pressa felé, a *Vogtländische Maschinenfabrik A. G., Plauen*, igazgatóságának meghívására tizenegyen, gépmesterek, litográfusok és csekélységgem megtekintettük Plauenban a Vomag hatalmas gyártelepeit. A gyár igazgató-főmérnöke irodájában fogadott és tanulságos elméleti előadásban ismertette a Vomag-gépek alapeszméjét, gyártási elveit, amelyeknek nagy részük van abban, hogy ma a Vomag-rotációsok és Vomag-offsetgépek a kontinensen annyira elterjedtek. Különösen a Vomag aggregátrendszerét emelte ki, amely a szükséghez képest egymásmellé szerelhető kis gépegységek alapján áll. Kisebb üzemek fejlődésük és lapjaik fejlődése szerint úgyiszólván részletekben építhetik ki mindig újabb nyomómű hozzáadásával rotációsgepüket egészen hatalmas méretűvé.

Az ujságok oldalszámának megfelelően azután két vagy több nyomóagregát egy vagy több hajtogatókészülékkel összedolgoztható. Ezek a nyomóművek 16 tekercses gyorsanjáró rotációs-kolosszusig építhetők ki. 32 festékezőművük van, egyenkint 3 földóhengerrel, 16 orsó nélküli tekercsmeghajtó- és váltókészülékkel, 8 kettős hajtogatóval és 8 ujságtanszportteleppel. Beszélt még az igazgató-főmérnök a többi újításról és az offset-sajtókról, majd fölkerítte a közöttünk lévő rotációs gépmestereket, akik Vomag-gépen dolgoznak, hogy mondják el észrevételeiket. Úgy Trachmann kolléga, az Ujság főgépmestere, mint Wellisch Géza, a Neues Politisches Volksblatt rotációs gépmestere több gyakorlati észrevételt tettek, amit a főmérnök látható örömmel fogadott és a jövőben figyelembe venni ígért.

Ezután megkezdődött a séta az óriási telep egyes műhelyein át. Először a tervező rajzműterembe jutottunk, ahol gépésmérnökök kék kartonokra gépalkatrészeket

rajzolnak, számolnak, terveznek. Innen a mintakészítőkhöz jutunk, ahol a megadott rajzok és méretek után elkészítik ezredmilliméternyi pontossággal a famintáját a gépek oldalainak. Ezek az óriási minták a vasöntődébe kerülnek, ahol homokkal telt rámaikban megmintázzák az öntőformát, amibe azután a minta kivétele és szárítás után kiöntik. Láttuk a nagy öntődében az öntést messziről és veríték ütött ki rajtunk. Hát még az öntők, akik a szétfröccsenő, folyékonyan izzó anyagot nehéz téglékben vasfogókkal viszik az öntőformához és öntik bele a szemkápráztatóan tüzes fémet, mint a vizet.

Napokig tart, míg a nyers öntvény kihül, azután lekefélik a rátapadt homokot, gyalulják, csiszolják, fényezik. Ezek csak a gépek oldalai. A többi gépalkatrészt természetesen nem öntik, hanem kovácsolják, edzik, esztérgálják, mert hiszen nagy terheléseknek vannak kitéve, amit öntvény nem bírna ki. Láttuk a gőzkalapács működését. Mennyi emberi erőt kímél az meg! Meddig kellene kézzel kovácsolni, ütni a meleg vasat, hogy olyanná formálják, amilyenre a gőzkalapács egy pillanat alatt formálja.

Nagy esztérgatelepeken zúgnak a gépek és csiszolódnak az acélhengerek és tengelyek az éles kések alatt. A nagy gyaluműhely, szerszámműhely, fogaskerék-maróterem, hímzőgépgyártó-terem megtekintése után liften a szerelőműhelybe érünk, ahol szerelik föl a kis offset-rotációsokat és offsetgyorsanjárókat. Megmutatják a kétszínnyomó offsetgyorsanjárót (Schnelläufer) ívberakásra. Láttuk, amint szerelik a könyvnyomdai rotációs kisebb egységeit és látunk egy összeszerelt nagy rotációt.

Kalauzunk, egy végtelenül szeretetreméltó fiatal mérnök, sorra mutatja be nekünk a Vomag újításait, a

Pressán is látott szabadalmazott biztonsági fazetta-készüléket, amely félfordulattal zárja a tömöntvény-lemezt. Azután a patent gyorsanzáró ráját, a szabadalmazott papírtekercs-csapágyat, a hidraulikus matrica- és szárítópést, a „Vomag” gyorsöntőt stb.

Láttuk az új, szalagnélküli kététekeres ujságrotációt, kis oldalszámú lapok részére, egy másikat kis és nagyobb lapok számára és több ujságrotációt 16 oldalas nyomó-művekkel széria-elrendezésben. Ugyanígy szerelik az offsetrotációsokat is a nagy szerelőteremben.

A telepen való sétát a hímzőgépek termében fejeztük be. Gyönyörű hímzéseket, csipkéket készítenek a Vomag gyártotta gépeken mintának a gyártelepen. Mert a Vomag nagy sikerrel csipke-, hímző- és szövőgépek gyártásával is foglalkozik.

Addig dél lett és az igazgató-főmérnök Plauen legjobb vendéglőjében, a Rathauskellerben előzően megrendelt fölséges ebédre hívott meg bennünket. Fölköszöntök, jó hangulat, amint már az ilyenkor szokás. Délután autókirándulás Bad Elsterbe, a csehszlovák határhoz közel levő gyönyörű fürdőhelyre, ahol a Kurmusik hangjai mellett megízleltük rövid néhány órán át az élet szépségeit. Uzsonna, aztán séta, majd vacsora után, szíves búcsúzás közben, a pályaudvarra, Köln felé...

Herzog S.

Könyv- és lapszemle

Die Neue Typographie, Jan Tschichold könyve és a Bildungsverband der Deutschen Buchdrucker, G. m. b. H. (Berlin SW. 61, Dreibundstrasse 5) kiadványa. 240 oldal szöveg, 125, részben kétszínű ábrával, jó műnyomópapíron nyomva. Din A5 (148×210 mm) alakú. Egészvásznonkötés: 6.50 márka. A szerző a régi stílusok ismeretése után a világ minden részén most forrongó új tipográfiai stílusokat mutatja be. De nemcsak bemutatja reprodukcióban, hanem végigvezeti az olvasót az új tipografia fejlődésének útján, tárgyalja annak alapfogalmait, főalakjait, lényegét és biográfiáját. Mindvégig tanulmányos, mozgalmas és érdekes, amit e tárggyal kapcsolatban mond, bár a konzervatív irány — igaz, hogy már nagyon kevés híve — nem tudna egyetérteni azokkal az elvekkkel, amelyeket Jan Tschichold és sok híve minden országban hirdet és gyakorol. Különösen az orosz El Lissitzky munkái fantasztikusak, mint a mai oroszoké általában. Hollandok, csehek, németek stbiek versenyeznek egymással a már nem is elementáris, hanem azon is túlmenő „modern” tervezeteikkel. Örömrökre szolgált Kassák Lajos fából, papirosból és bádógból megkonstruált reliefsjének reprodukciója a 45. oldalon. Erő és esztétika egyesül ebben a munkában. Akik az új tipográfiát gyakorolják, vagy érdeklődnek iránta, jól teszik, ha megveszik ezt a könyvet.

b.

A *Műgyűjtő* művészeti és műkereskedelmi havi folyóirat ezévi 8—9. száma ünnepi szám, amely a múzeumi tisztviselők nemzetközi kongresszusa alkalmából magya-

rul, németül és franciául jelent meg. Első cikkét „Magyarország múzeumi kincsei” címen a szerkesztő, Szilárd Vilmos írta. A többi közlemény Magyarország és a főváros múzeumait ismerteti.

„Die Elektronätzplatte 28” prospektus, az új kliséfémről. A Pyrophor-Metallgesellschaft A. G. Werden (Ruhr) olyan újszerű kliséfémeket hozott forgalomba, amely, a beküldött prospektus szerint, olcsóbb és tartósabb, egyszerűbb és minőségileg is finomabb megmunkálást enged meg. Mint más helyütt megírtuk, a Pressán kiállított elektron-klisék valóban szép és az eredetihez hűséges nyomatot produkálnak és a többi fémrel: vörösréz és cink, kiállják a versenyt. Az elektronmaratólemez, noha kemény fém, jól maratható és nincs kitéve bomlásnak és az időjárás befolyásának. A lemez darabja 14.50 cm-es, 25-ös csomagokban szállítva. Az I. G. Farbenindustrie A. G. Frankfurt gyártja.

A *Typographische Mitteilungen jubilaris száma*. A Bildungsverband der Deutschen Buchdrucker folyóirata ünnepi díszben jelent meg abból az alkalomból, hogy 25 éve, hogy a Bildungsverband megalakult. A lap szövegrészét régi schwabacher betűből szedték, amelyhez

BERTHOLD & STEMPEL

WIEN V, BUDAPEST, BERLIN, LEIPZIG, STUTTGART

BLOCK-KURSIV

12 Punkt

**Eingeführter Vertreter gesucht
Spezialfabrik für Glühlampen**

20 Punkt

**Frankfurter Messe
GRAPHOLOGIE**

36 Punkt

Olympiade

ENGE BLOCK

12 Punkt

**Für die Reise gute Bücher nicht vergessen
Verlangen Sie Preislisten und Prospekte**

20 Punkt

**Nürnberger Gewerbe-Schau
FRANZÖSISCHES LEHR-BUCH**

36 Punkt

Groß-Kraftwerk

Kurt Reibetantz, a művészi vezető hatásos kétszínű iniciálékát rajzolt. A cikkek címeit és az iniciálé második színét piros színben nyomtatták. A szedéselrendezés izlées. Mellékletei szépek, tanulságosak, részben a müncheni mesteriskola, részben a berlini tanműhely munkái. A lap borítéka rajzolt és linóba metszett gótikus betű, amely az egész felületet fedi. A szöveg túlnyomó része a továbbképzéssel és a szakoktatással foglalkozik. A 25. évfolyam 9. száma 92 oldal. Nem tagok részére 2.50 márka az ára ennek a füzetnek.

A *Graphische Revue*, a Wiener Graphische Gesellschaft, az ausztriai grafikai szakfejlesztő társaság szakfolyóirata. 30. évf. 1928. 4. szám. Az előttünk fekvő szám különösen gazdag mellékletanyagával érdemli meg a figyelmet. Első cikke a könyvszignetet tárgyalja, egész sor példával illusztrálva. A többi cikk a tanoncneveléssel, az új tipográfiával stb. foglalkozik.

Offset-, Buch- und Werbekunst 7. szám, V. évf. (Der Offsetverlag G. m. b. H., Leipzig C 1. Seeburgstr. 57). Egyes szám ára 3.50 M. Egész évre 12 füzet 30 M. A júliusi szám a sportfalragaszt és a sporttal összefüggő reklámot tárgyalja. Ez a kiváló folyóirat tehát olyan témákat beszél meg, amelyek fölötté időszerűek. A sport, mint Schalcher mondja, nemcsak fürdés, evezés, boxolás, hanem erő, szépség, divat, energia is. Ezért nagyszerűen találta meg ez a füzet a logikus összefüggést a sport, közlekedés és árureklám között, amelyet szövegben és képen bizonyít be. Pet Hayne arra a mozgalmas képre

utal, joggal, amely a sportmotívum által a reklámhoz utat nyert. A technikai rész tanulságos összehasonlító táblázatot hoz az új fotolitográfiai átviteli eljárásokról, valamint érdekes cikket a fa- és krétametszettechnikáról a reklámban.

A *Berthold cég*, amely művészi és tetszetős betűivel tett világhírré szert, most *Bertholda gyorsajtóival* akarja ezt a hírnevét öregbíteni, amelyekről legközelebb még megemlékezünk. A H. Berthold A. G. Berlin SW 61 prospektust küldött be, amelyben legújabb betűi mellett gyorsajtóit is ismerteti. A Bertholda B model 2 földőhengerrel és 4 görgős pályával, a C model 3 földőhengerrel és ugyancsak 4 görgős pályával készült.

A *Sajtó II.* évf. 8. száma folytatja „A Pressa” címen megindított cikksorozatot Markovits Kálmán igazgató tollából. Vezető helyen Supka Géza dr. a Pester Lloyd 75 éves jubileumáról ír terjedelmes, de mindvégig lebilincselő tanulmányt. A sajtó munkásait érdeklő sok-sok rövid közlemény, bírósági gyakorlat, hivatalos rész és irodalmi szemle becsesté teszi ezt a Wüschner Frigyes dr. szerkesztésében megjelenő folyóiratot.

Der Deutsche Drucker júliusi számát a szakiskoláknak és a szakmai továbbképzésnek szenteli. Részletes jelentést közöl a folyóirat a Kölnben pünkösdkor megtartott szaktanítói értekezletről, amelynek keretében az előadók beszédeit bő kivonatan közli. Amit még ezenkívül tartalmaz a szakiskolák alakításáról, a tanprogramokról és az ifjú nyomdászok szakmai továbbképzéséről, az nemcsak

A művészi és ok-szerű reklámozás gyakorlatimódsze-reit ismertető, dú-san illusztrált és kitűnő nyomtatás-technikával előál-lított művészi havi folyóirat, amelyet nem nélkülözhet a nyomdász, keres-kedő, iparművész

OFFSET- BUCH- UND WERBE- KUNST

Egyes szám ára —.75 dol-lár, féléves előfizetés 4.50 dollár.

Kiadó:
Offset-Verlag G. m. b. H.
Leipzig, Seeburgstr. 57

MODERN REPRODUKÁLÓKÉSZÜLÉKEK

KÜLÖNLEGESSÉGEINK:

teljes fotográfiai reprodukálóberende-zések minden néven nevezett eljárások számára, úgymint: vonalas, hálózatos és három s többszínű klisék előállítá-sára, offset-, mély- és fénynyomás, vala-mint fotográfiai eljárások stb. számára

Kérje prospektusainkat és szakértői tanácsainkat!

HOH & HAHNE • LEIPZIG C 1
FOTOGRAFIAI REPRODUKÁLÓ KÉSZÜLÉKEK GYÁRA
GÉPGYÁR, REPRODUKÁLÓTECHNIKAI SZAKÜZLET

a szakembert érdekli, hanem minden haladni akaró nyomdai alkalmazottat is. Dr. Schupp a maga chromorect-eljárását ismerteti, más cikk a modern hengergyártást tárgyalja. A mellékletek a szaktanfolyami munkák köréből és a gyakorlati életből kerültek ki. A több színes melléklettel gazdagon kiállított folyóirat ára 2.75 márka és Berlin SW 61 szerezhető be.

A *Typograph-Mitteilungen*, a Typograph sorszedő- és öntőgépgyár gyönyörűen kiállított kétszínnyomásos szemlétét kaptuk, amely szép illusztrációin a Typograph szállítóképeségét mutatja be és a Pressa alkalmából jelent most meg. A Typograph-gép újításaival Pressa-cikkünkben és külön közleményben részletesen foglalkozunk.

A *Deutscher Drucker* szeptemberi száma méltó befejezése e nagyszerű szakfolyóirat 34. évfolyamának. Ez a szám a mélynyomásnak van szentelve és pompás mellékletei, cikkei hűséges képet adnak a mélynyomatás mai állásáról. Nem könnyű dolog ma az összes mélynyomógéptípusokat megismerni. Annál örvedetesebb, hogy ez a szám vezető helyen összefoglaló képet nyújt az összes újabb egy- és többszínnyomású mélynyomógépekről. Russ az újságillusztrációknak mélynyomatásban, könyvnyom-

tatásban és offsetben való alkalmazásáról ad áttekintő képet. A mélynyomatás fotografiai részéről Mente tanár írt figyelemreméltó cikket. Albert professzor a mélynyomómaratást tárgyalja külön melléklet kíséretében. A többi cikk a mélynyomás egyéb fázisait ismerteti. A szedők részére tanulságos szedésmellékletek vannak ebben a számban, magyarázó cikkel egyetemben. Végül a festékeknek a különféle nyomtatványokhoz való alkalmazását tárgyalja egy hosszabb közlemény. A többszínnyomásban kiállított eredeti borítólapon különös megemlést érdemel. Egész sor kiválóan szép egy-, két- és többszínnyomású melléklet szemlélteti a ma még nem eléggé értékelte mélynyomási lehetőségeket. A kitűnő füzet 2.75 márkáért Berlin SW 61, még beszerezhető.

A „*Nordisk Boktryckare Konst*” (Stokholm) augusztusi számában Einar Lenning amerikai plakátokról tart beszámolót. A reprodukált plakátok legnagyobb része az újabb amerikai plakátermésből való. A szeptemberi szám aktuális tipográfiai kérdéseket tárgyal. A lap külső megjelenésében méltó és jellegzetes reprezentánsa az északi nyomda- és könyvstílusnak.

R. K.

Amiről a kéttűrás gépnél meg szoktak feledkezni

Ha visszatekintünk a háború előtti állapotokra, úgy iparunk terjedelme és főképp nívója a nemzetközi viszonylatban is igen előkelő helyet foglalt el.

A háború, de főképp a rákövetkező „béke” óriásivá növesztette az ellentéteket, aminek elsősorban természetesen gazdasági okok játszottak közre.

Ma, amikor már bizonyos nivellálódásról lehetne beszélni, még mindig nagyobb az eltolódás.

A javuló gazdasági élet (vagy az éhes konkurencia?) megmozgatja a vállalkozási szellemet és a jobb jövő reményében megkezdik egyes üzemek a regenerálódás folyamatát, ami pedig legtöbbször a lét vagy nem lét kérdése.

Minthogy ennek napról-napra megújuló megnyilvánulását látom, szükségesnek tartom némi útmutatásokkal szolgálni, amelyek még a szakember előtt sem mindig világosak.

A nálunk üzemből levő csekélyszámú kéttűrás gép, amelyek majdnem kivétel nélkül jóval a háború előtt kerültek hozzánk — mutatóba —, korántsem adhatják azt a gyakorlati ké-

pet, amit az utóbbi évtizedekben e területen teremtettek.

Arra, hogy mi az amerikai példán haladjunk, ahol ugyanis a megálló hengerű gyorssajtó kiveszőben van, nem is gondolok, de a hozánk annál közelebb eső német gyakorlat mégis gondolkodóba ejt.

Minálunk a kéttűrás gép nagy része a mamuth-nyomásszámokkal van összekötve és a legszélesebb rétegek abban a tudatban élnek, hogy ez a legfontosabb tulajdonsága; aminek pedig ránk nézve kevés helyen van jelentősége, ha az 5—6000-es példányszámokat tekintjük.

A gép technikai előnyeit illetően csak annyit tudunk, amennyit a prospektus ábrája megmutat: frontkirkás, leállítható henger, kevesebb férőhely; mert azt már igazán sok lenne kérni, hogy felvilágosítást adjon arról, hogy pl. miért van a nyomóalaphoz egyenletes mozgása a megállóhengerű gép változó mozgásával szemben és hogy mi ennek a jelentősége.

Minthogy már ezekről a kérdésekről egyszer volt alkalmam össze-

foglalóan megemlékezni, nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, csupán egyetlen egy olyan körülményt kívánok egy kissé részletesebben megvilágítani, amely egymagában is elegendő lenne a hat géptípus közötti különbség kiemelésére.

Kezdem pedig a normális ú. n. megállóhengerű gyorssajtón, annak nyomásfolyamatát vizsgálva.

Miután a nyomásra kerülő ívet a henger ívfogói megragadták, a felfogóvilla a nyomóhengert mozgásba hozza. Kevéssel rá a nyomóalap fogasrúdja belekapcsolódik a henger fogaskerekébe és így átveszi annak meghajtását, mint tudjuk, állandóan fokozódó, de különben teljesen egyenletes gyorsasággal, a könyökmeghajtás mechanikájának következtében.

Van azonban a nyomóhengernek egy másik ú. n. meghajtása is és ez nem más, mint eközött és a formalap között fellépő nyomás, amely sok esetben egymaga is elegendő lenne a nyomóhenger meghajtására.

Már most egyrészt ezen erő, másrészt a fogasrúd útján a nyomóhenger fogaskerekére továbbított erő az

egymáson lefejtődő fogakra oly eredő erővel fog hatni, mely eltér az eredetileg tiszta kerületi erőttől s könnyebben reagál a formának a nyomásra való behatásaira, különösen akkor, amikor már a gép részei egy kissé megkoptak s az egymásbakacsolódó közlőművek között több a hézag.

Ezek okozzák azután a nyomás közben fellépő zavarokat és mint iskola-példát kell hogy megemlítem a *piszkítás* jellegzetes jelenségét, amely nemcsak a nyomatnak árt, hanem a betűanyagot is idő előtt tönkre teszi.

A kéttúrás gépnél ezen jelenségek alig ismertek, mert először is a nyomóhenger meghajtása teljesen a nyomóalaptól függetlenül történik.

Azután pedig a nyomóalap és így a henger *sebessége*, — szemben a megállóhengerű gép változó gyorsulásával, — állandó.

Tehát *sebességi differenciáról* ezen típusnál szó sem lehet, s így a piszkítás legfőbb okozója már a dolog természeténél fogva ki van zárva.

L. L.

Új betűk és díszek

A *Bauer'sche Giesserei, Frankfurt am Main* rendkívül finomságú betűmintakönyvet küldött be, amely az úgynevezett amatorkiadások kiállítását is messze túlhaladja. „Des Buchdruckers Schatzkästlein” (A könyvnyomtató kincsszekrénye) címet adta a nevezett cég ennek a könyvnek és nem túlozott, mert a könyvnyomtatónak valóban a szép betűi az ő kincsei. A cég öntödéből kikerült valamenyny betűjét külön-külön oldalon olyan tipográfiai formában (szedéspélda alakjában) juttatja kifejezésre, amely az illető betű jellegének legjobban megfelel. Minden oldal külön-külön is díszes hatású, de az egyes oldalak közötti harmónikus összefüggés művészi egészé teszi a stílusos könyvet. A híres öntöde termékeinek javát válogatta össze, amely kedvesség, egyszerűség és érték tekintetében egy sorban áll az ötvösművészet remekeivel. A cég százéves fennállása alatt öntött rengeteg betű legszebb metszéseit válogatták össze ebbe a könyvbe,

fraktúr, antikva, cím- és kenyérbetű egymásután. A Bernhard-betűk: kurzívok, kövérek, félkövérek, blokkok, keskenyek, szélesek, fraktúrok az Ehmcke-betűk, a Kleukens-metszések, a Bodoni-antikvák, kurzívok, reklámbetűk és finom akcidensbetűk változnak a pompás mintakönyvben.

Marggraff-kurzív a neve a *Schriftguss A. G., vorm. Brüder Butter, Dresden* cég új félkövér kurzívjának, amelyet nonparelltől hat cicerós nagyságig gyárt. A tetszetős kurzívna az az előnye, hogy mérsékeltén dült szárainak végei nem lógnak át a másik betűre és így föltétlenül kalanderállók. A beküldött mintakönyv egy-, két- és háromszínű szedéspéldái mutatják, mennyire sokoldalú ennek a művészi rajzú betűnek az alkalmazási lehetősége. Különösen a ma divatos szedébeli megoldásoknál érvényesül jól a Marggraff-kurzív. A nagyobb betűfokok hirdetéseknel, cégjegyeknél címbetűnek is kiválóan alkalmasak még akkor is, ha a folyó szöveg egyéb metszésű betűből van is szedve.

MAN

Az Augsburg-Nürnbergi Gépgyár részvénytársaság magyarországi képviselője, hivatkozva a Pressán a gyár kiállításán tett látogatásunkra, hatalmas mappában legújabb prospektusait küldte be nekünk, amelyeket épűgy, mint a többi beküldöttet röviden ismertetjük. Az ízléses kiviteli és művészi technikával nyomtatott prospektusok a gyár gépein nyomattak, bizonyosságot téve arról, hogy milyen finom minőségű teljesítményre képesek ezek a gépek. Noha a Pressáról szóló cikkünkben más helyütt röviden megemlíttük a MAN (Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg A. G.) rotációs gépeit, könyomdai, offset- és mélynyomó gyorsajtóit és körforgógépeit, ehelyütt is a prospektusok megbeszélése kapcsán megemlékezünk róluk. A *MAN-rotációs* egységekből kétekerceses géptől egész 15 tekercesig, 15, egyenként 16-oldalas lapot nyomtató rotációs kolusszus építhető ki. „Terno”-gyorsajtói sokkal ismertebbek, semhogy külön kelljen ismertetnünk, épűgy kéttúrás, négygörgős pályájú és négy föladóhengerű gyorsajtói. A *MAN offsetrotációsok* a leg-

SÁRGA MÁRKÁJÚ MÄSER- LEMEZEK

Mäser közismert és nálunk is kedveltségnek örvendő alnyomat-lemezeit hosszú, fáradtságos kísérletek után ismét a régi jó, kifogástalan minőségben állítják elő. E kísérletek eredményét: az új sárga márkájú Mäser-lemezeket a szakemberek örömmel üdvözik és használják

KÉRJEN
INGYEN MINTÁT
ÉS
ÁRAJÁNLATOT

**GRAPHISCHE
FACHZENTRALE
G.M.B.H. LEIPZIG C. 1**

KOH-I-NOOR FÉMKERETES RASZTEREK

AUTOTÍPIÁK,
SZÍNES NYOMATOK,
OFFSET- ÉS MÉLYNYOMTATÁS
CÉLJÁRA 25 ÉV ÓTA
ÁLLANDÓAN

A LEGJOBBAK!

KIVÁNSÁGRA
NAGY ILLUSZTRÁLT
KATALÓGUST DIJTALANUL ÉS
PORTÓMENTESEN
KÜLDÜNK

**HERBST & JLLIG
FRANKFURT AM MAIN**

különfélébb variációkban és alkalmazási lehetőségekre 16-oldalas lapokig, azután a nagyobb típusok folyóiratok, könyvek nyomására, kétszínnyomásos külső és kétszínnyomásos belső nyomásra alkalmasak, azonkívül fel vannak szerelve hajtógató-készülékkel a szükséghez mérten való használathoz, továbbá fűzőszerkezettel és planokirakással stb. A háromhengeres „Augusta” típusai ívberakásra valók. A mindkét oldalt nyomó kétszínnyomó „Augusta” Z. G. IV. speciális berendezésével különösen figyelemreméltó. Teljesítménye 280 ív, illetve 5600 nyomás óránként. A MAN mélynyomó-gyorssajtókat 1912 óta gyártja a gyár, tehát az utolsó típusok 16 éves tapasztalatok alapján készülnek. A mélynyomás különféle földadatainak megfelelően, egész sor géptípust építettek, amelyeket két főcsoportra oszt a gyár: *mélynyomó gyorssajtókat és tekercs-, vagyis mélynyomó rotációs-gépeket*. Ívberakásra gyárt a MAN ezidőszereint egy típust egyoldalú nyomásra egy munkamenetben. A rotációs mélynyomógépek kombinálási lehetőségei nagyon sokoldalúak. A gépeket többnyire külső és belső nyomásra és hajtógató-készülékekkel gyártják. A többszínnyomó gépeken kívánatra két vagy négyzsin belső nyomás végezhető. Hogy a mélynyomó rotációs bármily munkához alkalmas legyen, a hajtógatókészüléket egy-, két- vagy háromszori hajtogatásra rendezik be és ezenkívül planokirakással látják el.

Korrektori rovat

Az „ért” cél- és okhatározó ragnak helytelen elválasztása sok helyen még mindig makacsul tartja magát. A szóelválasztás magyar szabályai szerint a magánhangzóval kezdődő rag csak akkor vihető át egymagában az új sorba, ha a rag előtti szótó szintén magánhangzóval végződik. Például ilyen esetekben: anyá-ért, eké-ért, férfi-ért, pengő-ért stb. De ha a szótó más-salhangzóval végződik, a rag pedig magánhangzóval kezdődik, akkor a szótónek utolsó mássalhangzóját is át kell vinni az új sorba. Ebből követ-

kezik, hogy helytelenül cselekszenek azok, akik így választják el az „ért” ragot a szótótól: gyermek-ért, pénz-ért, tanács-ért stb.; ilyenkor egyedül helyesen így kell elválasztani: gyerme-kért, pénz-ért, tanács-ért stb. r. a.

Helytelenül végrehajtott korrektúrák. Bármennyire is óvatos a korrektúrát olvasó egyén a hibák kijelölésének mikéntjében, a munkáját felületesen végző, szórakozott szedő a korrektornak minden jó szándékát csúfítja tudja tenni. Ezért a korrektornak tökéletesen kell ismernie a szedőnek személy szerint való pszichéjét. Ez a megállapítás főként kéziszedésre vonatkozik, amelyben az ólomban való korrigálás ugyancsak kézi munkával történik, de igen gyakran gépszedésre nézve is érvényes. Felhozunk egy-két példát. A levonatban például hibásan így áll: darabja 1000 pengő, holott így kellene lennie: 200 pengő. A legtöbb korrektor, amikor ezt a hibát kijelöli, az 1000-es számnak első két számjegyre (az 1-esre és a nullára) ezt a jelet alkalmazza: □, a jelet a levonat szélén megismétli és melléje kiírja a 2-est. Mármint az a szedő, aki nem eléggé figyelmesen végzi a korrigálást, csak rápislant, kihúzza az árral az 1-est és 2-est tesz helyébe, minek következtében most már 200 helyett 2000 pengő lett az ára annak a darabnak. Ilyen esetben húzzuk át egészen a helytelen 1000-es számot és a jelnek megismétléséhez írjuk ki a levonat szélére a helyes 200-as számot. Vagy pedig: 478 helyett csak 48-at szedtek; ilyenkor ősi megszokottság alapján a korrektor keresztülhúzza a 4-est és a jel megismétlése mellett a levonat szélére 47-et ír; igen könnyen megtörténhetik, hogy a szedő most a helytelenül szedett 48-asból 47-est csinál, ismét csak helytelenül. No még csak egy példát! A korrektúralevonatban azt olvassa a korrektor például: A faluban Mária volt a legszebb lngszebb leány. Tehát a második, fishibával szedett: lngszebb szó nyomdásznyelven szólva: lakodalom. A korrektor ilyenkor egy csapással két legyet akar fogni; áthúzza a hibásan szedett („lngszebb”) lakodalmas szót és a szélén deleáturozza. A Hübele Balázs módjára dolgozó szedő, amikor kor-

rigál, hirtelenében csak azt veszi észre, hogy itt lakodalom van, kihúzza az első hibátlan („legszebb”) szót, a hiba pedig („lngszebb”) tovább is úgy marad benn. Ilyenkor célszerűbb a hibátlanul szedett lakodalmas szót deleáturozni, a hibásan szedettben pedig a hibát kijavítani. Sok kolléga szemében az ilyen és ehhez hasonló dolgoknak megírása korrektori piszlicsároskodásnak tűnhetik fel; ám a jó korrektornak arra kell törekednie, hogy a bajt embertől telhetően megelőzze; mert ha az már megvan, még a legügyefogyottabb ember is odaáll elébe és azt mondja neki kajánul: „Miért nem vigyázott?” r. a.

Azt szedjünk, ami dukál és ahogyan dukál! Sokszor látjuk, hogy a szedés alkalmával divizzel helyettesítik a telefonszám szakadozottan való kiejtésének jelölő szolgáló mínusz-t. Helyszűke esetén e fölött a helytelenség fölött egy szemet be lehet húyni, ám elég helytelenséggel szedésben ez az abúzus mivel sem indokolható. A mínuszról lévén szó, itt kell említést tenni arról a lomposágról is, amely főként a napilapokban kapott lábra, hogy mínusszal elválasztott számjegyek esetében (például: 11—12 óráig, 35—40 pengő, 500—700 ember stb.) az elválasztó mínusz az új sorba viszik át. Keskeny formátumú szedésben — üsse kő! — ez ha nem is bocsátható meg, de technice megmagyarázható; ám szélesebb formátumon, csupán csak kényelmi szempontból, hogy a szavak közötti félnégyzetek helyett néhány helyen harmadnégyzetet ne kelljen kicserélni: ilyesmit csinálni, nem szakszerű, nem alapos munka. A diviz is elválasztójel, de ezt senkinek sem jut eszébe az új sorba átvinni. Már pedig ami szól az egyik elválasztó jelle, az a másikra is vonatkozik. r. a.

A vonatkoztató diviznek használata tekintetében igen sokan nincsenek tisztában. Vonatkoztató divizról beszélünk, amikor kötőszóval (és, vagy) összekötött főnévcsoportban az elől levő főnevekhez divizt teszünk azért, mert az összekötött főneveknek utolsójához ragasztott végső szórész az előző főnevekre is vonatkozik. Vegyük példának ezt a főnévcsoportot: lakás-, szoba-, bútor- és ablaktisztítás. Itt a

főnevek utolsójához ragasztott „tisztítás” szórész vonatkozik a lakásra, a bútorra, a szobára és természetesen az ablakra is. A vonatkoztatás érzékeltetését szolgálja tehát a diviz ebben az esetben. Diviz nélkül ilyen esetben a figyelmetlen olvasó esetleg azt is gondolhatná, hogy itt, ebben a főnévcsoportban szó van lakásról, bútorról, szobáról, no meg ablaktisztításról is. De tegyük föl, hogy vonatkoztató diviz nélkül is minden — akár figyelmes, akár figyelmetlen — olvasó tudja, hogy a „tisztítás” szó a lakásra, a szobára, a bútorra és az ablakra egyaránt vonatkozik, akkor is fennmarad a nyomdásznak az a kötelessége, hogy a nyelvhasználatban előforduló minden hajszálnyi árnyalatú vonatkozást jelekkel érzékeltessen. Ebből láthatjuk, hogy a vonatkoztató diviznek csakis főnévcsoportok esetében van helye és nem használható melléknéveknél az utolsó főnév végső szórészére való vonatkoztatás jele gyanánt, még pedig azért, mert a melléknév mint jelző amúgyis főnevet kíván kiegészítőül maga után, tehát diviz nélkül is vonatkoztatható arra a szórészre, amely az utolsó főnévhez van ragasztva. Például ilyen szócsoporthoz: női, gyermek- és férfiruhák, a „női” melléknév után azért nem kell vonatkoztató diviz, mert anélkül is kívánja a kiegészítő „ruha” főnevet; a „gyermek” szóhoz pedig azért kell odateníteni a divizt, mert az főnév, és diviz nélkül valaki azt hihetné, hogy itt nem gyermekruháról, hanem csak gyermekről van szó, habár — mint fentebb említettem — nehezen képzelhető el olyan valaki, aki ilyen értelmezéssel olvasná a példaként bemutatott szócsoporthoz. Ámde — még egyszer ismétlem — a nyomdásznak szabatosan kell végezni munkáját és ezért szükséges ez az egyébként hajszálhasogatásnak tetsző megkülönböztetés. Viszont nem egyszer fölösleges módon, vagyis helytelenül alkalmazzák a vonatkoztató divizt. Például ha több melléknévi jelző vonatkozik valamelyik főnévre: értelmi- és vagyoni census. Noha az értelmi szó is a censusra vonatkozik, a diviz mégis elmarad, mert ha „értelmi” egyedül jelképezne főnevet, akkor is külön szó lenne.

r. a.

A galvánófürdő matricái

A galvánó előállításának közismert módja az, hogy az eredeti nyomóformát (fametszetet, szedést, stereót, autotípiát stb.) valamely lágy anyagba — rendszerint viaszba — nyomjuk be és ezen negatív formát ólomlapra szerelve és izolálva tesszük a fürdőbe.

A viasszal való munka azonban meglehetősen piszkos és körülményes, de mindenképpen lassú, s ezért az utóbbi időben rendszeren *lágylómlom*, de főként celluloidot alkalmaznak az eddig használt viasz helyett.

Már előjáróban hangsúlyozzuk, hogy csakis *egyszínű* munkák galvanizálásánál lehet alkalmazni, miután a meglehetősen hideg celluloidot előbb fel kell hevíteni, hogy a forma lepréselhető legyen, már pedig a hevítést követő lehűlésnél az anyag természetesen összemegy.

A kaucsukfóliából elegendő egy kb. 0.5 mm vastagság, amelyet paragumi-

val preparálva, grafittal hintünk be. Ezt követi a szárítás és a fényesítés.

Maga a *matricakészítés* úgy történik, hogy a fóliót gőzzel fűtött hevítőlemezen megfelelően előmelegítve a sajtóra visszük, amelyen a zárt forma foglal helyet. Erre jön a kaucsuklemez, egy flanelkendő, 30 ív puha papír- és egy ólomlemez.

Már most a hevítőlemezzel gyorsan áttoljuk az egészet a sajtóra, ott le nyomjuk a lemezt a formára és kb. 7—8 percig félnyomás alatt tartjuk, miközben folyó vízzel segítjük elő a hűtést. Ezután kiemljük a formát, a fölösleges grafittól megtisztítjuk és viasszal ólomlapra erősítjük. Majd izolálva a fürdőbe tesszük.

A kaucsuksajtolás főelőnye abban rejlik többek között, hogy egy lemezzel több galvánó készülhet, és előállításuk gyors és tiszta munka, azonfelül a lágylómlommal szemben még az anyagot is kíméli.

Illeszték-különbségek az offsetsajtóban

Nem is annyira az offsetgépen dolgozó gépmester részére, — aki a praxisból eléggé ismeri a következőkben leírandó jelenségeket, — mint inkább általános ismertetésként vannak szánva az itt következők:

a) A nyomáson kívül álló okok

1. Az átnyomásnak $\frac{1}{100}$ mm-re egyeznie kell, mert enélkül, ab ovo, ki van zárva a munka sikerülésének lehetősége.

Ehhez még csak azt jegyezzük meg, hogy egy sokszínű munka előállítása tisztán kontúrozással — a fotográfia teljes kizárása mellett szinte lehetetlen, miután minden átnyomás indirekt eljárás, lévén ki nem küszöbölhető hibák forrása.

2. A berakásnak (önberakó esetében a transzportnak), a húzószerszereknek, illesztékeknek és ívfogóknak, egyszóval a gépi részeknek is abszolút kifogástalanul kell működniük.

3. A *papírnak* úgy kell megvágnia lenni, hogy a gyártási papírpálya irányába egybeessék a nyomás irányával s így nyúlása minimális.

Hogy a feldolgozásra kerülő papír nyomás közben ne deformálódjon, 32—48 óráig kell kiakasztani a géptermbe, hogy annak hőmérsékletét és nedvességfokát felvegye.

Különben is igyekezzünk a gépterm hőmérsékletét állandóan megközelítően egy hőfokon tartani.

b) A nyomásból folyó okok között az első

1. a hibás ívfogó, amely vagy viszáuati az ívet, vagy nem fogja egyenletesen.

2. Túlerős nedvesítés, amely természetesen a papirosra is kihatással bír.

3. A nyúlós festéket vegyük rövidre, hogy a gumihenger lenyomásánál a papír ne húzódhasson.

4. Hibás leejtődés.

5. Egyenetlen nyomáserősség.

Feljegyzések

Török nyelv antikva betűvel. Az a török bizottság, amelynek feladata megvizsgálni, vajjon a latin ábécé alkalmas-e a török nyelv kifejezésére, újabb haladásról számolhat be. Az arab írás ugyanis nem nagyon alkalmas erre a célra és további használata érdekében tulajdonképpen csakis vállalási szempontokat tudtak fölhozni az arab írás hívei. A török közoktatásügyi miniszter most utasította a tanulmányozó bizottságot, hogy a kérdést tisztára tudományos szempontokból bírálja meg. Megkezdtek immár a betűk megválasztását, a kiejtés szabályainak meghatározását és az írásmód megállapítását. A török nyelv eléggé hangdús, ennél fogva — az ékezetes betűk hozzászámításával — harminc betűnél többre lesz szükség. A kormányzatnak az a szándéka, hogy az új ábécét húsz év alatt vezeti be. A török iskoláknak régebbi tanulói mindkét írásfajt fogják tanulni, míg a most serdülő nemzedéknek legifjabbjai csakis latinbetűs tanításban fognak részesülni. Az arab írásnak egyre kevesebb híve; az intellektuális elemek majdnem kivétel nélkül a latin betűt óhajtják.

A Fliegende Blätter nevű igen régi és főként a békeévekben igen népszerű német élclap (még a legutolsó vidéki kávéházban is tartották) nyolcvanhét évig volt fővállalkozása a régi müncheni Braun & Schneider-féle kiadvállalatnak. Most ezt az élclapot a *Meggendorfer Blätter*, ugyancsak híres élclap kiadója vette meg és 1929 január elsejétől kezdődően saját élclapjával egybeolvasztja oly módon, hogy a régi címe: *Fliegende Blätter* megmarad ugyan, de a szerkesztést a *Meggendorfer Blätter* író- és rajzológárdája fogja ellátni.

A hirdetés értéke. Egy newyorki bankár az „International Advertising Association”-nak nemrégben Detroitban tartott kongresszusán közölte a hallgatókkal, hogy az amerikai kereskedők és gyárosok a múlt évben majdnem hétmilliárd arany márkát kitevő összeget adtak ki hirdetésekre és egyéb reklámközlésekre. A nagyobbik

fele ennek az összegnek a napilapok pénztáraiba folyt be, a folyóiratok hirdetéseinek közlési díjai majdnem egy milliárdra rúgtak. A hirdetés hasznosságát bebizonyítandó, felemlítette a bankár, hogy egy vállalat, amelynek a hirdetéssel való propagálásban igen nagy része volt, nyolc év alatt forgalmát 300 százalékkal fokozta és most már abban a helyzetben kell lennie, hogy készítményeinek árát csökkentse. Egy másik vállalat a célszerű hirdető propaganda révén rezsijét 80%-kal tudta csökkenteni. Van azután Amerikában egy propagandakampány, amelynek neve: „Mondjátok meg virággal”, ezt a kampányt 4500 virágüzlet támogatja és hét év alatt a virágárusítás hozamát 400%-os arányban fokozta.

Ujságolvasás az iskolában. Dániában az ujságolvasást kötelező tantárgyként vezették be az iskolai oktatásba. A magasabb tanintézetek felsőbb osztályaiban a tanulók hetenként többször közösen olvasnak különböző ujságokat. A híreket, vezércikket és az ujságok egyéb közleményeit megvitatják és osztálydolgozatokra is felhasználják. Ennek a kísérletnek az eredményeit még nem ismerik kellőképpen; azonban már az is örömdetes, hogy az ujságok számára új utak nyíltak meg. Főként abban az irányban lesz értéke ennek az újításnak, hogy az ifjabb nemzedék az ujságok közleményeivel szemben tárgyilagosabb ítélőképességet fog tanúsíthatni; a legtöbb embernek az ujságokkal szemben azért nincs saját véleménye, mert nem volt része semminemű kioktatásban az ujságolvasásra vonatkozólag.

A házi nyomdák hiábavalóságáról. Angliában mindinkább szaporodik azoknak az ipari és kereskedelmi nagyüzemeknek száma, amelyek házi nyomdáikat felosztatják, még pedig azért, mert nem rentábilisak. Az Army and Navy Stores kezdte meg a sort, azután követte őket William Whiteley Ltd., majd a Liptons Ltd. A William Whiteley Ltd. közgyűlésén H. Selfridge Gordon a következő érdekes fejtegetéssel indokolta meg a házi nyomda felosztatását: „Azokat az üzemeket, amelyek vállalkozásunk szempontjából nem bizonyultak gazdasá-

gosaknak, beszüntettük, a nyomdát pedig, mely vállalati szervezetünknek legrothadtabb része volt, és amelynek vezetését a legélesebben kritizálандónak tartottuk, nagy veszteséggel kellett eldobnunk magunktól. Józan észszel semilyen magunkfajtajú vállalat nem tarthat saját kezelésben nyomdát, bármennyire értelmesen és lelkiismeretesen is vezessék azt; ha azonban úgy vezetik, amint nálunk vezették, akkor állandó veszteségi tényezővé válik.”

Az orosz könyvnyomdai és ujságiparról. Az oroszországi nemzetiségi kisebbségek politikai és kulturális fejlődésének befolyásolása céljából a szovjetkormány 1923-ban megalapította a szovjetunió központi népi kiadvállalatát. Ez a központi népi kiadvállalat igen gyorsan fejlődött. Eddig 54 különböző nyelvben 1805 művet adott ki 8,711.000 darabot kitevő példányszámban. Ez a központi népi kiadvállalat különböző ujságok és folyóiratok alapítása révén törekedett az oroszországi kisebbségek nemzeti sajtójára irányadóan befolyjni. Az időnként megjelenő kiadványokon kívül mint új alapítás, két tatárnyelvű, egy-egy német, mordvin- és csuvasnyelvű lapot adtak ki. A két utóbbi közül a mordvinok lapjának neve: *Jaksztere Teste* (Vörös Csillag). Példányszáma állítólag három ezer. A háborúelőtti idők Oroszországában a mordvinek számára az Igaz Szó nevű ujságot jelentették meg, kiadta pedig a moszkvai szent szinódus. A csuvasok kisebbségi lapjának a neve: *Tovas Kresztene* (A suvas paraszt), 2650 példányban nyomják. A folyóiratok tekintetében is eredményesen dolgozott a fenti kiadvállalat. Így például kiadtak egy-egy új folyóiratot mári és lengyel nyelven, sőt három új tatárnyelvű folyóiratot is, közöttük a Fen-Mom-Din nevűt (Tudomány és Vallás), amely az izlám vallás ellen küzd. A máriaknál, vagyis amint őket a cári uralom alatt csúfnéven nevezték: a cseremiszeknél az U-Ilis* (Az új élet) nevű folyóirat 1500 példányban jelenik meg és e népfajnál nagy befolyáshoz jutott. Ezidőszent a köz-

* Ejnye de hasonlít a magyarhoz! Mintha a bihari magyar mondaná „uj ílis”= új élet helyett...

ponti népi kiadvállalat a mai Oroszország nagy atlaszát rendezi sajtó alá, tizenkét nyelven. Földrajzi szemléltetőeszközökkel eddig Észak-Ázsiának egy térképe jelent meg kazak és uzbek nyelven, úgyszintén földgömbök német, jiddis, lengyel, török, uzbek, kazak és tatár nyelven.

A washingtoni oktatásügyi bivatalt jelentése szerint az Északamerikai Egyesült-Államokban és Kanadában 369 intézmény foglalkozik a könyvnyomdászattal, mint tanítósanyaggal. Az 1926—27. évben 28.537 tanuló, tanonc és diák tanult ezekben az intézetekben, az oktatószemélyzet pedig 443 tanítóból állott. A 369 intézmény közül volt: 88 akadémiai felsőiskola, 86 junior felsőiskola, 22 technikai felsőiskola, 44 szak- vagy pályaiskola, 31 esti iskola, 9 kollégium vagy szeminárium, 10 nyomdászati magániskola (amelyeket nyomdatulajdonosok rendeztek be és tartanak fenn), 29 elemi iskola, 17 továbbképző iskola. Az oktatást ezekben a különféle iskolákban heti egy órától negyvennyolc tanóraig terjedő időben bonyolítják le; a tanfolyamok tartama pedig 5 hét és 6 év között váltakozik. A tanulók életkora az elemi iskolákban 11—16 év, 12—18—30, sőt 60 éves korig is a többi iskolákban és intézményekben. Az iskolák anyagai és berendezései 3,316.960 dollárnyi értéket képviselnek.

Annual Report of the Public Printer, 1927 cím alatt az Északamerikai Egyesült-Államok állami nyomdájának vezetője nemrég közzétette az intézet évi jelentését. Az állami nyomdának a kongresszus 1,250.000 dollárnyi összeget szavazott meg abból a célból, hogy az intézetet megnagyobbítsa. Ez a megnagyobbítás csak területben 150 ezer négyzetlábát jelent, úgyhogy ennek keresztülvitele után a Government Printing Office 900.000 négyzetlábát kitevő területével a világnak nemcsak legnagyobb, de legjobban elhelyezett nyomdái intézete lesz. A jelentés közli továbbá, hogy az Office csakis a kormány számára dolgozik és hogy a számára az elmúlt évben kiutalt 13 millió 588.966 dollárból csak 12,625.315 dollárt használt el, a fennmaradt 963.651 dollárt pedig vissza tudta

adni a kincstárnak. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az Egyesült-Államoknak két állami nyomdája van: az egyik a szóbanforgó Government Printing Office, amely csakis könyvnyomdai munkákkal foglalkozik, míg a másik a Bureau of Engraving and Printing, amelyben mély- és offsetnyomásban levélbélyegeket, bankjegyeket és az Egyesült-Államok valamennyi értékjegyét és értékpapírjait állítják elő. A termelőeszközök statisztikájáról írván, a jelentés többek között fölemlíti, hogy 380 szedőgépük van, ezek közül 148 Linotype rendszerű, 100 Monotype-szedőgép, 129 Monotype öntőgép, azonkívül 186 nyomógép. Papirosfeldolgozása 43,000.000 fontot tesz ki, míg festékekből 148.000, enyvből 60.000 fontot, fűzőfonálból 28,000.000 yardnyit, fűződrótból pedig 12,000.000 yardnyit használt el a jelentés évében. A könyvkötőde 100 ezer négyzetláb bőrt dolgozott föl. 1927-ben legnagyobb volt az órabérük a kémigráfusoknak, 1.20 dollár, míg a gépszedők, korrektorok, metőrök, tömöntők, nyomógépmesterek órabére 1.10 dollárt tett ki átlag, aránylag keveseké 1 dollárt és az alatt egészen 55 centig. Az évi szabadságidő minden munkáskategória számára harminc nap. A Printing Office különböző üzemi anyagokat saját kezelésben állít elő, így festékeket is; a jelentés kiemeli, hogy az intézet a festékeknek házi kezelésű előállítására révén évi 35.000—40.000 dollár megtakarítást ért el.

Óriási adományozás. Henry C. Folger Newyorkban, aki minden időknek legjelentékenyebb Shakespeare-gyűjtője, elhatározta, hogy könyvkincseit a washingtoni kongresszus-könyvtárnak fogja adományozni. Ebből a célból külön épületet fognak építeni, hogy ezt a gyűjteményt elhelyezhessék. Folger egész életén át csakis Shakespeare-műveket gyűjtött és most kerek számban húszezer kötet birtokában van, köztük körülbelül ötven példány a legelső folio-kiadásból, amelyből az egész világon nincs több százkilencvennél. Folger példányai a legtekélyesebbek közé tartoznak. Az egész gyűjtemény értékét néhány millió dollárra becsülik.

Régi, drága ujságok. A jó multkor már írtunk a római ókorban megjelent kézírásos, agyagtáblájú ujságokról, főként a Julius Caesar alapította, „Acta diurna”-król. Ezt a közlésűnket most még néhány érdekes aprósággal egészíthetjük ki. A Krisztus születése előtti 60. évben Rómában megjelent, még ma is meglevő, agyagtáblából álló ilyen „ujság” többek között a következő híreket tartalmazza: „Ma Sicinus konzulnál nagy magisztrátus-ülés volt. — Nagy vihar, a Veli-domb aljában a villám egy tölgyet pusztított el. — Egy Janus-hegyi kocsmában nagy verekezés volt, amelyben a korcsmárost súlyosan megsebesítették. — Titinus több mésszárost büntetett meg, mert olyan húst árusítottak, amelyet előzően nem vizsgáltattak meg; a kifizetett büntetésösszegeket Laverna istennő oltárának felépítése javára fogják fordítani. — Ausidius, kereskedő, innen megszökött és mások tulajdonát alkotó pénzeket vitt magával. — Demiphon rablót, akit Neova hivatalnok fogott el, még aznap keresztre feszítették. — Az ázsiai flotta ma érkezett meg.” Amint látjuk, úgy a tartalom, mint az irány megfelel a mai ujságok stílusának. Ezeknek az ujságoknak az ára azonban igen drága volt. Az a római, aki a saját házában ilyen havonta megjelenő „ujságot” akart kifüggesztetni, 15.000 denarust (kb. 20.000 frankot) fizetett egy évre. Csak néhány tudós és nagyon gazdag rómaiak engedheték meg maguknak ezt a fényűzést.

Szedőgépek kivitele az Egyesült-Államokból. 1928 május havában az Egyesült-Államokból 128 szedőgépet exportáltak 450.254 dollár értékben. Főbb vásárlók elsősorban Kanada és Brazília voltak, Németország és Argentina másodsorban. Ugyanebben a hónapban exportáltak 251 nyomógépet 750.427 dollár értékben; ezeknek a gépeknek legnagyobb részét Kanadába szállították, a második erős vásárló Kína volt. Más nyomdai gépeket és szükségleteket 474.713 dollár értékben exportáltak, itt is Kanada volt a fővásárló.

Szintén indokolás. Manapság valamely ujság alapításának oka gyanánt gazdasági, politikai vagy egyéb szük-

ségletet emlegetnek. Ezeket az okokat azután az újonnan megindult újságokban az új vagy még csak ezután toborzandó olvasóközönség számára bevezető cikkekben tendenciává, irányzattá növesztik meg. Ezeknek az irányzatoknak a bejelentései néha-néha igen mulatságosak. De mindez — sifli ahhoz képest, amit a svájci Solothurn-kanton hivatalos nyomdája annak idején kitermelt, amikor első újságjának megjelenését a következő, egy cseppet sem lovagiasnak mondható, ám az akkori idők nyers szókimondású vezércikkében indokolta meg: „Egy nem igen nagy helységben mindig hiány van újdonságokban; a mindennapi históriákkal és családi vonatkozású anekdotákkal gyorsan telik el az ember, eközben a lélek szomjazza a hírt, az újdonságot, mindig foglalkoznia kell valamivel, hogy veleszületett kíváncsiságát kielégítse. A közönség hálájára tarthat tehát számot az, aki hetenként valami újat talál föl neki. Hiszen a pék is mindennap friss kenyeret süt a testnek eledele gyanánt, hát a lélektől vajjon megvonható-e a mindig friss táplálék? Ó, az igen méltánytalan dolog volna, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy ezzel sok rosszat lehet meggátolni; ki nem tudná azt, hogy a női pletykálkodás milyen elfajulást tud előidézni; leginkább a felebarátot szapulják és fogaik között irgalom nélkül kivégzik. Ahogyan egy nagy sáskahad néhány perc alatt fél országot sivárrá és szegénnyé tud zabálni, azonképpen három asszony egy fél városnak becsületét és nevét állóhelyben le tudja nyelni anélkül, hogy közülük egy is jóllakna. Azért hát szerezzünk lelki táplálékot, hogy újdonságok hiányában ne falják föl egymást.” Fölötte sajtóságos írásmód ez, ámde a mai embert ez a barátságtalan emberszólás nem kell hogy elsomorítsa, mert ezeket a szép sorokat még 1788-ban írták.

Cseh és szlovák nyelv. Az a kérdés, vajjon a szlovák nyelv megállhat-e önálló nyelv gyanánt a cseh mellett, eddig csak nyelvtudományi és bizonyos mértékig politikai jelentőséggel bírt. Most azután gyakorlati következtetések is kezdenek felismerhetővé válni, amelyek főképpen azért fonto-

sak, mert a más nyelvekből való fordítás jogának kérdését érintik. A cseh kiadók, akik a cseh nyelvre való fordítás jogát megszerezték a maguk számára, leginkább azt az álláspontot képviselik, hogy ezzel egy füst alatt megszerezték a szlovák nyelvre való fordítás jogát is. Ez ellen a felfogás ellen most a németbirodalmi írók és zeneművészek érdekeit képviselő szövetségek manifesztációval állást foglaltak, amelyben többek között olvasható: „Nem lehet kétséges, hogy a szlovák nyelv a cseh nyelv mellett különálló nyelv és hogy indokolatlan a cseh kiadócégeknek az a felfogása, amely szerint a cseh nyelvre való fordítás jogával egyúttal a szlovák nyelvre való fordítás jogát is megszerezték.” Nem fog ártani, ha a mi íróink is, amikor a Csehszlovákia területén működő valamelyik kiadócégek eladják a fordítási jogot, a cseh és szlovák nyelv között disztíngválnak és a fordítási jognak terjedelmét pontosan elhatárolják.

Idejében való szállítás. A megrendelők kegyeiért való versengésben igen bevált és fontos segédeszköz, amely azonkívül még azzal az előnnyel is bír, hogy tisztességes: a megrendelt munkának föltétlenül idejében való leszállítása. Elgondolhatjuk, hogy a nyomtatvány megrendelőjének egyéb dolga is van, mint arról gondoskodni, hogy vajjon kész lesz-e idejében az általa megrendelt munka. A megrendelő legkellemesebb érzései közé tartozik az, hogy megszokott nyomdászában a szállítás pontos idejére vonatkozóan megbízhatik. Hiszen jól tudjuk, hogy a nyomdász tőle telhetően meg is tesz mindent, hogy kötelezettségének ebben a tekintetben is eleget tudjon tenni, de sokszor a legjobb szándéknak is akadályok kerülnek útjába, amely akadályokat azonban az üzemén kívül álló megrendelő a legtöbb esetben nem hajlandó tekintetbe venni. Sokszor szegi a kedvét a nyomdásznak az a lassú és nehézkés mód, amellyel a munkát néha rendelik, de ha már egyszer megrendelték, akkor „adj uram, de mindgyárt”; ilyenkor, hacsak nincs szó a legprimább megrendelőről, kissé megváratták azt, mert egy üzem, amelynek fennállhatása érdekében bi-

zonyos egyenletes üzletmenet az előfeltétele, nem állhat azonnal mindenkinél, minden pillanatban rendelkezésre. Mindazonáltal igen nagy becsületben kellene tartani az idejében való pontos szállítást. A megrendelő elismerését tartósan csak az ígért időpontban pontosan szállító nyomdász fogja elnyerni.

A németországi lapokról és folyóiratokról. A Németországban megjelenő időszaki újságok, lapok és folyóiratok száma 6700-at tesz ki. Ebből a számból a folytonos megszűnést és újból való megindulást tekintetbe véve, százat hol el kell venni, hol meg hozzáadni. A népességet véve, minden tízezer emberre esik egy újság, illetve folyóirat. Igen érdekes megfigyelni, milyen célból és milyen tendenciát követve jelenik meg az a rengeteg sok lap, ezért főként a nem politikai tartalommal megjelenőket vegyük boncolás alá. 950 lap nem foglalkozik egyébbel, mint az ipari érdekek szemmeltartásával és előmozdításával, közömbösen minden egyéb híryanag iránt. Ennek a számnak az élén haladnak a fémemberek, akiknek 99 lapjuk van, utánuk baktatnak nagyobb köz után az élelmiszerekről gondoskodók, akiknek 63 lapjuk van; szorosan követik őket a bútorgyártók és fatermelők 60 szaklapjukkal. Még csak ezután következnek a textilesek és fölruházók, ezek 58 időszaki folyóiratot adnak ki, majd az üveg-, kő- és agyagiparosok, illetve kereskedők, akik 47 szaklappal rendelkeznek. Ezután következnek a cipő- és bőrszakemberek 45 saját lappal, szorosan utánuk a film és fotó barátjai, akiket 44 lap tesz boldoggá. Ugyanennyi lappal bírnak a vendéglősök és szállodások, azonkívül a vegyszerek kereskedésével foglalkozók is ezt a számot vallják magukénak. A sörfőzők 33 lappal oltják tudásszomjúságukat, a tű és olló mesterei számára pedig 27 lapot szabnak össze. A papíripar 24 időszaki lappal rendelkezik, majd következik nagy serege a kevésbé fontos hivatásoknak, amelyeknek mindnyájuknak van egy vagy több szaklapja. A borbélyok és fodrászok 7 lapban adják közre szépítő és csinosító törekvéseiket. Ennyit tesz ki az ipar és kereskedelem szaksajtója. Ámde

van még Németországban más is, amiért az emberek hevülnek. Ezeknek a mástartalmúaknak élén halad a teológia, a hittudomány 580 lappal, illetve folyóirattal. Társadalomtudományi és gyógytudományi tartalommal 320—320 közlőny jelenik meg, 300 pedig a sport rajongóinak köszönheti életét. A technika művelői is ilyen számmal gyarapítják a nemzeti lap-, illetve folyóiratcincset. Az újabb nemzedékek helyes neveléséről 280 orgánium gondoskodik, 275 pedig a történelem és földrajz szolgálatában áll. Szórakozást, mulatságot és élceket 240 folyóirat nyújt, a jog és a divat pedig 230—230 lapnak az éltető-eleme. A politika tudományával foglalkozók hasonló számú folyóirattal büszkélkedhetnek, a természettudomány meg 200 lapban terjesztődik. Ezután következik az irodalomtudomány 100 lappal, majd a tiszta bölcsészet 94 folyóirattal. A közlekedésért és utazásért 100 orgánium száll síkra, 70 szaklap pedig a gyorsírás tudományával foglalkozik. Katonai szaklap 48 van Németországban. A példányszám igen változó: a legnagyobb német napilap másfél millió példányban jelenik meg, de van olyan lapocská is, amelyik 400-as példányszámával macskul tengeti életét már évek hosszú sora óta. A legtöbb lap körülbelül 6000 példányban jelenik meg, némelyik szaklap azonban eléri a 30.000-es számot is. 60.000-es példányszámmal szokott valamelyik lap belépni a hetedik nagyhatalom küzdősoraiba.

A skandináv sajtóról tartott előadást Berlinben a kopenhágai *Politiken* című napilap propagandafőnöke, dr. Engell-Jensen. Mindenekelőtt megmagyarázta, mit kell Skandinávia alatt érteni. Szerinte a négy északi ország: Dánia, Norvégia, Svédország és Finnország tartozik e gyűjtőfogalom alá. Ezeknek a területeknek körülbelül 15 millió lakosuk van, ebből Dánia 3,5, Svédország 6, Norvégia 2,5, Finnország pedig 3 millió lakossal bír. Ez időszerint Dániának van 272 ujságja, Norvégiának körülbelül 250 napilapja és hetilapja, Svédországnak 308 ujságja, Finnországnak pedig 469 ujságja és folyóirata. Ezek közül a legjelentékenyebbek: Dániában a *Politi-*

ken és a *Berlingske Tidenden*, Norvégiában az *Aftenposten* és a *Tidens Tegn*, Svédországban a *Svenska Dagbladet*, a *Dagens Nyheter* és a *Stockholms Tidningen*, Finnországban pedig az *Uusi Suomi*, a *Hufvudstadsbladet* és a *Helsingin Sanomat*. Az előadó azután még részletesen vázolta a skandináv sajtó történetét és fejlődési menetét, majd a skandináv lapoknak sajtóságos önpropaganda- és önreklámrendszerét ismertette.

A régi rómaiak ujságjai. Hát már akkor is létezett ujság? — kérdezi majd nem egy olvasónk. Krisztus előtti 59. évben Julius Caesar elrendelte, hogy az érdekes eseményeket kifüggesztett táblákon, amelyeknek neve *acta diurna* volt, adják tudomására a római népnek. Ezek az „Acta diurna orbi”, avagy „Acta diurna populi” a napi híreket, pletykákat, a színházak híreit, a gladiátorok és atléták versengésének eredményeit tudatták a római néppel. E táblákon nemigen foglalkoztak politikával, azonban a krónika már akkor is elég fejlett volt. Azokban az időkben egy Chrestus nevű rómain tartottak a legkitünőbb krónikásnak. Az igazmondáshoz akkor sem ragaszkodtak túlságosan a krónikások, mert olyasmikről maradtak ránk közlések, amiket a mai fogalmak szerint bátran „kacsáknak” nevezhetünk. Egyik ilyen *acta* jelentése szerint egyes falvakban tej- és véreső esett, a másik pedig arról tett említést, hogy egy Milo nevű néptribün pörének tárgyalásakor számtalan kő esett le az égből. Ilyenformán el kell ismernünk, hogy nemcsak a puskaport meg a spanyolviaszkot nem találta föl a mi modern korunk, hanem még az ujságot sem. r. a.

Honnan eredt a „hírlapi kacsá” kifejezés? Corneliseen brüsszeli akadémikus egy belgiumi ujságban a következőket írta egy alkalommal egy elbeszélésében: „Húsz kacsám volt az elmúlt nyáron; ezek közül minden nap levágtam egyet és a többiekkel, amelyek még életben voltak, megettettem. A végeredmény az volt, hogy az utolsó kacsát jogosan vádolhattam meg azzal, hogy fölfalta tizenkilenc kacsatársát.” Ez az egyébként magától értetődő dolog azután

kisebb-nagyobb kiszínezéssel az egész világ sajtójában napvilágot látott. Amerikában pláne az egyik lap ehhez hozzáfűllentette még azt is, hogy a huszadik kacsá, amikor tudatára jutott annak, hogy saját fajtatársait fölfalta, vagyis kannibálizmust követett el, önmagát elemészttette. Ez idő óta az ujságokban megjelenő valószínűtlen híreket kacsának nevezik mindenütt.

Szakelőadás

Csevegés az ember beszédéről és írásáról volt a címe dr. Laczkó Géza neves író előadásának, amelyet a Korrektorkör és a Hírlapszedőkör együttes rendezésében szeptember 30-án délelőtt tartott a Segélyző-Egyesület Kölcsey uccai nagytermében. A most kezdődő előadási idénynek ez volt a bevezető előadása. Méltó kezdet. Valóban csevegés volt, mégpedig szellemes és kellemes csevegés, amint-hogy rövid másfél óra alatt komoly, tudományos boncolgatást igénylő előadást erről a művelődéstörténeti kérdésről tartani nem is lehet. A gondolatközlés legkezdetlegesebb módja, a tudományos kutatások és föltevések szerint, egész szónoklat, hosszabb hangcsoportozat lehetett, mint például a fürj alkonyati füttye, amellyel belső érzelmeit juttatja kifejezésre. Ez a hangcsoportozat csak később fejlődött kisebb megszokított hangokká, szavakká, szótagokká, végül betűkké, amelyeknek összetevéséből keletkezett a beszéd. A beszéd is, mint minden, amit az emberek közösen tesznek, konvención, megállapodáson alapszik. Derűtséget keltve mondta el az előadó, hogy az ember a legravaszabb állat, mindig azon töri a fejét, mit találjon föl. A beszéd is fölfedezés. Az ősemler fölfedezte, hogy a nyelvét, fogait, a szájpaddását nemcsak evésre használhatja, hanem gondolatainak a társaival való közlésére is. Egy törzsön belül megállapodtak az egyes hangok, később hangcsoportok jelentésében és így már megértették magukat egymással. Rettenetes sok változata van az emberi hangnak. Például az o betűt is vagy huszonötféleképpen ejtik. Budapesten is másképp ejtik ki és

Vas megyében is másképp. A francia is másként, a spanyol, az olasz, az angol is másképpen. Például hozza föl az előadó, hogy még a művelt olasz idegenvezető sem érti meg a más vidék lakosainak olasz nyelvét. Az eszmétársulás folytán a tárgytól eltérő, hol ezt, hol amazt az emberi tevékenységet vagy tulajdonságot fejtegette az előadó lenyűgözően érdekes módon. Például a járás, a két lábra állás keletkezését, a repülőtechnika alapelvét, a rádiót, a rádiófotografálást stb. A beszéddel kapcsolatban szó esett a pszichoanalízisről is. Megmagyarázta hallgatóinak a freudizmus mibenlétét. Hogyan beszéltek a freudista ideg-orvosok betegeiket, hogy megismerjék lelki életük bajait. Áttérve az írásra,

ezt is konvenciónak mondja az előadó. Bizonyos törzsek megállapodtak abban, hogyan rögzítsék meg gondolataikat, hogy azok ne csak elhangozzanak, hanem le is irassanak. Jeleket karcoltak fába, falba. Minden vonás mást jelentett és ezeket a vonásokat azután kombinálták. Ez volt a rovásírás. Megemlítette az egyiptomi hieroglifákat, miként alakultak át betűkké a különböző nyelvek területén, beszélt a grafológiáról, írókról, tudósokról és a szellemi élet haladásáról, amely nem talpfákra lefektetett síneken megy előre, mint Voltaire mondta, hanem szilárd talaj nélkül való síneken, sőt légüres térben. A rendkívül tanulságos előadást a szépszámu hallgatóság lelkes tapsal honorálta. *h.*

Gépszedéshez való kefélogép. Szedőgéptermekek részére nagyon szükséges gép az „Abüma”-kefélogép, gépszedés lekefélésére gyalukészülékkel felszerelve. Megszabadítja a gépszedést a betűk között mutatkozó oly kellemetlen spízektől és így kifogástalan nyomást biztosít. A szedőgép-üzem gazdaságosabbá lesz, mert az időtrabló kézikéfézés elmarad és nem szükséges a zárt formákban a spízeket kiszurkálni. A gyorsajátók megkíméltetnek a fölösleges föltartástól, úgy hogy az időmegtakarítás lényeges.

A gép kezelése egyszerű és a le-húzó maga kezelheti. Amint a szedést kiemelik, hajóra kell tenni és a kefélogép asztalára betolni. A gépet megindítják, amelynek egymásfelé forgó és oldalt is mozgó két henger-keféje a gépszedést megszabadítja a spízektől. Ez a kefézés a spízek mennyisége szerint 2—10 percig tart. Ezalatt a munkás lehúzhat, már megkefélt szedést kiköthet, vagy más szükséges munkát végezhet.

Versszedésnél vagy oldalcímeknél a kefézés alatt a sorok holt vége egy negyedciceróval alacsonyabbra gyalulható, úgyhogy a magas kizárás a nyomásmásl nem maszatol. Ezzel fölöslegessé válik az egyes sorok hosszadalmas levágása, sőt a spízek kiszurkálása a már gyorsajátóban levő bezárt szedésről és a nyomás munkája simán folyik le.

Ilyen gép mindezeknél fogva minden nagyobb szedőgépüzem részére

Technikai újítások

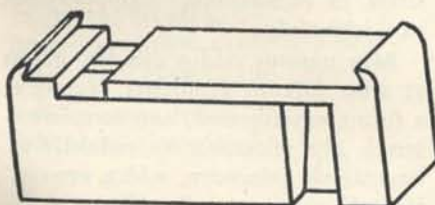
„Pusch” kihúzható fazettastég. Ed-dig nagy hiányossága volt a géptermekeknek, hogy nem szisztematikus tömöntvénylemezeket nem lehetett a vasalátétre rögzíteni, mert a szisztematikus fazetták nem tudják jól összefogni a lemezt. Csak a lemeztartók különböző megmunkálása után lehetett úgy ahogy meglehetősen tartást elérni. Ez a nehézség a kihúzható fazettastéggel teljesen megszűnik.

A „Pusch”-stég szerkezete, amely egyúttal lemezalátétül is szolgál, az 1. ábrából is kitűnik. Amint látható, a tetszés szerint kihúzható részek mindegyike egy fazettatartóval ké-

nek megerősítésére rövidebb, szintén kihúzható rész szolgál. (2. ábra.)

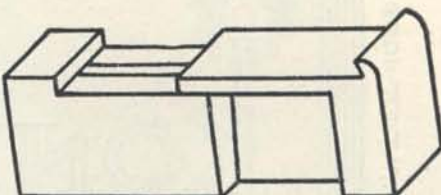
A Pusch-stégnek az a lényeges előnye, hogy kihúzható volta folytán minden öntvénylemezt egyszerű összetolással kétoldalt megerősít és kihúzás után ismét levehető, valamint nem szisztematikus lemezek szisztematikus lábról nyomhatók. Kisebb egységekkel vagy tézökkal való toldozgatás megszűnik. A Pusch-stég teljes kihasználás mellett is masszív alátétet nyújt a nyomásmásl. A kihúzás által részben támadt üres felület cicerókvadráttal töltendő ki. A lemezeknek így könnyű föl- és letevése az egyengetést is meggyorsítja az eddigi rendszerrel szemben. A meglevő lemeztalpak minden változtatás nélkül, a stégek toltatása következtében, kisebb-nagyobb lemezek részére máskor is felhasználhatók. Különösen a lemezek alátétének elkészítése volt eddig időtrabló munka. Ez a kitűnő szerkezet könnyű és gyors munkát biztosít.

A képviselőt a Gutenberg-Ház Geel Testvérek cég kezében van. Wien VII, Lerchenfelderstrasse 37 és erre nézve szívesen adnak ajánlatokat és fölvilágosítást az egyes államok képviselői, így Molkenhtin Gusztáv, (Budapest, II, Hunyadi János út 12. szám) is.

1. ábra. Dupla fazetta

nyelmesen egymásba tolható és a lemez föltétele után arra rányomják és megerősítik. A fazettastég a tartókkal együtt fémből van. A stégek különféle hosszúságban és magasságban készülnek. A lemez fej- és lábrészé-

2. ábra. Egyszerű fazetta

szükséges, hogy az egész üzem gazdaságosabbá legyen.

A gépet a Gutenberg-Ház Geel Testvérek cég állandó kiállításán (Wien, VII, Lerchenfelderstrasse 37) működésben bemutatja.

Új szer a rászáradás ellen. A szászországi Zwickauban levő Paul Unger cég *Antitrocken* elnevezéssel új praktikus ujdonságot hoz forgalomba. Sokhengerű nagy gépeknél tudva levően igen körülményes és időtrábló foglalkozás a hengereknek a munkaidő befejezése előtt való megmosása. Az olajjal való szokásos befuttatás nem igen használ gyorsan száradó festékek esetében és gyakran kell más-

nap reggel kínlódni a hengerekkel, mert a festék keményen rájukszáradt. Az „Antitrocken” nevű szer a festékeket frissen tartja és nem zavarja a festék tónusát. Használatban gazdaságos, mert porlasztóval lehelletnyi vékonyságban lehet a hengerekre és a festékszerkezetbe porlasztani. Másnap reggel a gépet minden baj nélkül újból üzembe lehet helyezni és a kívánt célt elértük.

Porlasztókészülék

Egy új mechanikai egyengetési eljárásról

fogok a következőkben beszámolni, amely, ha a gyakorlatban is olyan jó lesz, mint amilyen eredeti az elgondolásában, úgy kétségtelenül forradalmi újítást jelent e téren.

Ha visszatekintünk a hosszú évek folyamán felszínre jutott egyengetési eljárások nagy számára, úgy azt látjuk, hogy egyik sem tudott — gyakorlati szempontból — abszolút eredményt felmutatni.

Gyakran azért, mert túl körülményes és drága volt, de az esetek nagyobb részénél azért, mert csak a képek egyengetésére redukálódott, míg a teljes formát továbbra is ollóval és kleiszterrel egyengették.

Ezen C. Luiger breslaui gépmester által feltalált mechanikai egyengetési eljárás két lépésben kíséri meg a kérdés teljes megoldását.

Először is *lecsiszolja* — egy e célra szerkesztett speciális csiszológéppel az egyengetés azon helyeit, amelyeket különben késsel és ollóval kellett volna kivágni.

Másodszor pedig egy *porlasztó-készülékkel* az erősítésre szánt helyekre hord fel egy a találmány tárgyát képező masszát oly erősségben, amint azt a forma megkívánja.

Ezen munka hivatott a selyempapírokkal való ragasztást helyettesíteni.

Az eljárás ezek szerint nem igényel semmiféle fotografiai és egyéb marató berendezéseket, mint ez egyik-másik relief-egyengetésnél szükséges volt.

Az egyengetés nélküli első próbanymat alapján a gépmester kirajzolja a levonaton a megmunkálendő részeket és továbbadja az egyengetést végző szakmunkásnak. Ez elvégzi csiszo-

lással a szükséges munkálatokat és a gépmesternek visszaadva, direkt a gépbe kerül.

Az újabb próbanymat alapján állapítatik meg egy esetleges második egyengetés szükségessége, mely esetben ugyanúgy készül el, mint az első egyengetés.

Bár nagy mértékben mechanizált az eljárás, a *gyorsaságot* tekintve, igen fontos az egyengetést végző személy ügyessége és ítélőképessége.

Csiszológép

Az új egyengetésnek nemcsak a nyomás minősége, hanem az egész nyomási processzus számottevő gyorsítása és olcsóbbítása szempontjából van jelentősége.

Míg ugyanis eddig minden gépen az azon dolgozó gépmester végezte el a forma egyengetését, ami természetesen a gép feltartását és redukált kihasználását jelentette, addig ezen eljárásnál az egyengetés teljesen a gépen kívül, tőle függetlenül történik, oly módon, hogy több gépre egyszerre dolgozik az ú. n. *egyengető* (állítólag 10 gép még csak nem is a maximumot jelenti).

Mialatt az egyengetés készül, a gépmester beállíthatja a festékezőszerkezetet, a szalagokat, a papírt

ALAPÍTOTT 1900.

**KÖNIG
&
BAYER**

KLISZEGYÁR

VIDÉKI RENDELÉSEKET SORON KIVÜL

BUDAPEST · VII.
WESSELÉNYI-
UTCA · 54. SZÁM
TELEFON-SZÁM
J O Z S E F
359-91

INTÉZÜNK!

előkészítheti stb., tehát a nyomás bizonyos mértékű organizálásával jár.

Miután ezideig az eljárás a gyakorlatban sem el nem terjedhetett, sem ki nem volt próbálható annyira, hogy használhatóságát illetően konkrét véleményt formálhassunk magunknak, először az erre vonatkozó eredményeket fogjuk bevárni, hogy azután közelebbi adatokkal szolgálhassunk ezen kétségek nélkül sok előnyt ígérő egyengetést illetően.

L. L.

Nyomtatás

Az olajozatlan gép hasonlít a bér nélkül dolgozó munkáshoz; ahogyan bér nélkül senki sem tud megélni, ép-úgy a kenetlen gép sem tud forogni. Ha nem olajozzák helyesen, vagy szabálytalan időközökben, vagy sehogyan sem, idővel felmondja a szolgálatot, ahogyan a rosszul táplálkozó ember is ki van téve a korai megromlásnak. Jól vezetett könyvnyomdákban a szakavatottan kezelt gépek

hosszú évekig zavar nélkül teljesítik munkájukat, a rosszul olajozottak azonban igen korán igénylik a javítást. Az elkopott csapágycsúcsok tisztátalan nyomást hoznak létre, ez az elhanyagolt olajozásnak első ismertető jele. Ilyen degenerált gépanyag sajnos sok nyomdában található, főként olyanokban, amelyek gyakran cserélik nyomószemélyzetüket, vagy a szakavatott munkásoknak nem szívesen adják meg a megfelelő díjazást. Elhanyagolt gép és jó munka: egymással össze nem férhető fogalmak.

„Sankt Joerg” bőrhengertömlő, forgalomba hozza A. Jeurgens, Goch (Rajnatartomány, Németország), speciális hajtószíjak gyára. Az új, Sankt Joergnek elnevezett speciális bőrhenger abban különbözik a kő-, cink-, fény- és offsetnyomdákban eddig használt, varrott bőrtömlőjű nyomóhengerektől, hogy a bőrhengertömlő az összekötés helyén kittelve van. Előnye, hogy nem markíroz, nem nyúlik, nem terjeszkedik és hogy a festékanyag stb. behatolása a bőrtömlő és hengerláték közé, a hengernek min-

dig zárt felületén keresztül lehetetlen. A speciális tömlőnek szerelése vagy a készítőnél történik, vagy egy különleges berendezéssel, amely most van szabadalmazás alatt. A hengereket bőrkencével (offsetolajjal) kell kezelni ép-úgy, mint a varrott bőrhengereket.

Teljesen kiszáradt bőrhengereknek újból való használhatóvá tétele. Ha bőrhengereket évek során át úgy őriztek meg, hogy azokat be sem zsírozták, azok tehát teljesen kiszáradtak, akkor nem marad egyéb hátra, mint azoknak a hiányzó zsíradékot apránként újból megadni. Ebből a célból a tömlők lesmirglizendők, bezsírozandók és ez a művelet bizonyos kimért időközökben olyan gyakran megismétlendő, amíg a hengerek újból használhatóvá válnak. Természetes dolog, hogy a bőr állapota szerint néha hónapokig tartó kezelésre van szükség.

A mélynyomás nagy népszerűségéről tanuszkodnak azok a jelentések, amelyek az amerikai napilapok mélynyomásmellékleteinek óriási növekedéséről számolnak be.

A KOBOLD-AUTOMATA

**teljesen önműködő
tégelynyomósajtó**

mert önműködően kikapcsolódik:

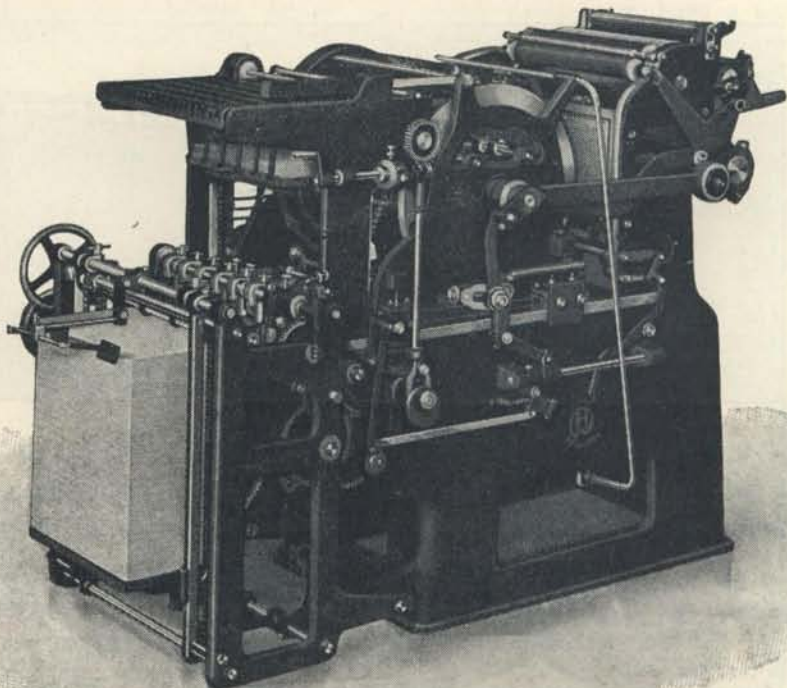
HA szakadt ívek nem helyesen szívatnak fel,
ha egymáshoz tapadó ívek a tapintókat rézsutosan érintik,
ha az ívek rosszul rakódtak egymásra vagy begyűrődtek,
úgyhogy minden zavar már az ívberakásnál elhárítható

3000 nyomás óránként
5000 kettős berakás!

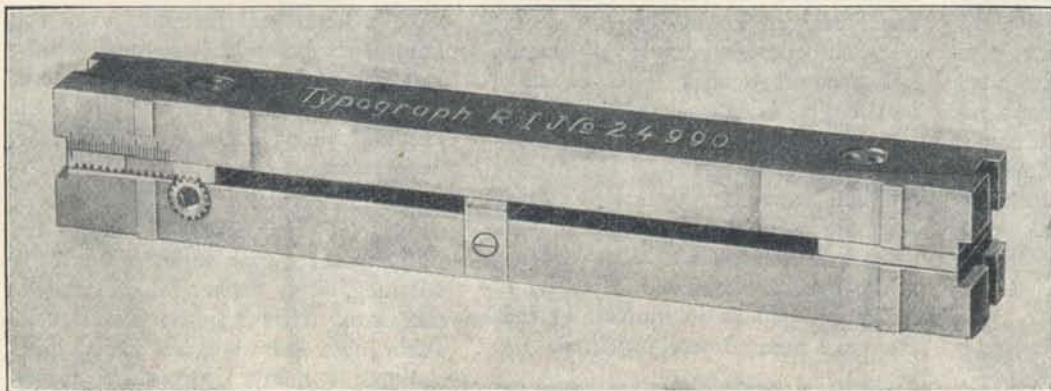
**ROCKSTROH-
WERKE A. G.
HEIDENAU**

Képviselet:

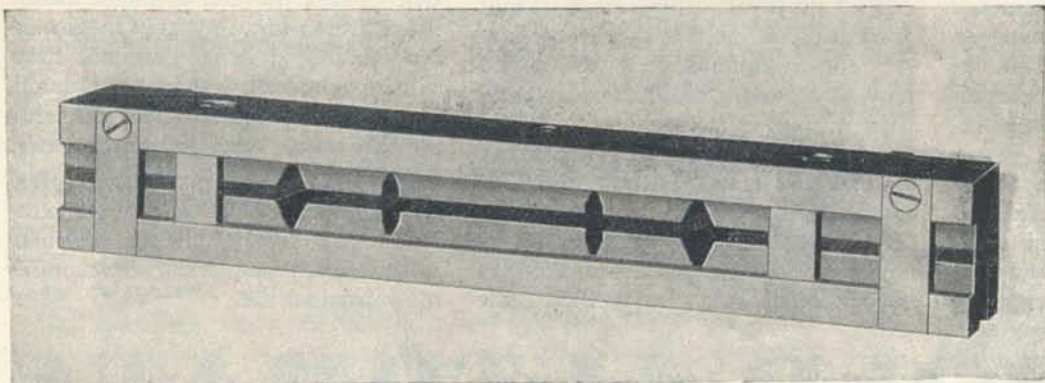
TANZER MIKSA BUDAPEST
VII, Akácfa u. 50. Telefon: J. 406-13

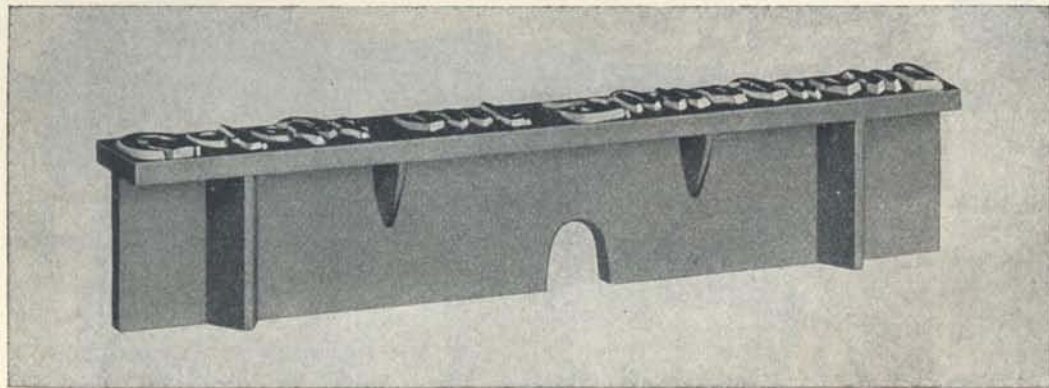
A „Két fontos újítás a Thypograph szedőgépén” című cikkünk ábrái

1. ábra. A hosszúságban és betűfokban beállítható „Rationell” öntőforma.

2. ábra. A 36-pontos betű öntőformája.

3. ábra. A fenti öntőformával öntött sor.

Míg 1914-ben csak a *New York Times* adott egy kb. 300.000 példányban megjelenő mellékletet, addig ma — ha csak a nagy újságokat vesszük — 90 napilapnak mélynyomásban előállított mellékletei a 15 milliót meghaladják.

Amellett, hogy ezen képes melléklek a példányszám emeléséhez is

nagy mértékben hozzájárultak, a hirdetések következtében nagyszerű üzletnek bizonyultak.

Gyakran halljuk azt az ellenvetést, hogy a mélynyomás komplikált előmunkálatai következtében nem tud a modern hírszolgálat kereteibe beleilleszkedni.

Alaposan rációfol ezen állításra az

a hír, mely szerint egy délután 4 órakor az újságnymdából kb. 100 mérföldnyire lezajlott lóverseny felvételei az este 9 órakor megjelenő lapban már közölve lettek.

Azt hiszem, nem szükséges azt megjegyezni, hogy Amerikáról van szó.

A statisztika szerint a mellékletekben megjelenő hirdetések még 1921-ben 3,600.000, 1927-ben pedig már 14,000.000 dollárt jövedelmeztek.

Az alumíniumra való nyomtatásról. A pácolt alumínium igen érzékeny anyag és a leg gondosabb kezelést igényli. Így például a nyomáson minden ujjnyom meglátszik, amit csak úgy lehet elkerülni, ha az alumíniumtáblákat a legszélén fogjuk meg; a gépbe való berakáskor kesztyűt kell viselni. De mivel ez az anyag kevésbé rugalmas, nagyon vékony alumíniumlemezeket nem lehet a bádognyomógépen nyomni, hanem az úgynevezett konter-sajtón.

Festék gyanánt a legjobb minőségű sötétfekete vagy fényesfekete használandó, amely erős száradóképességgel bír; de a legjobb minőségeknél kétszeri nyomás szükséges, hogy a fényes fémen jó fedés legyen elérhető. Az első ízben való nyomás alkalmával a jobb fedőképesség elérése céljából a festékhez kevés fedőfehérrel kell hozzákeverni, ami aránylag gyorsan szárad és jól tapad. A második nyomás a teljes megszáradás után tiszta feketével történik bőséges, ámde nem túlterhelő festékleadással.

A fényesfekete használatánál bizonyos körülmények között meg lehet takarítani a lakírozást, egyébként nem tanácsos használni a szokásos ezüstlakkot, mert azáltal a fényes alumi-

nium külseje veszít szépségéből. Cel-
lulóze- vagy zaponlakk használata
esetén az alumínium külseje nem vál-
tozik. Minthogy ezek a lakkok igen
gyorsan száradnak és teljesen száraz
festékeket is oldanak, nem szabad
azokat ecsettel, vagy a lakkozógépbe
felhordani. Kisebb munkákat óvato-
san be kell mártani, nagyobbakat pe-
dig fecskendezni.

Minthogy ezek a lakkok nagyon
tűzveszélyesek, és főként a gőzei köny-
nyen explodálnak, a földolgozás al-
kalmával jó szellőztetésről kell gon-
doskodni.

Tömöntés

Mennyit bír ki a Monotype-szedés?
Szakkörökben gyakran hallható az az
állítás, hogy a Monotype szedőgép
betűanyaga nem olyan keménységű,
mint a betűöntőben gyártotté; fő-
ként pedig tömöntés alkalmával nem
jól bírja ki a kalendar vagy pláne a
modern préselőgépnek nyomását. Er-
ről a kérdéstről jelent meg nemrég
egy érdekes hír a *The British Printer*
című angol szaklapban. A Monotype
Corporation cég a tudvalevően egy-
millió példányszámban megjelenő
Daily Mail című londoni napilapnál
egy Monotype-betűkkel szedett hirde-
tést adott fel hatszori egymásutáni

közzététel céljából, még pedig azzal
a határozott kikötéssel, hogy a hirde-
tésnek csakis valamelyik oldalnak
külső szélén szabad állnia (itt tudni-
illik ki van téve a prés legélesebb
nyomásának). Ezt az utasítást szösze-
rint betartották és kitűnt, hogy a Mo-

notype-szedés, noha a hidraulikus pré-
sen való szárazmatricálással egymás-
után ötven préselésnél többet tartott
ki, élességéből semmit sem veszített,
hanem ugyanolyan tiszta levonatok
voltak róla csinálhatók, mint a prése-
lés előtt.

Papírgyártás

*Törökországnak papirossal és pa-
pírlemezzel való ellátása.* A török-
országi nyomdaipari érdekeltségek pe-
tíciót készítenek felterjeszteni az an-
gorai nagy nemzetgyűléshez, hogy a
rotációs nyomópapírosnak vámját füg-
gesszék fel teljesen. Ez a lépés való-
színűen sikerrel is fog járni. Az új
vámtarifát előkészítő bizottság ala-
acsony vámokat vagy teljes vámmen-
tességet javasol olyan árukra, ame-
lyekre az országnak szüksége van, de
az országban nem gyártják. Az írás re-
formja következtében — a törökök
tudvalevően ár akarnak térni a latin
betű használatára (erről más helyen
írunk) — a nyomópapíros igen nagy
jelentőséghez jutott. Törökországban
még nincs papírgyár, azért ezidősze-
rint nagyban csinálnak hangulatot egy
papírgyár alapítása érdekében. Mind-
eddig az ilyen alapításnak útjában álló
nehézségeket nem sikerült leküzdeni,

minthogy az ilyen vállalkozásnak ren-
tabilitását senki sem tudta biztosítani.
Mindennek ellenére a török állami
dohányjövődék vezetősége elhatározta,
hogy saját szükségletének fedezésére
papírlemez- és papírgyárat alapít. Ezt
a gyárat Sztambulban fogják beren-
dezni és három hónap alatt kész is.

Olaszország papírgyártása. Olasz-
országnak mai papírgyártását 3.6 mil-
lió métermázsára becsülik. Az olasz
papíripar csaknem teljesen rá van
utalva a külföldi cellulózbehozatalra,
kb. 800.000 métermázsányi mennyi-
ségben. Mindazonáltal az olasz papír-
ipar az utóbbi években nagy haladást
tett, olyannyira, hogy ma már ujság-
papirost exportál a világpiacra és az
ujságpapírgyártásban már számbajö-
hető eredményeket ért el. Igen keve-
sen tudják például azt, hogy a pá-
rizsi lapoknak nagy részét Olaszor-
szágban gyártott papírosra nyomják.

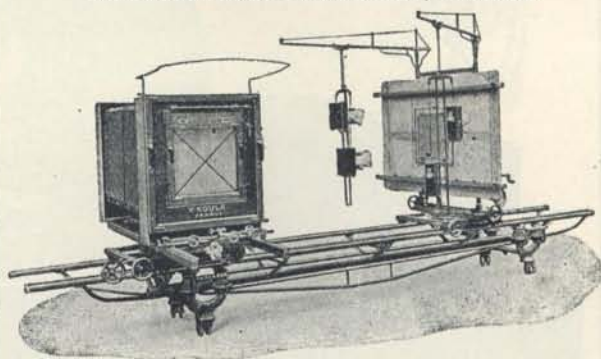
LUTZ EDE ÉS TÁRSA
LAKK- ÉS FESTÉKGYÁR RT
KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI
FESTÉKEK
ELSŐRANGÚ MINŐSÉGBEN
BUDAPEST VII, ÖRNAGY U. 4

Levélborítékok, mappák és díszlevélpapírok

VASADI ÉS VÉRTESI
LEVÉLBORÍTÉK- ÉS PAPIRNEMÜGYÁR

Budapest VI, Vörösmarty uca 50. szám
Telefonszámok: T. 221-14 és T. 130-86

AZ ÚJ KOR SLÁGERE!
REPRODUKCIÓS KAMERA
ÉS CSÜSZTATHATÓ ÁLLVÁNY, FÉMBŐL

V. KOULA · PRÁGA II
ŽITNÁ UL. 14 (CSEHSZLOVÁKIA)

Minden reprodukciós technika részére való reprodukciós készülékek
és gépek legteljesítőképesebb speciális gyára.

PALATIA

70x100
92x128

A

MÉLYNYOMÁS

GAZDASÁGOS ÜZEMÉNEK EL-
ENGEDHETETLEN FELTÉTELEI:

**A NAGY NYOMÁSTELJESITMÉNY,
TÖKÉLETES SZÁRÍTÁS,**

**A FESTÉK LEHUZÓDÁSÁNAK
MEGAKADÁLYOZÁSA,**

**A HENGERPALÁST GYORS
KICSERÉLÉSE,**

AZ EGYENGETÉSNELKÜLI NYOMÁS

Ezen tulajdonságokat egyesíti magában
a **SCHNELLPRESSENFABRIK
FRANKENTHAL** (ALBERT & CIE AG
FRANKENTHAL) közel két évtizedre
visszatekintő mélynyomógép gyártása
(a „Palatia” és a körforgógépek)

VEZÉRKÉPVISELET:

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT

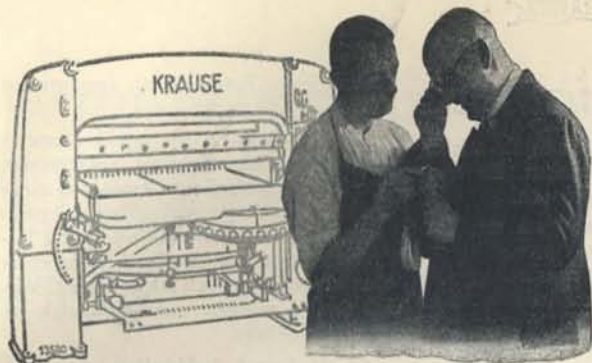
BUDAPEST VI,
DESSEWFFY-
UTCA 32. SZ.

TELEFON: AUT.
223-70 és 271-18

A nyomdai munkahelyiségek szellőztetéséről

Nincs abban semmi kétség, hogy olyan munkahelyiségekben, ahol naponta nagyobb-kisebb számú ember hosszabb tartózkodása, valamint a papír, az olaj, a festék szaga, a mosószerek elpárolgása a levegőt tisztátalanná teszi vagy alkalmas szellőztető-készülékkel, vagy pedig az ajtók és ablakok időleges kinyitása segítségével létrehozott levegőjárással kell gondoskodni a levegő megújításáról. Az is eléggé ismeretes már, hogy a külső levegőnek hőmérséklete és nedvességi foka nem mindig egyforma, hanem hol fokozódik, hol megcsökken. Minthogy pedig — kivéve a betűszedők és litografusok helyiségeit — a nyomdai géptermekekben főként papirost és kartont dolgoznak fel, amely anyagok igen érzékenyek a hőmérséklingadozások iránt, mert vagy fölvesznek vagy leadnak nedvességet, ami nemcsak nyomásra alkalmasságukat, hanem az ívek nagyságát is megváltoztatja, — ilyen munkahelyiségek szellőztetése igen fontos ügy. A szellőztetés szabályozását tehát nemcsak a munkások belátására kell bízni, hanem az üzletvezetőségnek is állandó gondját kell hogy képezze. Ez főként olyan munkahelyiségekre vonatkozik, ahol színes illesztőmunkák (Passer) készülnek. Ilyen esetekben lehetőleg egyenletesen maradó hőmérsékletre és légnedvességre kell ügyelni és az ilyen helyiségek rövidebb-hosszabb szellőztetését thermo- és hydrométerek segítségével kell szabályozni. Általában szokásban van, hogy a munkahelyiségeket a munkaidő megkezdése előtt vagy befejezése után szellőztetik és az ablakokat a munkaidő tartama alatt zárva tartják. Áztatással járó nyomtatási eljárásoknál amúgy is kerülni kell a levegőjárást, mert ezáltal az ívek külső méreteinek megváltozása révén illeszkedési különbözetekek állanak elő, ezenkívül egyéb nyomtatási nehézségek is adódhatnak. A géptermekekbe való levegőbevitelre vonatkozóan nem lehet meghatározott szabályokat felállítani, mert azt a helyi viszonyok és a kísérő körülmények dönthetik el csak esetről-esetre.

ILYEN HAJSZÁLPONTOSSÁGGAL VÁG A KRAUSE-FÉLE GYORSVÁGÓGÉP

akár milliméterszalagokat is. A papírréteg felső, középső és alsó szalagjának egyeznie kell egymással.

A Krause-gyorsvágó munkájának pontossága a sok kedvezően együttműködő előnyös berendezésnek az eredménye, például:

Teljesen automatikus préselése a vágandó papírrétegnek, minden kézi beállítás nélkül. Legerősebb préselő nyomás. Biztos késvezetés.

Lendülő vágás kényszerbeállítás nélkül.

Legegyszerűbb nyeregállítás az anyagnak biztos fülhalmozására és a nyereghez való szoros odalökésére.

Nyeregindítás vagy kerékkel való gyorsindítással és finombeállítással, vagy gyorsindítás kerékkel, mechanikai vagy még automatikus, nem már rövid idő múlva utánaengedő fogaskilincsettel és finombeállítással, avagy: mechanikai előre- és hátrahajtható retesszel, úgyhogy mindenféle kézi tevékenység nélkül, kivéve a kézikerekkel való finombeállítást. Az összes többi szerkezeti berendezés is a legmagasabb teljesítményt szolgálja.

Model A-H 104, 115, 130,
150 és 165 cm-es vágás-
hosszakban szállítható

Kérjen M. G. 134.
prospektust.

Model A-G 76, 92, 104
és 115 cm-es vágás-
hosszakban szállítható

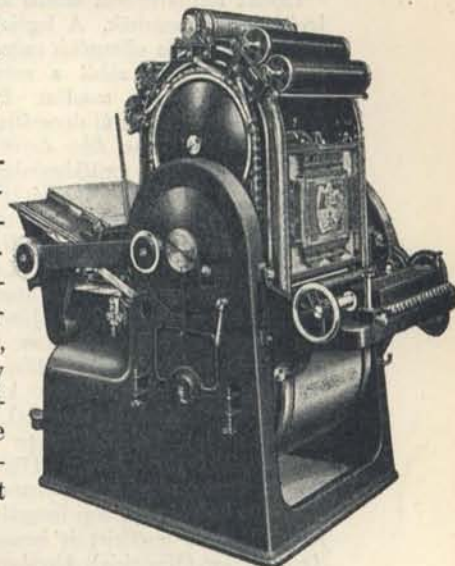
KRAUSE

KARL KRAUSE, LEIPZIG C 1, ZWEINAUNDORFERSTRASSE 59
KÉPVISELI: KAUFMANN GYULA BUDAPEST VII, KERTÉSZ UCCA 48

"OFFSET" TÉGELNYOMÓGÉP

A NYOMDÁSZ OFFSETGÉPE

Ennek a gépnek a segítségével minden vegyi előkészítés és nedvesítés nélkül nyomtatóformáról lehet offsetnyomatokat készíteni bármily durva papírra, kartonra, vászonra, fára, bádoglemezre vagy üvegre tetszésszerű színezésben és ezen kívül a gép rendes könyvnyomtató tégelysajtó gyanánt is felhasználható

UNIVERSELLE MASCHINENFABRIK
J. C. MÜLLER & CO, DRESDEN A 24/6

MAGYARORSZÁGI VEZÉRKÉPVISELŐ:
OFFENBERGER MIKSA, BUDAPEST VII, KAZINCZY U. 32

Miért

terjedtek el annyira rövid időn belül az

INTERTYPE SZEDŐGÉPEK?

Mert

az

INTERTYPE SZEDŐGÉPEK

beigazolták azt, hogy

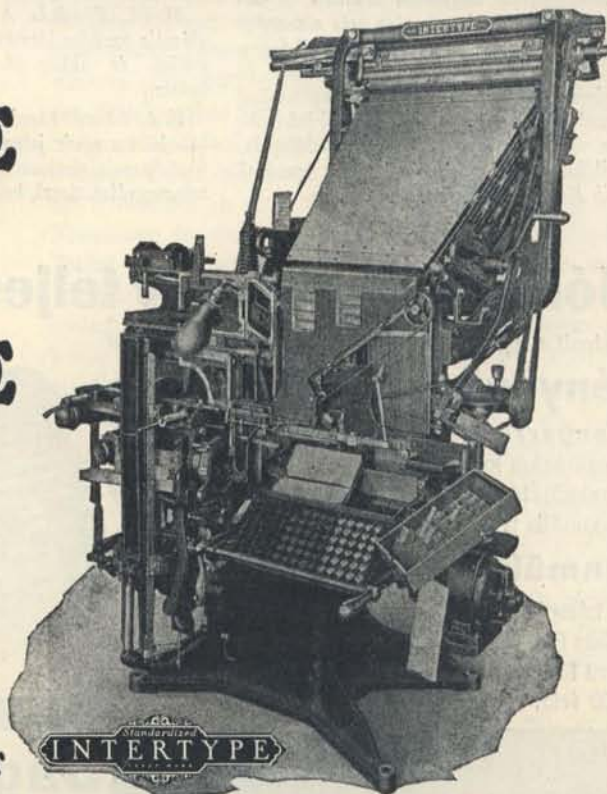
**többet nyújtanak,
mint amennyit ígérnek**

A gondos és előrelátó nyomdavezető nem vezérelteti magát tendenciózus színezetű híresztelések által, hanem józan és körültekintő mérlegelése és szerzett tapasztalatai alapján azt rendeli, amivel saját érdekeit a legjobban szolgálhatja. A már üzemben lévő nagyszámú INTERTYPE szedőgépek megtekintése és az ismertető prospektusok gondos áttanulmányozása az érdeklődők nagy csoportját vezette táborunkba.

Magyarországi és balkáni vezérképviselőt:

GRAFIKA GÉPKERESKEDELMI RT

BUDAPEST V, CSÁKY U. 49 TELEFÓN: L. 904-57

INTERTYPE

Fedőlapunk és mellékleteink

Lapunk e számának négyszínnyomású, finomművű, ólommetsetes fedőlapját *Kner Albert*, lapunk főmunkatársa tervezte és készítette el.

Lapunk mellékletéről ezúttal kizáróan levélfejeknek szenteltük. A legújabb irányoknak olyan dús választékát mutatjuk be olvasóinknak, hogy abból a szemlélődő könyvnyomtató csak tanulhat. *Bortnyik Sándor* két levélfeje az új tipográfia szellemében készült, *Csabai Ekes Lajos* rajzolt levélfejeivel szerepel mellékleteinken. *Kassák Lajos* a Simplon-kávéház és a Rigler papírgyár levélfejeit tervezte, *Kaeszy Gyula* egy újabb és egy régebbi munkáját mutatjuk be. *Kner Albert*, *Kozma Lajos* és *Reiter László* ugyancsak szép munkákkal vesznek részt e szemlén. *Tábor János* levélfeje egyszerűségével hat. *Kun Mihály* Freund-Barát-féle kitűnő levélfeje 1925-ből való. Külföldi grafikusok közül az ismert *Ivan Tschibold* (Leipzig), *Ellen Beck* (Leipzig), *Viktor Fieweger* (Hamburg), *Miskovits István* (Temesvár) és két Bauhaus-levélfejet mutatunk be. *Kuriózum* kedvéért egy régi litográfiát, egy 1840-ből eredő levélfejet is besoroztunk. *Apfel Sándor* (Hungária), *Herskovits Dezső* és *Horváth Ferenc* (Bíró-nyomda), *Klein Béla* és *Wertheimer* levélfejei gyakorlati munkák, míg *Salan*-levélfejet *Weisz Antal* rajzolt.

Külön mellékletül a Piatnik R. T. litográfiájában készült kifejező erejű *Salan*-plakátot mutatjuk be, amely *Horváth Endre* grafikusművész nagyszerű munkája. A bemutatott levélfejek sokasága már a szemlélődés és összehasonlítás lehetőségénél fogva is sok tanulságot rejt magában és egyben bő alkalmat nyújt a különböző megoldások, stílusok és tipográfiai irányokban való elmélyedésre. Lapunk fedőlapját, mellékleteit és szövegrészét nagy gonddal *Laib Károly* főgépmeister nyomtatta.

Szerkesztői üzenetek

B. J. Szeged. Cikkét köszönjük, sajnos, ehhez a számhoz már elkésett. De nem veszti el aktualitását később sem.

Öreg nyomdász. Önnek igaza van. Ön már megöregedett, új utakat nem érdeklík, tapossa a régi jól megjárt utakat. Így kényelmes, nem okoz semmi lelki emóciót. Nekünk azonban nem lehet ilyen kényelmes életünk. Nem csépelhetjük folyton a már megszokott irányt, mert ezzel elvezítenénk létalapunkat. Nekünk teremteni kell, meg kell keresni a ma stílusát, mert különben az utánunk jövő nemzedék megőróna bennünket eredménytelen munkásságunkért. Emlékszünk mi ilyen hangra. Húszegynéhány évvel ezelőtt Bárány Nándor, Fekete Béla megboldogult szaktársaink és még egypáran csináltak „új” irányt és az akkori Szakkörben híhetetlen támadásban volt részük. Akkor alig hitték volna, hogy két évtized után „öreg nyomdász” akad, aki felemeli szavát mellettük. Nyugodjon bele szaktársam, mi nem majmolunk senkit, csak haladunk a korral. Hogy helyes-e, jó-e ez az irány, majd meglátjuk, mi marad meg belőle. Nem esküszünk ennek tökéletességére, csak adjuk azt, ami a mai ember lelkéből fakad. Szeretnénk a ma stílusát megtalálni. Majd újabb húsz év fog dönteni az eredményről. Addig várjunk... Most még arra kérem, fáradjon be lapunk nyomdájába, ahol tucatszámra mutatunk Önnek „rettenetes” Blickfang-nyomatványt, amit a megrendelők kívántak és kaptak.

M. M., Kisvárd. A beküldött cégkártya elárulja szedője jóízűségét. Szorgalmasan tanuljon és akkor jó mesterszedő válhat belőle.

F. I., Pásztó. Munkái a sok vidéki munkák között nívót jelent, de igen sokat kell foglalkoznia térelosztással, helyes papír- és színmegválasztással, hogy kifogástalan mun-

kát készítsen. Tanulással ezt igen gyorsan elérheti.

K. A., Belgrád. A legnagyobb elismerés hangján írhatunk munkáiról. Fegyelmzett, lehangadt, jó ízlésről tesz tanúságot mindegyik. A maguk egyszerűségében a legjobb hatást váltják ki a szemlélőből, csak a hirdetésszedést tartjuk elavultnak és az egyik nyomtatványon használt alapnyomatot. Várjuk további munkáit, mert kíváncsiak vagyunk fejlődésére.

Gy. M. Szeged. Szakkérdésére úgy látatlanban igazán nem adhatunk megnyugtató választ. A rosszul sikerült nyomtatás okát csak egy beküldött példányból lehetne megállapítani. Lehetséges, hogy a festékben, de az is lehetséges, hogy a papírosban van a hiba. Minthogy lelkiismeret kérdése, hogy akár föltételezen is nyilatkozzunk, várunk, míg munkájából mintát nem küld.

K. L. Budapest. Önnek van igaza. *Gerhart* és nem *Gerhardt* Hauptmann a nagy német író neve. Ne tévessze meg, hogy a napilapokban egyre-másra a hibás alakját látja ennek a névnek. Sajnos, kevés szedő és kevés író tudja ezt a nevet helyesen írni. Ezt a jelenséget egyébként más világhírű ember nevének leírásánál is tapasztalhatja.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Bíró Miklós

Főmunkatársak:

Herzog Salamon, Kner Albert és Löwy László

A szövegrész Intertype „C” modellű szedőgépeken szedve (Képviselet „Grafika” Gépkereskedelmi Rt. Budapest V, Csáky u. 49)

A kliséket a König és Bayer kliségyár, Budapest VII, Wesselenyi u. 50. szállította

A Diósgyőri Papírgyár Rt. famentes antik papírára nyomtatott:

Bíró Miklós nyomdai műintézetében

Budapest VII, Rózsa u. 25

Jóminőségű, nagy teljesítményt

biztosít a Jagenberg-féle szabadalmazott precíziós

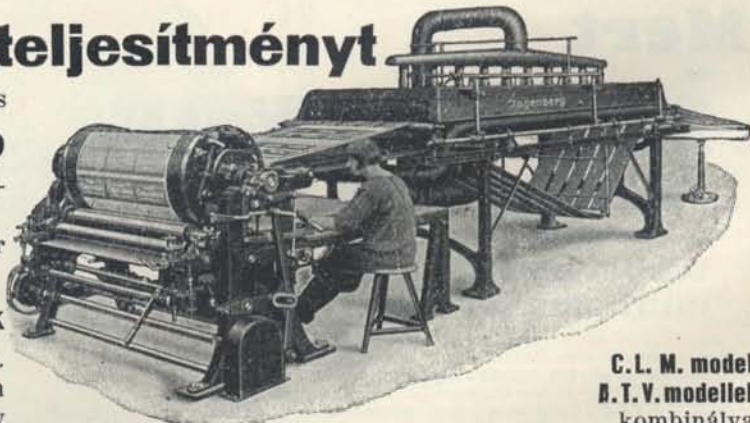
fényező- és gumizógép

(hengerrendszer) szabadalmazott ívszárító-készülékkel kombinálva

Munkálható szélesség: 800, 1000 és 1250 milliméter
Maximális ív nagyság: 1250X1500 milliméter

Önműködő leállítókészülék

a németbirodalmi szab. hivatalnál bejelentve.
Hibás ívberakás esetén sem lakkot sem gumit nem hord föl. Önműködő ív kirakás, napi teljesítmény 8000 ívig. 2 személy kezeli

**C. L. M. model
D. T. V. modellel
kombinálva**

Jagenberg-Werke A. G.
Maschinenfabrik • Düsseldorf

Lorilleux Ch. és Társa

háromszínnyomata

Csendélet közvetlenül természet után

Színes klisé:

ifj. Weinwurm A. és Társa
műintézetéből

Budapest VI, Ó ucca 6

Raffaello

Madonna di cardellino

Vierfarben-Buchdruck
gedruckt mit unseren Normalfarben

Vezérképviselő Magyarországra részére és állandó nagy raktár:

Pest-fő Zsigmond utcánál Budapest V

 creative commons

   Adat és változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megőrzéséből, az ISZT támogatásával készült.

